

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ
МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ

БРОЈ 5

МАЈ 1921

ГОД. XXXVIII

СЛУЖБЕНИ ДЕО

ОПШТЕ ОДЕЉЕЊЕ

УКАЗИ ЊЕГОВОГ КРАЉЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКА
АЛЕКСАНДРА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Њ. К. В. Престолонаследника Александра од 12 априла ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављен је:

у *Српској Краљевској Академији Наука*:

за председника за године 1921, 1922 и 1923 Јован Цвијић, професор Београдског Университета и академик.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 21 априла ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављен је:

за повјереника за Просвјету и Вјере у Хрватској и Славонији Д-р Тугомир Алауповић, министар на расположењу у III чиновном разреду ад персонам.

ПЕНСИОНИСАЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 6 априла ове године, на предлог Господина Министра Просвете а по саслушању Министарског Савета, решено је:

да се Војислав Миленковић, економ-инспектор Министарства Просвете, на основи § 70 закона о чиновницима грађанског реда, стави у стање покоја с пенсијом која му припада према годинама службе.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 31 марта ове године, на предлог Господина Министра Просвете, одликоваши су:

орденом Свештог Саве III реда:

Василије Качалов;

орденом Свештог Саве IV реда:

Иван Берсењев, Никола Масалитинов, Олга Книпер-Чехова, Марија Германова, Павле Павлов, Петар Бакшејев, Никола Александров, Михаило Тарханов;

орденом Свештог Саве V реда:

Марија Крижановска и Вера Орлова, чланови Художественог Театра из Москве, ослобођавајући их плаћања орденске таксе.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 2 априла ове године, на предлог Господина Министра Просвете одликован је:

орденом Свештог Саве V реда:

Фрања Учек, шеф одељења у Државној Штампарнији у Београду.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 12 априла ове године, на предлог Господина Министра Просвете, одликован је:

орденом Свештог Саве IV реда:

Др Л. Ловрић, резервни капетан II класе, за његов просветилачки рад, ослобођавајући га плаћања орденске таксе.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 24 априла ове године, на предлог Господина Министра Просвете, одликована је:

орденом Свештог Саве III реда:

Miss Elsie G. Benedict, председница Америчког Дејџер Црвеног Крста.

ГЛАВНИ ПРОСВЕТНИ САВЕТ

— 1207 РЕДОВНИ САСТАНАК, 28 ЈАНУАРА 1921 ГОДИНЕ —

Присутни: председник, г. Д-р Богдан Гавриловић, председник, г. Лазар Р. Кнежевић, чланови: г. г. Д-р Чед. Митровић, Петар Тупа, Миливоје Симић, Никола Лазић, Димитрије Тричковић, Јеремја Живановић, Мирко Поповић, Д-р Душан Рајчић и Михаило Станојевић. Секретар, Сл. Миловановић.

I. Прочитан је и примљен записник претходног састанка.

II. Чита се писмо Г. Министра Просвете, ОНБр. 2577 од 23 ов мес., којим тражи да се на основу чл. 35 закона о народним школама избере комисија за овогодишњи распоред. Савет бира госпду: професоре Владимира Радојевића и Емила Цветића и учитеље Димитрија Пауновића и Светозара Живковића.

III. Чита се писмо Г. Министра Просвете, ОНБр. 2281 од 25 ов. м., којим шаље на оцену и мишљење наставни програм за среске предужне школе с пољопривредним правцем образовања.

Савет одлучује да се за преглед овог програма и резерат умолу г. г. Д-р Милан Влађинац и Адам Прибићевић.

IV. Читају се молбе предметних учитеља г-ђе Емилије Кениг и Бранке Толмачеве, да им се да назив и права професора, према чл. 18 Уредбе од 14 фебруара 1920 године.

Савет је мишљења да им се може учинити по молби.

V. Чита се писмо Г. Министра Просвете, ОНБр. 24 од 11 ов. мес., којим шаље на мишљење кривицу Вишца Мучи, сталног учитеља основне школе у Хоргошу, Потписке области. Према усменом резерату г. Д-р Чед. Митровића, који је расмотрио акта, Савет је мишљења: да овог учитеља треба отпустити из државне службе.

VI. Чита се молба Јосифа Бургера, професора гимназије у Вел. Бечкерку, за додатак по чл. 72 закона о средњим школама.

Савет одлучује да се молба упути на мишљење директору, с тим да молилац поднесе подробије податке о својим квалификацијама и досадашњем службовању.

VII. Чита се писмо Г. Министра Просвете, ОНБр. 49187 од 31 децембра пр. године, којим шаље на оцену и мишљење уџбенике за две чешке основне школе у срезу Белоцркванском.

Савет одлучује да се за преглед умолу г. Јован Јовановић, учитељ на раду у Министарству Просвете.

VIII. Чита се писмо Г. Министра Просвете ОНБр. 48941 од 20 дец. пр. године, са молбом друштва за грађење учитељског конвикта у Љубљани, да се друштено издање *Narodne*

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

hinne in domorodne pesmi za mladino, које је приредио учитељ г. Фран Маралт, одобри као уџбеник за певање у народним, грађанским и средњим школама.

Савет одлучује да се за преглед и мишљење умоли г. Д-р Душан Рајичић.

IX. Прочитано је писмо Г. Министра Просвете СНБр. 736 од 21 ок. мес., с представком просветног одсека за Банат, Бачку и Барању, да се *Српска Грамашика за I и II разред*, које је израдио директор гимназије г. Д-р Душан Радић, одобри као уџбеник за тамошње средње школе.

Савет одлучује да се за преглед и оцену умоле г. г. Миливоје Башић и Живко Стефановић, пошто писац или издавач положи 200 динара за хонорар.

Овим је састанак завршен.

— 1208 РЕДОВНИ САСТАНАК, 3 ФЕБРУАРА 1921 ГОД. —

Присутни: председник, г. Д-р Богдан Гавриловић, шпедседник, г. Лазар Бнежевић, чланови: г. г. Д-р Чед. Митровић, Д-р Никола Вулић, Д-р Александар Белић, Петар Типа, Миливоје Симић, Никола Лазић, Димитрије Тричковић, Љуб. М. Протић, Јеремија Живановић, Д-р Нед. Кошанин, Д-р Душан Рајичић, Лепосава Бошковићева, Димитрије Соколовић и Михаило Станојевић.

Секретар, Сл. Миловановић.

I. Прочитан је и примљен записник претходног састанка.

II. Г. г. Протић и Соколовић усмено реферирашу о молбама учитеља основних школа за пензију и пензионисаних учитеља за реактивирање.

Саслушавши, Савет је мишљења да треба ставити у пензију: Витомира Максимчевог, Милеву Филиповићку и Косару Петровићку; да Драгу Мандићку не треба пензионисати, јер је још за службу способна; да се могу реактивирати: Живојин Поповић и Вилхелм Балн, а тако исто и Авђелија Стојковићева, но она прво да служи годину дана као учитељска заступница, па ако буде повољно оцењена за то време, да се постави за сталну, пошто дуже времена није радила у школи; да се Коста Летић не може реактивирати због година старости; да се Максим Алејник, Гаврило Рајман и Ксенија Сокасова не могу поставити за учитеље основне школе, док не би било утврђено да знају потпуно српски; и да за решење молбе Радивоја Поповића није надлежан Гл. Просветни Савет, но ако Г. Министар налази да он заслужује да му се молба уважи, нека поднесе предлог законодавној власти.

III. Г. г. Д-р Белић и Симић усмено реферирашу о квалификацијама кандидата за наставничка места у средњој школи.

По саслушању, Савет је мишљења да имају квалификација: за суглените под уговором: Димитриј Шатуљенко (за веронауку у учитељској школи), Алексеј Лебеђев (за веронауку у богословији и учитељској школи), Всеволод Гусаревич, Димитриј Сергијевски (за грчки и латински језик), и Сергиј Медвеђев (за латински и историју); за предметног учитеља под уговором: Сергије Купић; за привремене предметне учитеље: Евгениј Саловјов и Никола Ковачевић (ако докажу да имају дипломски испит, онда за суглените под уговором), Марија Бачењко (за француски језик) и Марија Малишићка; за привремене учитељице вештина: Зорка Петровићева и Милица Радојичић, но с тим да Радојичићева никако не може постати сталном учитељицом, док не положи државни испит; за хонорарне наставнике: Александар Калмиков (само за математику у нижој гимназији), и Алексеј Кавтарадзе (ако докаже да је свршио поморску академију); да немају квалификација за наставнике средње школе: Ана Бударина, Михаило Војно-Орански, Сергиј Голдштајн, Евгеније Чеховић и Босилка Поповић; да Даринка Љубојевићева нема квалификација за привремену учитељицу вештина (женског рада), док не докаже да је свршила 4 разреда гимназије, кад је и колико година учила стручну школу и кад је положила стручни испит; да Ранко Ђорђевић не може бити суглент, јер нема лисанс; сем тога, треба да поднесе сведочанство гимназијске матуре, и да положи допунски испит на Универзитету, за који да се обрати непосредно надлежном факултету; и да Вељко Милосављевић, ако се одрекне парохијске службе, може бити професор веронауке, пошто има више од три године суглентске службe и катихетски испит.

IV. Г. Миливоје Симић, у споразуму с г. Д-р Данилом Катићем, усмено резервише о понуди *Graficke Ceske Unie* за откуп живописних слика и образаца (в. 1200 записник под XI). Саслушавши, Савет одлучује да понуђачи поднесу све серије ових слика, с означењем цене за сваку слику (на хартији и платну).

V. Прочитано је писмо г. Министра Просвете ОНБр. 47632 од 19 децембра пр. год., с молбом црквено школске јеврејске општине у Новом Саду да им се и даље одобри издржавање јеврејске народне школе.

Савет одлучује да се за преглед и оцену умоле г. г. Љуб. Протић и Д-р Душан Рајичић.

VI. Г. Д-р Душан Рајичић чита свој реферат о књизи Фрапа Марата *Narodne himne in domorodne pesmi* (в. 1207 записник под VIII).

Саслушавши, Савет је мишљења да се ово издање може одобрити као уџбеник за певање у народним, грађанским и средњим школама Хрватске и Словеначке, а ново издање мора се претходно у рукопису поднети Савету на оцену.

VII. Прочитано је писмо Г. Министра Просвете ОНБр. 2545 од 26 пр. мес., с молбом Павла Терзина, управитеља Учитељске школе, да се његова књига *Учишељ српско-хрватског језика за Мађаре* одобри као помоћни уџбеник у војвођанским грађанским, занатским, шегртским и трговачким школама.

Савет не налази да је потребно да се у војвођанским школама учи мађарски.

VIII. Прочитано је писмо Г. Министра Просвете ОНБр. 2544 од 26 пр. мес., с другом молбом Павла Терзина, да се његове књиге: *Упознавање друштвеног живоша* (превод с мађарског), *Дидактика основне школе* и *Посебна методика основне школе* одобре као уџбеници за учитељске школе и препоруче учитељима основних школа.

Савет одлучује да се за преглед и оцену прве књиге умоле г. г. Д-р Бран. Петропијевић и Д-р Милаш Шевић, кад писац положи 160 динара за хонорар, а за преглед друге две књиге умолити г. г. Влад. Стојановића и Јована Јовановића, пошто писац положи 200 динара за хонорар референтима.

IX. Прочитано је писмо Г. Министра Просвете ОНБр. 667 од 19 пр. мес. с представком Покрајинске Владе за Далмацију: да се књига *Jugostovensko Lišće*, коју су уредили г. г. Д-р М. Деановић и Н. Стипчевић, препоручи као помоћно штиво у нижим разредима средњих школа у Србији, јер је то учињено и у Далмацији.

Савет одлучује да се за преглед и оцену умоли г. Јаша Продановић, пошто Покрајинска Влада или писци положе 100 динара за хонорар референту.

— 1209 РЕДОВНИ САСТАНАК, 10 ФЕБРУАРА 1921 ГОД. —

Присутни: председник, г. Д-р Богдан Гавриловић, председник, г. Лазар Р. Кнежевић, чланови: г. г. Д-р Чед. Митровић, Д-р Никола Вулић, Петар Типа, Миливоје Симић, Никола Лазић, Дим. Тричковић, Љуб. М. Протић, Јеремија Живановић, Мирко Поповић, Д-р Нед. Кожанин, Д-р Душан Рајичић, Димитрије Соколовић и Мих. Станојевић.

Секретар, Сл. Миловановић.

I. Чита се предлог г. г. Типе, Ник. Лазића и Дим. Тричковића о изменама у Правилима за нижи и виши текајни испит (в. 1205 записник под I).

Саслушавши известивоца г. Типу, а после дуже расправе и одвојеног предлога г. Дим. Тричковића, који се усваја већином гласова (9 против 6), Савет одлучује да се усвоје ове измене: *I У Правилима о нижем печатајном испиту*: чл. 2 мења се и гласи: „Нижи текајни испит полаже се:

- 1) из националне групе:
 - а) из српског језика,
 - б) из историје и географије домовине,
 - 2) из живог језика,
 - 3) из математике*.

Код чл. 9 додаје се као прва алинеја: „Ученик који на писменом испиту из српског језика добије врло добру или одличну оцену, неће полагати усмени испит из тога предмета, ако је из њега имао годишњу оцену у IV разреду врло добар или одличан, и био примерног владања“.

Алинеја пета (сада четврта) мења се и гласи: „Ученик који на испиту добије слабу оцену из једног предмета, одбиће се на два месеца и поновиће испит између 11 и 20 августа (24 августа и 3 септембра).“

У чл. 10 мења се број чланова испитног одбора: „у који улазе најмањд 3 члана“ (место четири.) Као трећа алинеја овом члану долази: „Време које чланови испитног одбора проведу на нижем течајном испиту сматра се као одржани хонорарни часови, рачунајући свако пола дана у два хонорарна часа.“

У чл. 15. после речи: „сврше IV разред“ — уметнути: „(а нису се могли користити одредбом чл. 50 закона о средњим школама трећа алинеја).“

У чл. 16. реч: „државне“ изоставља се, а речи: „Правило од 14 јануара 1902 г.“ замењује се речима: „Правила од 11 јуна 1913, ПБр. 8770.“

II. У *Правилма о вишем шечајном испиту*: Код чл. 5 тачка б да гласи: „из којег живог језика и *групе премеша* (чл. 8 и 19) жели полагати испит“ (предлог г. Тричковића).

У чл. 6 речи: „одређује једног од чланова одбора“ замењује се речима: „одређује најстаријег члана одбора.“

Додаје се нова алинеја: „Време које чланови испитног одбора проведу на вишем течајном испиту сматра се као одржани хонорарни часови, рачунајући свако пола дана у два хонорарна часа“.

У чл. 7 реч: „десет“ замењује се речима: „најмање по пет.“ Код чл. 8 А) у *гимназијама*, тачке в. и г. спајају се у једну тачку в): „Превод с латинског језика на српски (израда траје највише три часа) или математички задаци (израда траје највише четири часа)“ — предлог г. Тричковића.

У чл. 16 тачка а), после речи: „сваког“ уметну се речи: „од ових,“ а изостављају се речи: „а из јестаственице по просечној оцени из три најстарија разреда (V, VI и VII).“

Код тачке в) речи: „или добили само једну слабу оцену сем из српског језика“, замењује се речима: „или добили слабе оцене из једног предмета, или из два предмета, ако међу њима један није српски језик.“

Речи: „Приправници и т. д.“ замењују се речима: „Приправници која на писменом испиту добију слабе оцене из два предмета, ако је један од њих српски језик, или из више од два предмета, одбијају се на годину дана.“

У чл. 18 број „8“ замењује се бројем „9“.

Чл. 19 А) у *гимназијама* да гласи:

„а) из српског језика са књижевношћу,

„б) живог језика,

в) по избору: из латинског језика, историје народне и опште са земљином домовине или из математике и физике“ (предлог г. Тричковића).

У чл. 20 тачка б), речи „немачког или француског“ изостављају се. У тачки б) реч: „конус“ замењује се речју: „купа.“

Чл. 21 мења се и гласи: „Из предмета који се уче у најстаријем разреду, а не положи виши течајни испит, ставља се у сведочанство вишег течајног испита годишња оцена тих предмета, а из јестаственице просечна оцена из три најстарија разреда (V, VI и VII)“ (предлог г. Тричковића).

У чл. 23 тачка г., речи: „слабу општу оцену из једног предмета“, замењује се речима: „слабу општу оцену из два предмета, ако један од њих није српски језик“.

Реч „тог“ замењује се речју „тих“, — а речи: „тај предмет“ замењује се речима „ти предмети“. После речи: „из два предмета“, додаје се: „ако је један од ових српски језик“, а после речи: „или“ додаје се „из“.

У чл. 24 тачка б) последњи став изоставља се.

У чл. 27 речи: „и црквених послова“, изостављају се. У последњем ставу, речи: „14 јануара 1902 ПБр. 285 и т. д.“ замењује се речима: „14 јуна 1913 ПБр. 9100“.

II. Г. Миливоје Симић, у споразуму с г. Д-р Ал. Велићем, усмено реферирате о квалификацијама кандидата за наставничка места у средњој школи.

Саслушавши, савет је мишљења да Мата Петровић има квалификација за суплента под уговором, а Алфред Рехак за хонорарног наставника музике;

да Алфред Јанчик нема квалификација за наставника у средњој школи; и да Сава Јаквић поднесе документе о своме школовању, а од Министарства Иностраних Дела да се прибави извештај зашто је пензионисан.

III. Прочитано је писмо Г. Министра Просвете, који тражи да се изради нацрт правила за испит осposобољења за више учитеље грађанских школа.

Савет одлучује да се овај посао повери г. г. Љуб. М. Протићу и Михаилу Станојевићу.

IV. Г. г. Љуб. Протић и Д-р Душан Рајичић усмено реферирате о молби црквено-школске јеврејске општине у Новом Саду да им се допусти отварање приватне основне школе (в. 1208 записник под V).

Заслушавши, Савет је мишљења да, пре него што би се донела дефинитивна одлука по овој молби, треба прибавити податке: 1) из којих ће се средстава издржавати школа и плаћати наставници; 2) каква је школска зграда у којој се намерава школа отворити; 3) има ли потребан школски намештај, књижницу и збирку наставних средстава, и у каквом су стању; 4) квалификације наставника који су предвиђени да раде у овој школи (имају ли квалификација по закону о народним школама, евентуално по закону о средњим школама); 5) на којем се језику жели изводити настава (наставни језик); 6) детаљан наставни програм; 7) број пријављених ученика за ову школу, чији су поданици (односно њихови родитељи), и које су народности. Сви ови подаци и обавештења да буду на српском језику.

— 1210 РЕДОВНИ САСТАНАК, 17 ФЕБРУАРА 1921 ГОДИНЕ —

Присутни: председник, г. др. Богдан Гавриловић, председник, г. Лазар Клежевић, чланови: др. Чед. Митровић, др. Никола Вулић, др. Александар Велић, Миливоје Симић, Ник. Лазић, Димитрије Тричковић, Љуб. М. Протић, Јеремија Живановић, Мирко Поповић, др. Недељко Кошанин, др. Душан Рајичић, Дим. Соколовић и Мих. Станојевић.

Секретар, Сл. Миловановић.

I. Прочитан је и примљен записник 1208. састанка.

II. Г. г. Протић и Соколовић усмено реферирате о молбама учитеља основних школа за пензију, и пензионисаних за реактивирање.

Саслушавши, Савет је мишљења: да се могу ставити у пензију: Јелка Матулић, Анна Ковачевић, Зорка Гајишин, Антун Швагер и Енеа Навић, а тако исто и Омер Бибезић, који може бити пензионисан и без одлуке Савета, ако има 32 године службе; да се Стефанија Братуш и Емилија Мезеји не могу пензионисати, док се не би прегледом од три државна лекара утврдило да им стање здравља не допушта вршење учитељске дужности;

да се могу реактивирати: Софија Мрђенова, а тако и Михаил Стругар, с обзиром на то што је раније био учитељ у Црној Гори, а за време превођења црногорских учитеља на нове њмате није се затекао тамо него био са службом у Србији;

да се Живко Поповић не може реактивирати; да Чедомир Никић и Јоданка Познакова немају квалификација за сталне учитеље основних школа, и да Даринка Петровићка накнадно покаже од кад није у служби и коју је школу свршила.

III. Г. г. Миливоје Симић и др. Александар Велић усмено реферирате о квалификацијама кандидата за наставнике у средњој школи.

Саслушавши, Савет је мишљења да имају квалификације: са супленте под уговором: Федор Груђински и Никита Сањников (кад научи довољно српски); за привремене предметне учитеље: Филип Шепапов и Александра Паулин (за француски језик), и за предметног учитеља под уговором: Павле Смородски;

да немају квалификација: Ана Милентијева, Николај Којандер, Милосав Миљковић, Абдул Шаћировић, Николај Митић, Петар Фурсов и Владимир Корецки; да Драгиња Нешковић не може постати сталном учитељицом док не положи државни испит; да се Меланија

Казимировић може реактивирати као учитељица вештина, ако има 4 разреда средње школе; и да се по молби Марије Ивановне прибави извештај од директора гимназије, у којој је сада хонорарна наставница, како ради у школи.

IV. Чита се писмо Г. Министра Просвете, који тражи да се изврши избор двојине нових чланова у комисију за овогодишњи учитељски распоред, на место г. Влад. Радојевића, који је постављен за начелника Министарства Просвете, и г. Светозара Живковића, који је поднео оставку на ту дужност.

Савет бира: на место г. Радојевића, г. Милана Дукића, професора I Београдске гимназије, а на место г. Живковића, г. Антонија Стојиљковића, учитеља из Београда.

V. Прочитано је писмо г. Министра Просвете О.Н.Бр. 3886 од 8 ов. мес., којим тражи да Савет, због извесних непотпуности, поново узме у претрес своју одлуку по предмету регулисања положаја наставницима основних и грађанских школа у Војводини (в. 1194 записник под IV). Саслушавши писмо, а пошто је умовљен г. Мирко Поповић, као члан раније тада одређене комисије по овом питању, да поново расмотри одлуку и усмено реферирате, Савет, после његовог усменог реферата, одлучује: „Према новим обавештењима, Главни Просветни Савет, остајући при предложеном категорисању наставника грађанских школа, мисли да према одлуци Г. Министра О.Н.Бр. 34.990 од 1 окт. 1920 године треба за све несрбе наставнике проицати како ће се оквалификовати из српског језика, тражећи од њих и познавање наше историје и познавање наше земље; за наставнике који, сем учитељске школе, имају само испит за више пучке школе или за грађанске школе, и за наставнике који су, као оквалификовани за учитеље народних школа, били на учитељском течају у Новом Саду или ни тога течаја немају, Савет остаје при својој одлуци да имају полагати једни скраћен, а други пун испит, а да се нарочитим Правилима проицше у чему ће се састојати и један и други испит, с обзиром на то да ли су кандидати Срби или не“.

VI. Прочитан је предлог Просветног Инспектора за Потписку област: да се учитељима и учитељицама који раде у Суботици у разредима трахомске школе, огласе места као тежа, јер су изложени сталној опасности да себе и своје заразе трахомом.

Савет одлучује да поменута учитељска места треба огласити за тежа места I категорије (по 300 динара годишње).

VII. Прочитана су писма г. Министра Просвете, с представкама Управе Државне Штампарије, да ли, и у колико примерака треба прештампати уџбенике државног издања *Латинску Грамашкику* (науку о облицима и синтаксу) од др. Јована Туромана и *Аритметичкику и Алгебру* Мочник — Најмана, у преводу В. Димића, пошто су досадашња издања сва распродата.

Савет одлучује да се умоле г.г. др Никола Вулић и Петар Типа да за наредни састанак усмено рефериршу и поднесу предлог о овом питању.

— 1211 РЕДОВНИ САСТАНК, 24 ФЕБРУАРА 1921 ГОДИНЕ —

Присутни: Председник, г. др. Богдан Гавриловић, председник, г. Лазар Кнежевић; чланови: г.г. др. Чед. Митровић, др. Никола Вулић, Петар Типа, Миливоје Симић, Ник. Лазар, Димитрије Тричковић, Љуб. М. Протић, Мирко Поповић, др. Нед. Кошавин, др. Душан Рајичић, Дим. Соколовић и Михаило Станојевић.

Секретар, Сл. Миловановић.

I. Прочитан је и примљен записник 1209 састанка.

II. Г.г. Никола Вулић и Петар Типа усмено рефериршу о прештампивању уџбеника државног издања за Латински језик и математику (в. 1210 записник под VII).

Саслушавши и усвајајући изложено мишљење, Савет одлучује: да г. др. Вулић поднесе писмени реферат; да се друга половина Димићеве Аритметике и Алгебре — збирка задатака — може прештампати у ограниченом броју примерака, за две школске године, и употребљавати у средњим школама као помоћна књига за наставу математике, а да треба радити на томе да се што пре дође до новог, савременог уџбеника.

III. Г. Миливоје Симић усмено реферирше о квалификацијама кандидата за наставничка места у средњој школи.

Саслушавши, Савет је мишљења да имају квалификација: Роман Волџ, за предметног учитеља под уговором; Лидија Плеско, за привремену предметну учитељицу (за француски језик); Александар Ж. Илић, за привременог предметног учитеља (за пољопривреду у учитељској школи); Проконије Кањекски, за привременог предметног учитеља за географију, ако потврди потребно знање српског језика; Даринка Медићева за привремену учитељицу грађанских школа; Јулија Сљоскина и Марија Јаралова за хонорарне наставнице; да немају квалификација: Олга Деде, Борис Лагушев и Зинаида Стрељцова; и да Стеван Копиловић поднесе документа о претходној средњошколској спреми.

IV. Г. г. Протић и Соколовић усмено реферирше о молбама за пензије и за реактивирања у основној школи.

Саслушавши, Савет је мишљења да Даницу Јанговићку и Босиљку Димићеву треба ставити у пензију;

да се Исабела Шибер не може пензионисати, док се прегледом државне лекарске комисије не би узвредило да је неспособна за службу, и да се Радивоје Поповић, учитељ у пензији може реактивирати.

V. Прочитано је писмо Г. Министра Просвете ПБр. 521 од 19 ов. мес. с представком Генералне Дирекције Царина: које трговачке и техничке школе, ако се у ове рачунају и научичке у нашем Краљевству, испуњавају услове за квалификацију царинских чиновника по чл. 226 царинског закона.

VI. Чита се писмо Министарства Вера, којим враћа Савету програм католичке веропаузе за школе у Војводини (в. 1203 записник под V) и пита: да ли се тражи само стручно мишљење о овом програму, или мишљење с обзиром на школе у Војводини, или на школе у целој Краљевини. Сем тога, тражи да се претходно преведе на службени језик.

Савет одлучује да се за превод умолити г. Јован Живојиновић, референт Министарства Просвете.

VII. Читају се молбе наставника средњих школа по чл. 72 Закона о средњим школама и по чл. 18 Уредбе од 14 фебруара 1920 године.

Савет је мишљења да професори: Душан Стојићевић, Јосиф Бурдет и Драга Ђурићева могу и даље остати у служби; и да се Милена Ђедовићки, предметној наставници, може учинити по молби.

VIII. Прочитано је писмо Г. Министра Просвете ПБр. 540 од 17 ов. мес. који шаље рукописе г. Д-р Авте Тресића-Павичића:

Косовска идеја — сила, Прометејски Пјесници, Један национални пјесник, Говори и писма из ере ужаса и Успомене из Великог доба, на оцену и мишљење: да ли се могу штампати као државна издања.

Савет одлучује да се за преглед и оцену ових дела умолити г. г. Јаша Продановић и Јеремија Живановић, а за реферат да им се изда по 250 динара.

— 1212 РЕДОВНИ САСТАНК, 25 ФЕБРУАРА 1921 ГОДИНЕ —

Присутни: председник, г. Д-р Богдан Гавриловић, ипредседник, г. Лазар Кнежевић, чланови: г. г. Д-р Чед. Митровић, Д-р Ник. Вулић, Петар Тина, Миливоје Симић, Никола Лазић, Дим. Тричковић, Љуб. М. Протић, Мирко Поповић, Д-р Нед. Кошанин, Д-р Душан Рајичић, Дим. Соколовић и Мих. Станојевић.

Секретар, Сл. Миловановић.

I. Прочитани су и примљени записници 1210. и 1211. састанка.

II. Г. Љуб. Протић, као одређени референт (в. 1205 записник под VII), чита надрт нових правила о полагању практичног испита за учитеље народних школа.

Отвара се расправа, у којој учествују сви присутни, а читање се завршава код чл. 18, с тим да се продужи на наредном састанку.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— 1213 редовни састанак, 2 марта 1921 године —

Присутни: председник, г. Д-р Богдан Гавриловић, председник, г. Лазар Р. Кнежевић, чланови: г. г. Д-р Чед. Митровић, Д-р Ник. Вулић, Петар Типа, Миливоје Симић, Никола Лазић, Дим. Тричковић, Луб. М. Протић, Јеремија Живановић, Мирко Поповић, Бранко Та-
назијевић, Д-р Нед. Кошанин, Д-р Душан Рајичић, Дим. Соколовић и Мих. Станојевић.

Секретар. Сл. Миловановић.

I. Прочитан је и примљен записник претходног састанка.

II. Г. г. Протић и Соколовић усмено реферирашу о учитељским молбама за пензију и за реактивирање.

Саслушавши, Савет је мишљења да треба ставити у пензију: Даринку Чукићку, Ленку Марковићку, Љубицу Лазичевићку, Лепосаву Чебинац и Катарину Шумановићку, а тако исто и Николу Радовановића, али њега са садашњом платом и само према годинама сталне учитељске службе; и да се могу реактивирати: Петар Вуксановић и Јелена Поповићка, учит. у пензији.

III. Г. Протић продужује читање нацрта Правила о полагању практичног испита за учитеље народних школа.

Савет усваја, с мањим изменама, прочитана правила, и одлучује да се за дефинитивну редакцију текста умоли г. Мих. Станојевић.

IV. Г. г. Протић и Мих. Станојевић усмено реферирашу о нацрту правила за испит оспособљења виших учитеља у грађанским школама (в. 1209 записник под III).

Саслушавши нацрт, као и мишљење других присутних чланова, Савет одлучује да се Г. Министру достави начелно мишљење: да би ово питање требало одложити, пошто ће се ускоро приступити реформи школе законоданим путем, а сем тога кандидати који би положили пројектовани испит не би задобили никаква нарочита права на даље напредовање у својој струци, т. ј. остали би и даље привремени учитељи грађанских школа.

V. Чита се реферат г. г. Мирка Поповића и Мих. Станојевића о књизи *Serbsches Lehrbuch*, од г. Д-р Веселина Ђисаловића (в. 1203 Записник под IV). Реферат гласи:

Српски уџбеник г. Ђисаловића садржи управо три уџбеника: за српски језик, земљопис и историју. Ну он га је поделио на 5 делова: I) слова, II) штиво, III) из земљописа, IV) из историје и V) скуп грађива.

Дакле, ово је неки мали ђачки „џебник“, у духу осталих који су се у нас у последње време почели одомаћивати, књига у којој су страни сви или бар већина наставних предмета из основне школе. Само овај је за немачку децу.

Држимо да је овакав начин спремања уџбеника за школску децу у принципу педагошки неоправдан, стога што су овакви уџбеници штурци, кратки, без топлине и занимљивости. Сем тога, у њима је у главном само оно што ученик има да запамти, а то је оно што сваком учитељу који методски ради, ученици сами треба да запишу на крају предавања, те да боље упамте, да им трајније остане у глави и да им служи као подсетник кад прочитају код куће на оно што су у школи много опширније чули од наставника.

Пре него што изложимо наше мишљење о овом српском уџбенику, који смо прегледали, сматрамо да је потребно да кажемо неколико речи у опште о овим уџбеницима за школску децу туђе народности.

Наредбом о проширењу српског закона о народним школама од 1904 год. на основи одлуке Министарског Савета, на нове области у нашој Краљевини (Банат, Бачку и Барању), одређено је да се настава из српског језика и других предмета националне групе (земљописа и историје) у одељењима основних школа где су у већини деца других народности, има давати на српском језику, почевши од III разреда.

За време док су ове области биле под управом бивше аустро-угарске монархије, у свима школама државним настава је била обавезна за све предмете само на мађарском језику, а језик друге народности био је факултативан. На како су српска и друга деца немађарске народности отпочињала учити мађарски још од I разреда, то су мађарски земљопис и историју могла лакше савлађивати кад дођу у старије разреде где се то учио.

Кад нас је обрнуто. Према Министарском наређењу деца туђе народности имају да почну учити српски језик, земљопис и историју од III разреда, а у I и II разреду се предају сви наставни предмети на њиховом матерњем језику. И, дабоме, у III разреду не могу да савладају и српски језик и да разумеју довољно земљопис и историју, који треба да се предају на српском језику. Пошто се увидела та анормалија, наређено је да се земљопис и историја,

као и остали предмети, могу предавати у овој години на матерњем језику деце дотичне народности, да би могла разумети шта им се предаје.

Стога је потребно у интересу наставе, да би школска деца друге народности могла разумети и боље изучити српску историју и земљопис наше отаџбине, да се отпочне учење српског језика у таквим школама од I разреда, а други предмети могу се предавати на мајском матерњем језику.

Прелазећи после овога кратког увода на сам уџбеник, ми ћемо бити још краћи. Наша је дужност одмах нагласити да је уџбеник испод сваке критике и у погледу методском и по избору, обради и распореду градива.

Човек се мора дивити смелости која даје овакав уџбеник за утравквистичке школе, код толиког обиља одличних уџбеника и упуштава у европској школској литератури, из које не изузимамо ни нашу.

О неком методу не може бити ни говора, кад се кећ у тој лекцији даје деци ова прича: „Ева је била сирота удовица. Имала је много деце. Нису имали шта да једу. Најстарији син стана у службу. Сваке недеље добио је 100 динара. Он је тај новац дао матери. Мати и деца нису више гладовала. Сви треба да смо захвални родитељима“. (стр. 8).

Наводимо текстуално ову причу и у целини, јер је она карактеристична и по педагошкој и по литерарној својој вредности. А логика, отменост, топлина излагања — то је просто за дивљење. И ту се не зна да ли односе превагу српски или немачки текстови. Да наведемо само неколико примера на истом отвору књиге: „Ујутру устанем. Одмах се обучем. Зашим се умијем“. (Стр. 4, лекција 9).

„За дете је добро: хлеб, колач, земљика, кифла... дете воли и воће“ (стр. 4, лекц. 10). Преврнућемо још само ст. 42. Ту дознајемо да су водени путеви у Војводини „реке Дунав и Тиса, канали: Бегеј, Брзава, Краља Петра и Александар“, а да су у Црној Гори „становници Срби. Има и Арнаути и Тураци. Вере су православно. Има и муслимана и католика. Становника има 500.000“. Те исте логичне и смињене мисли исто су тако лепо речене и немачки: „Die Einwohner sind Serben. Es gibt auch Albanesen und Türken. Sie sind griechisch-orientalischer Konfession. Es gibt auch Mohamedaner und Katholiken. Es gibt 500.000 Einwohner“.

Оделак мало даље „Bosnien und die Herzegovina“ почиње: „Die Grenzen sind: Serbien, Crna Gora, Dalmatien, Kroatien und Slavonien. Sie sind 51.000 km² gross“. Ко? Die Grenzen или побројане граничне земље? Не, ни једно ни друго, него Босна и Херцеговина. И то се понавља истим реченичним склопом, истом тачношћу излагања, истим речима све до Далмације, коју је сасваљач овог курвозног уџбеника у брзини — заборавио.

Мишљења смо да се овај уџбеник не може препоручити за сврху којој је намењен.

Саслушавши, Савет је мишљења да се ова књига не може препоручити као уџбеник за немачке школе у Војводини.

Референтима издати по 100 динара хонорара.

VI. Прочитано је писмо Г. Министра Просвете који сироводи на оцену и мишљење напред *Правила о Великој Школи Примењених Уметности*.

Савет одлучује да се за преглед и оцену умоли г. Бранко Таназевић.

ВИЦА НАСТАВА

УКАЗИ ЊЕГОВОГ КРАЉЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКА АЛЕКСАНДРА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 26 априла ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у *Филозофском факултету универсиитета у Београду*;

за редовног професора Етнологије, Д-р Тихомир Ђорђевић, ванредни професор;

за редовног професора Ботанике, Д-р Недељко Кошанин, ванредни професор;

за редовног професора Климатологије, Д-р Павле Вујевић, ванредни професор;

за редовног професора Физиологије и Физиолошке Хемије, Д-р Иван Ваја, ванредни професор;

на Техничком факултету универзитета у Београду:

за редовног професора Механичке Технологије, Душан Томић, ванредни професор истог факултета;

за редовног професора Орнаментике, декорисања, моделисања и уређења градова, Вранко Таназевић, ванредни професор истог факултета.

СРЕДЊА НАСТАВА

УКАЗИ ЊЕГОВОГ КРАЉЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКА АЛЕКСАНДРА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 21 марта ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у гимназији у Горњем Милановцу:

за скулента, Нектарије Марипковић, дипломирани студент филозофије и привремени предметни учитељ исте школе,

у гимназији у Шшци:

за професора, Д-р Венијамин Таушановић, професор Охридске гимназије, по службеној потреби.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 1 априла ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у II београдској мушкој гимназији:

за учитеља вештина по чл. 8, 9 и 10 Уредбе о регулсању положаја наставницима ратом ометеним у полагању државног испита, с годишњом платом од 2550 динара, Борђе Ј. Илић, привремени учитељ исте школе;

у I београдској женској гимназији:

за предметног учитеља, по чл. 8, 9 и 10 исте Уредбе, с годишњом платом од 2550 динара, Зорка Мијушковићева, привремена предметна учитељица исте школе;

у II београдској женској гимназији:

за учитеља вештина по чл. 17 поменуте Уредбе, Драгиња Димитријевићева, учитељица вештина исте школе;

у гимназији у Крушевцу:

за скулента, Радунка Анђелковићева, дипломирани студент филозофије и привремена предметна учитељица исте школе, и

у шабачкој гимназији:

за скулента, Рујица Николић, дипломирани студент филозофије и хонорарна наставница исте школе.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 2 априла ове године, на предлог Господина Министра Просвете постављени су:

у I београдској мушкој гимназији:

за професора, Д-р Миливоје Павловић, скулент исте школе и испитани професорски кандидат; и

у IV београдској гимназији:

за професора, Стеван Јаковљевић, професор I крагујевачке гимназије, по молби.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 8 априла ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у бишољској гимназији:

за супленте по чл. Уредбе о регулисању положаја наставницима средњих школа ратом ометеним у полагању државног испита, Михаило Ђукић, писар Министарства Исхране и пређашњи привремени предметни учитељ;

у гимназији у Великом Бечкереку:

за професора, Иван Рубчић, професор I крагујевачке гимназије, по молби:

у I крагујевачкој гимназији:

за супленте, Драгољуб Бакић, суплент крушевачке гимназије, по службеној потреби, и Лазар Палтелић, дипломирани студент филозофије, и

у крушевачкој гимназији:

за професора, Живојин Павловић, професор I крагујевачке гимназије, по службеној потреби.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 12 априла ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у II београдској мушкој гимназији:

за учитеља вештина, Коста Страјнић, учитељ цртања исте школе по старом закону:

у Јагодинској гимназији:

за суплента, Драгутин Павловић, дипломирани студент филозофије:

у Крушевачкој гимназији:

за суплента, Михаило Ј. Динић, свршени студент филозофије и привремени предметни учитељ исте школе;

у Шабачкој гимназији:

за суплента, Димитрије И. Ђорђевић, дипломирани студент филозофије и привремени предметни учитељ исте школе;

у Новосадској мушкој гимназији:

за суплента-катохету, Милета Јавић, библиотекар Матице Српске у Новом Саду.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 8 априла ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у I београдској мушкој гимназији:

за суплента, Д-р Рокo Вуковић привремени предметни учитељ исте школе и дипломиран филозоф;

у Пећској гимназији:

за суплента, Ђорђе Поповић, суплент пљеваљске гимназије, по службеној потреби; и за предметног учитеља под уговором, с годишњом платом од 2100 динара, Роман Воде, пређашњи наставник хемije у Русији;

у пљеваљској гимназији:

за професора, Велимир Јојић, професор учитељске школе на Данциловом Граду, по службеној потреби.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 15 априла ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављена је:

у III београдској женској гимназији:

за професора, Доброслава Ђорђевићева, предметна учитељица исте школе и непитани професорски кандидат.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 17 априла ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у гимназији у Жомбољу:

за суплента-катохету, Миливоје Јовановић, суплент реалке у Вршцу, по потреби службе:

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

у Улцињској гимназији:

за директора и професора, Оскар Марчић, професор исте школе, по службеној потреби.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 19 априла ове године, на предлог Господина Министра Просвете постављени су:

у Крагујевачкој женској гимназији:

за учитеља вештина, по чл. 17 Уредбе о регулисању положаја наставника ратом омећеним у полагању државног испита, Драгиња Мишић, учитељица вештина исте школе;

у Пришћевској гимназији:

за сулента, Методије Милосављевић, сулент скопске школе, по службеној потреби;

у Скопској гимназији:

за сулента, Димитрије Кириловић, пређашњи сулент.

ОСНОВНА НАСТАВА

УКАЗИ ЊЕГОВОГ КРАЉЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКА
АЛЕКСАНДРА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 28 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, а на основи Уредбе о признавању и урачунавању времена службе оних службеника који су радили на националним пословима у Старој Србији и Македонији пре последњих ратова за ослобођење и уједињење, постављен је:

у мушкој учитељској школи у Скопљу:

за професора, Глиша Елезовић, професор исте школе.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 5 марта ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављен је:

у учитељској школи на Даниловом Граду:

за предметног учитеља под уговором, Павле Смородски, бивши наставник гимназије у Русији.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 7 марта ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављен је:

у женској учитељској школи у Сомбору:

за професора по чл. 77 закона о средњим школама, Светислав Берић, професор исте школе.

ПРЕТПИСИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Господин Министар Просвете претписом својим поставио је за сталне учитеље:
у селу Бегаљци, округа београдског, Даницу Костићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 47211 од 20-XII-1920 год.

у селу Губеревцу, округа београдског, Браниславу Н. Илићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 46457 од 20-XII-1920 год.

у Чајку, округа чајанског, Тихомира Константиновића, пензионисаног учитеља, — ОНБр. 46989 од 20-XII-1920 год.

у Панчеву, Милу Јовановића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 48076 од 21-XII-1920 г.

- у Топоници, округа пиротског, Димитрија Ранчића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 45768 од 22-XII-1920 год.
- у Градцу, округа тиквешког, Милована Катића, учитеља основне школе из Хрватске, — ОНБр. 45806 од 22-XII-1920 год.
- у Самаринову, округа крајинског, Ђорђа Петровића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 47910 од 22-XII-1920 год.
- у Љубињу, округа ужичког, Стевана Петровића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 47036 од 22-XII-1920 год.
- у Сукову, округа пиротског, Светозара Николића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 42457 од 17-XI-1920 год.
- у Гиљану, округа косовског, Тихомира Јеремића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 47480 од 18-XII-1920 год.
- у Гостиљу, округа ужичког, Александра Марковића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 43934 од 26-II-1920 год.
- у Срећковцу, округа нишког, Светозара Ранчића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 1228 од 25-I-1921 год.
- у Суводању, округа ваљевског, Даницу Симић, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 14620 од 18-I-1921 год.
- у Ратају, округа врањског, Михајла Лазаревића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 47029 од 22-XII-1920 год.
- у Вајиној Башти, округа ужичког, Љубомира Пенчића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 896 од 12-I-1921 год.
- у Оштрелу, округа тимочког, Љубомира Томића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 526 од 10-I-1921 год.
- у Великом Бечкереку, Анђелију Станчић, бившу учитељицу, — ОНБр. 43002 од 14-XI-1920.
- у Тетову, Симу М. Симића, свештеника и учитеља, — ОНБр. 43118 од 21-XI-1920 г.
- у Белеј Паланци, округа пиротског, Цану Поповићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 41955 од 19-XI-1920 год.
- у Куманову, округа кумановског, Стојана Ј. Стејића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 43061 од 15-XI-1920 год.
- у Кавалару, округа тиквешког, Драгољуба Милутиновића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 43019 од 14-XI-1920 год.
- у Кичеву, округа битољског, Милицу Савкић рођену Томић, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 41951 од 17-XI-1920 год.;
- у Клецу, среза новосадског, Олгу Лазић, оспособљену учитељицу, — ОНБр. 42871 од 20-XI-1920 год.;
- у Малајници, округа крајинског, Живојина Радосављевића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 43594 од 25-XI-1920 год.;
- у Малом Хеђешу, округа бачког, Викторију Мађуш, оспособљену учитељицу, — ОНБр. 32581 од 26-XI-1920 год.;
- у Даништу, округа моравског, Софију Михалачкову, пређ. учитељицу, — ОНБр. 875 од 15-I-1921 год.;
- у Будисави, округа бачког, Страхину Приојачког, — ОНБр. 48313 од 30-XII-1920 год.;
- у Каталинчагли, округа торонталског, Маргариту Киџер, оспособљену учитељицу, — ОНБр. 48751 од 30-XII-1920 год.;
- у Хоргошу, округа чонградског, Александру Илићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 48509 од 29-XII-1920 год.;
- у Јабљу, округа бачког, Јосифа Фармана, оспособљеног учитеља, — ОНБр. 48257 од 28-XII-1920 год.;
- у Војиновцу, округа пиротског, Стевана Ђуровића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 49160 од 31-XII-1920 год.;

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

- у Власотинцима, округа врањског, Буру Славића, пређ. учитеља и Марицу Ђ. Славић,
— ОНБр. 1499 од 18-I-1921 год.;
- у Бродарцима, округа пожаревачког, Раку Томашкића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 1275
од 12-I-1921 год.;
- у Латвици, округа ужичког, Здравка Гагића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 808 од
15-I-1921. год.;
- у Новом Селу, округа крушевачког, Богдана Богдановића, пређашњег учитеља, —
ОНБр. 1300 од 17-I-1921. год.;
- у Манастиру Ждребаонику, округа подринског, Бошка Ивковића, пређашњег учитеља,
— ОНБр. 48395 од 29-XII-1920 год.;
- у Панчеву, Лујзу Сабо, оспособљену учитељицу, — ОНБр. 389 од 12-I-1921 г.;
- у Ченти, округа торонталског, Јелисавету Јовановић рођену Манојловић из Луковета,
— ОНБр. 496 од 11-I-1921 год.;
- у Фекегићу, округа бачког, Лујзу Варге, пређ. учитељицу, — ОНБр. 659 од 18-I-1921 год.;
- у Српском Елемиру, округа бечкеречког, Даринку Васиљевићу, — ОНБр. 44048 од
31-XII-1920 год.;
- у Чуругу, округа бачког, Марију Стојадиновић, — ОНБр. 49038 од 9-I-1921 г.;
- у Чуругу, округа бачког, Павла Херхенредла, — ОНБр. 49204 од 9-I-1921 год.;
- у Мокрину, округа торонталског, Невену Арсину, оспособљену учитељицу, — ОНБр.
48979 од 12-I-1921 год.;
- у Косјерићима, округа ужичког, Даринку Цвијановићеву, свршену ученицу учитељске
школе, — ОНБр. 43803 од 29-XI-1920 год.;
- у Српском Крстурџу, округа торонталског, Јулку Ципчић, оспособљену учитељицу, —
ОНБр. 41852 од 29-XI-1920. год.;
- у Гор. Ковиљу, округа бачког, Уроша Коларова, свршеног ученика учитељске школе, —
ОНБр. 44349 од 23-XI-1920 год.;
- у Србобрану, округа бачког, Иванку Парошку, пређашњу учитељицу, — ОНБр. 39967
од 7-XI-1920 год.;
- у Уљми, округа тамишког, Изабелу Риху, пређ. учитељицу, — ОНБр. 36132 од
6-XI-1920 год.;
- у Товаришеву, округа бачког, Невенку Борђашку, оспособљену учитељицу, — ОНБр,
40123 од 19-XI-1920 год.;
- у Мошорину, округа бачког, Јелену Обори, — ОНБр. 39325 од 21-XI-1920 год.;
- у Чуругу, округа бачког, Ану Берић, оспособљену учитељицу, — ОНБр. 42928 од
24-XI-1921. год.;
- у Теарцу, округа тетовског, Танасија Ђорђевића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 48923
од 28-XII-1920. год.;
- у Породину, округа моравског, Милеву Петровићеву, свршену ученицу учитељске школе,
— ОНБр. 48442 од 28-XII 1920. год.;
- у Никшићу, округа никшићског, Велимира Лазовића, привр. учитеља из истог места, —
ОНБр. 48012 од 25-XII-1920. год.;
- у Старом Бечеју, округа бачког, Вукину Пирошку-Мађареву, оспособљену учитељицу, —
ОНБр. 42164 од 24-XII-1920 год.;
- у Турском Бечеју, округа торонталског, Милциу Главашку Зечев, оспособљену учитељицу,
— ОНБр. 45253 од 28-XII-1920 год.
- у Малом Сомбору, округа торонталског, Ану Шишковићеву, оспособљену учитељицу,
— ОНБр. 44934 од 6-XII-1920 год.
- у Долову, округа торонталског, Петра Љубишу Маринковића, пређашњег учитеља, —
ОНБр. 41054 од 13-XI-1920 год.
- у Старом Бечеју, округа бачког, Ласла Цабару, оспособљеног учитеља, — ОНБр. 47407
од 25 XII-1920 год.

- у Бикићу, округа бачког, Исака Црњака, оспособљеног учитеља, — ОНБр. 47687 од 25-XII-1920 год.
- у Малом Сомбору, округа тороиталског, Ану Шишковићеву, оспособљену учитељицу, — ОНБр. 44934 од 25-XII-1920 год.
- у Врбци, округа тороиталског, Петра Фаркиша, оспособљеног учитеља, — ОНБр. 47783 од 23-XII 1920 год.
- у Чулићу, округа крагујевачког, Миљка Никића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 44551 од 30-XI-1920 год.
- у Мирановцу, округа пиротског, Јована Каћанског, пређашњег учитеља, — ОНБр. 44422 од 30-XI-1920 год.
- у Мочиоцима, округа ужичког, Богдана Чолића, — ОНБр. 44614 од 2-XII-1920 год.
- у Станичењу, округа пиротског, Светомира Бранковића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 42053 од 15-XI-1920 год.
- у Севиндици, округа тившевског, Петронија Миљковића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 41127 од 12-XI-1920 год.
- у Сент Хуберту, округа тороиталског, Јосифа Јосту, оспособљеног учитеља, — ОНБр. 41561 од 17-XI-1920 год.
- у Уздину, округа тороиталског, Флореу Давид, оспособљену учитељицу, — ОНБр. 41588 од 17-XI-1920 год.
- у Раоптици, округа тетовског, Милију Јоцковића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 42027 од 16-XI-1920 год.
- у Чиглуку, округа нишког, Милицу Понадићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 41718 од 17-XI-1920 год.
- у Крушцици, округа тамишког, Радослава Миросављевића, оспособљеног учитеља, — ОНБр. 42818 од 19-XI-1920 год.
- у Старом Бору, округа бачког, Даницу Николићеву, оспособљену учитељицу, — ОНБр. 42244 од 14-XI 1920 год.
- у Суботици (Шандору), Александра Хегедвиша, пређашњег учитеља, — ОНБр. 41484 од 14-11-1920 год.
- у Дрену, округа ваљевског, Драгутина Грбца, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 43645 од 23-XI-1920 год.
- у Марковцу, округа крагујевачког, Надежду Ристићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 44013 од 26-XI-1920 год.
- у Радоновицама, округа ужичког, Војислава Поповића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 44091 од 29-XI-1920 год.
- у Годечеву, округа ужичког, Живана Ђорђевића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 44202 од 27-XI-1920 год.
- у Сакулу, округа тороиталског, Марију Калитерну, — ОНБр. 44286 од 3-XII-1920 год.
- у Старом Бечеју, округа бачког, Зорана Пировког, — ОНБр. 42163 од 2-XII-1920 год.
- у Новом Саду, Радмилу Поповићеву, — ОНБр. 44315 од 3-XII-1920 год.
- у Харгошу, округа чонградског, Ивана Шариволића, оспособљеног учитеља, — ОНБр. 40207 од 4-XII-1920 год.
- у Ђурђеву, округа бачког, Милку Микићеву, — ОНБр. 44765 од 4-XII-1920 год.
- у Омољци, округа тороиталског, Марију Хаг, — ОНБр. 44875 од 4-XII-1920 год.
- у Уљи, округа тамишког, Анђелију Поповићеву, пређашњу учитељицу, — ОНБр. 44766 од 4-XII-1920 год.
- у Надаљу, округа бачког, Мирослава Ј. Миковића, — ОНБр. 44607 од 2-XII-1920 год.
- у Темерину, округа бачког, Јосифа Мајера, — ОНБр. 44751 од 30-XI-1920 год. и Марију Милутиновић, — ОНБр. 44747 од 30-XI-1920 год.
- у Каравукову, округа бачког, Хајнхирта Мендгера, — ОНБр. 44752 од 30-XI-1920 год.
- у Госпођинцима, округа бачког, Јованку Глигорића, — ОНБр. 44753 од 30-XI-1920 г.

- у Темерину, округа бачког, Карла Вајлера, — ОНБр. 44751 од 30-XI-1920 год.
- у Карађорђеву, округа бачког, Јосифа Такача, — ОНБр. 44341 од 26-XI-1920 год.
- у Голубовцу, округа подгоричког, Милсава Брајовића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 45536 од 9-XII-1920 год.
- у Градцу, округа петинског, Стевана Златичанина, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 45530 од 9-XII-1920 год.
- у Стожеру, округа бјелопољског, Ђорђија Вујовића, — ОНБр. 44050 од 3-XII-1920 год.
- у Сеоцу, округа барског, Нова Лакића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 43471 од 24-XI-1920 год.
- у Вајском Пољу, округа подгоричког, Драга Драговића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 42924 од 22-XI-1920 год.
- у Раковом Долу, округа пиротског, Велимира Ј. Маринковића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 45295 од 7-XII-1920 год.
- у Миравцу, округа крагујевачког, Јованку Стевановићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 45322 од 6-XII-1920 год.
- у Старом Граду, округа скопског, Милицу Стојановићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 44712 од 6-XII-1920 год.
- у Бралу, округа тетовског, Јована Мековића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 44552 од 6-XII-1920 год.
- у Доброселици, округа ужичког, Станимира Т. Пауновића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 44713 од 3-XII-1920 год.
- у Жбевцу, округа кумановског, Милорада Ж. Пешића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 44701 од 2-XII-1920 год.
- у Св. Николи, округа брегаличког, Јеремију В. Живановића, бившег учитеља, — ОНБр. 44844 од 2-XII-1920 год.
- у Јосаници, округа нишког, Тихомира Т. Никодијевића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 44846 од 2-XII-1920 год.
- у Дворанима, округа крушевачког, Даницу Станићеву, пређашњу учитељницу, — ОНБр. 44763 од 3-XI-1920 год.
- у Витковцу, округа крагујевачког, Милана Д. Марковића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 45768 од 16-XII-1920 год.
- у Нишевцу, округа нишког, Илију С. Стојиљковића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 45190 од 11-XII-1920 год.
- у Плетвару, округа битољског, Димитрија Павловића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 46735 од 20-XII-1920 год.
- у Ракицу, округа смедеревског, Надежду Ристић, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 47415 од 22-XII-1920 год.
- у Табановцу, округа крајинског, Живојина Радосављевића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 47911 од 22-XII-1920 год.
- у Голубовцу, округа подгоричког, Саву Ђуровића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 46128 од 14-XII-1920 год.
- у Новом Саду, Гизелу Хорват, оспособљену учитељницу, — ОНБр. 45950 од 16-XII-1920.
- у Српском Милитићу, округа бачког, Видосаву Грађанску, оспособљену учитељницу, — ОНБр. 45424 од 20-XII-1920 год.
- у Бездану, округа бачког, Петра Жоржа, оспособљеног учитеља, — ОНБр. 46149 од 21-XII-1920 год.
- у Сомбору, Емилију Дворњак, оспособљену учитељницу, — ОНБр. 45011 од 20-XII-1920.
- у Гуцагима, округа крагујевачког, Симку Поповићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 47860 од 24-XII-1920 год.
- у Царини, округа подринског, Зорку Саватић, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 48077 од 22-XII-1920 год.

- у Чангивиру, округа торонталског, Милана Бараћа, оспособљеног учитеља, — ОНБр. 45883 од 2-XII-1920 год.
- у Сенти, округа бачког, Станку Гогу, оспособљену учитељицу, — ОНБр. 43539 од 9-XII-1920 год.
- у Обровцу, округа бачког, Војицу Турувију, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 40434 од 9-XII-1920 год.
- у Малом Хеђешу, округа бачког, Јена Вајса, оспособљеног учитеља, — ОНБр. 32501 од 9-XII-1920 год.
- у Рабу, округа торонталског, Фрању Штиглица, оспособљеног учитеља, — ОНБр. 45884 од 9-XII-1920 год.
- у Ст. Моравици, округа бачког, Милана Бараћа, оспособљеног учитеља, — ОНБр. 45883 од 9-XII-1920 год.
- у Чангивиру, округа бачког, Ладислава Бокањи, оспособљеног учитељу, — ОНБр. 45881 од 9-XII-1920 год.
- у Српској Кларији, округа торонталског, Обрада Јовина, оспособљеног учитеља, — ОНБр. 45663 од 8-XII-1920 год.
- у Малом Хеђешу, округа бачког, Јосифа Ковача, оспособљеног учитеља, — ОНБр. 32570 од 9-XII-1920 год.
- у Пивницама, округа бачког, Павла Ламоша, оспособљеног учитеља, — ОНБр. 32570 од 9-XII-1920 год.
- у Каркову, округа торонталског, Иванку Јовановић-Грујић, оспособљену учитељицу, — ОНБр. 44730 од 9-XII-1920 год.
- у Сиригу, округа торонталског, Александру Ђорђевићу, оспособљену учитељицу, — ОНБр. 42867 од 9-XII-1920 год.
- у Вукину, округа бачког, Милутина Вуковића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 43978 од 8-XII-1920 год.
- у Сенти, округа бачког, Ковинку Дражић, оспособљену учитељицу, — ОНБр. 44897 од 7-XII-1920 год.
- у Бољковцима, округа рудничког, Даринку Живановићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 45657 од 9-XII-1920 год.
- у Рашкој, округа чачанског, Чедомира Благојевића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 47148 од 16-XI-1920 год.
- у Бујановцу, округа кумановског, Веру Поткоњак, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 46763 од 14-XII-1920 год. и Видосаву Бајић, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 46764 од 14-XII-1920 год.
- у Муштушу, округа призренског, Радована Мићића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 46212 од 15-XII-1920 год.
- у Стопању, округа крушевачког, Зорку Секулићеву и Стану Нешовићеву, свршене ученице учитељске школе, — ОНБр. 46456 од 13-XII-1920 год.
- у Узовици, округа подринског, Лепосаву Поповићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 46374 од 14-XII-1920 год.
- у Вреоцима, округа београдског, Радмилу Деспотовић, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. од 14-XII-1920 год.
- у Драгобраћи, округа крагујевачког, Катарину Милорадовић, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 46586 од 14-XII-1920 год.
- у Влашкој, округа београдског, Олгу Здравковићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 46588 од 14-XII-1920 год.
- у Дипљу, округа рудничког, Обрада А. Јововића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 46589 од 14-XII-1920 год.
- у Рашанцу, округа пожаревачког, Радмилу Угричићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 46513 од 14-XII-1920 год.

- у Дугавчини, округа смедеревског, Олгу Костићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 46747 од 13-ХП-1920 год.
- у Угриновцима, округа рудничког, Марију Миловановићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 46339 од 13-ХП-1920 год.
- у Клоки, округа крагујевачког, Драгу Ђурићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 46434 од 13-ХП-1920 год.
- у Гиљану, округа косовског, Душанку Бошковићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 46492 од 13-ХП-1920 год.
- у Пољни, округа моравског, Славку Ристићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 46437 од 11-ХП-1920 год.
- у Трешњевици, округа моравског, Десанку Драговић, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 46407 од 13-ХП-1920 год.
- у Зуцама, округа београдског, Николу Ђ. Ђокића, пређашњег учитеља из истог места, — ОНБр. 46748 од 13-ХП-1920 год.
- у Градњу, округа врањског, Милорада Жуњића, учитеља из Првеног истог округа, — ОНБр. 45493 од 11-ХП-1920 год.
- у Гиљану, округа косовског, Даринку Томићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 46433 од 10-ХП-1920 год.
- у Даниловом Граду, Зарију Брајовића, учитеља из Мап. Ждребаоника, округа подгоричког, — ОНБр. 46836 од 13-ХП-1920 год.
- у Голубовцу, округа подгоричког, Саву Ђуровића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 46128 од 14-ХП-1920 год.
- у Ђурђеви, округа бачког, Катарину Петровићеву, оспособљену учитељицу, — ОНБр. 45042 од 12-ХП-1920 год.
- у Вудимљу, округа берањског, Милуна Бабовића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 46835 од 13-ХП-1920 год.
- у Долову, округа торонталског, Олгу Ђорић, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 46353 од 13-ХП-1920 год.
- у Мољу, округа бачког, Миру Љубићеву, оспособљену учитељицу, — ОНБр. 44638 од 2-ХП-1920 год.
- у Старој Кањижи, округа бачког, Славка Шикопарија, — ОНБр. 48972 од 15-И-1921 г.
- у Петки, округа београдског, Петра Петанија, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 5525 од 19-И-1921 год.
- у Саранову, округа крагујевачког, Марту Братонозићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 5504 од 18-И-1921 год.
- у Ваљевцу, округа тимочког, Десанку Лазаревићеву, свршену ученицу учитељске школе, — ОНБр. 3549 од 5-И-1921 год.
- у Белановцу, округа врањског, Душана Стриханвића, свршеног ученика учитељске школе — ОНБр. 5498 од 18-И-1921 год.
- у Влацу, округа скопског, Славољуба Срећковића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 5496 од 18-И-1921 год.
- у Алгуњи, округа кумановског, Уроша Трајковића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 5501 од 18-И-1921 год.
- у Кличини, округа метохијског, Јагоша Вуловића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 5500 од 18-И-1921 год.
- у Бродцу, округа скопског, Трајка Јовановића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 5497 од 18-И-1921 год.
- у Доњој Вањници, округа тетовског, Душана Росића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 5503 од 18-И-1921 год.
- у Богданцима, округа тиквешког, Драгољуба Благојевића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 5524 од 18-И-1921 год.

у В. Тораку, округа торонталског, Јулија Рапеа, оспособљеног учитеља, — ОНБр. 1113 од 16-I-1921 год.

у Брестовцу, округа торонталског, Ериеста Новака, оспособљеног учитеља, — ОНБр. 841 од 15-I-1921 год.

у Белој Цркви, округа банатског, Живојина Стојадиновића, пређашњег школског надзорника, — ОНБр. 1834 од 17-I-1921 год.

у Рашкој, округа чачанског, Косару Миланковић, привремену учитељицу из истог места, — ОНБр. 3388 од 3-II-1921 год.

у Рудару, округа кумановског, Велимира Јовановића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 3241 од 2-II-1921 год.

у Витољу, округа битољског, Михајла Панића, свршеног ученика учитељске школе, — ОНБр. 3011 од 2-I-1921 год.

у Иванову, округа торонталског, Антона Варгу, оспособљеног учитеља, — ОНБр. 2456 од 1-II-1921 год.

УМЕТНИЧКО ОДЕЉЕЊЕ

УКАЗИ ЊЕГОВОГ КРАЉЕСКОГ ВИСОЧАНСТВА ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКА АЛЕКСАНДРА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 25 марта ове године, на предлог Господина Министра Просвете, одликовани су:

Орденом Св. Саве III степена:

Д-р Лазар Радишић, градоначелник града Сомбора.

Орденом Белог Орла V степена:

Д-р Јоца Далашевог, председник изложбеног одбора у Сомбору;

Орденом Св. Саве IV степена:

Исидор Новаковић, директор сомборске трговачке школе у пензији; и

Орденом Св. Саве V степена:

Д-р Људевит Пушкаш, тајник изложбеног одбора у Сомбору.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 2 априла 1921, на предлог Господина Министра Просвете, одликована је:

Орденом Свештога Саве IV степена:

Ирма Полакова, члан Народног Казалишта у Загребу.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 17 априла ове год., на предлог Господина Министра Просвете унапређен је:

у Народном Позоришту у Београду:

за капелника III класе Стеван Христић, досадашњи капелник IV класе у Народном Позоришту.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 19 априла ове год., на предлог Господина Министра Просвете постављен је:

за конзерватора уметничко-историјских споменика у Дубровнику Марко Мурат, досадашњи професор II Мушке Београдске Гимназије.

О ЗАШТИТИ ПРИРОДНИХ ЗНАМЕНИТОСТИ

Пред Министарством Просвете већ се налази свршен пројекат *Закона о старинама* и сад је на реду, не од мање вредности, и *Закон о заштити природних знаменитости*. Док оне прве старине потичу од човека, према степену његова тадашња савршенства, ове друге су творевина саме природе, па својом реткошћу или научним значајем исто толико заслужују пажњу око одржавања. Све су цивилизоване државе свесрдно спровеле овај закон, строго га примењујући, а ми долазимо на послетку, ма да имамо зашта да се старамо, и са естетичне стране, одржавајући лик земљин онакав какав је од памтивека. То ће уједно послужити и као врло важно поучно и васпитно средство како за школску омладину тако и за најширу публику, која ће све више из свију крајева широке домовине у екскурзијама путовати да упозна лепоте и знаменитости свакога облика.

Довољно је познато да човек силно мења природу на земљи, а из преких потреба у неколико и њен унутрашњи рељеф. Зна се поуздано да је у старо време чак и Далмација била шумовита, па су то благо нешто Римљани нешто Млечићи готово сасвим сатрили, секући грађу за бродове и друге потребе; киша је онда спрала земљу с језгре планинске, да сад свуда стрчи голо стење. Таква је судбина постигла и Црну Гору, а Аустријанци су за време своје скорашње окупације предузели били све мере да и са Србијом тако учине, знајући да је њен главни привредни капитал баш у тој грани, која се може најлакше да сатре, а најтеже — негде никако — да подигне. Последица тога се већ почела да осећа, јер љу по Шумадији чак и многи бунари, неки умањили водом, а неки пресушили.

О тим великим штетама нећемо да говоримо овде, надајући се да ћемо у будуће бити паметни и да ћемо умети чувати битне погодбе за живот; али дешавају се погрешке при раду, у привреди, и у опште у свим културним пословима, да човек и не обраћа пажњу на много пустошење природних јединака или и читавих комплекса, нешто из простоте, нешто из себичности. Ни појединцу, ни општини или држави, није допуштено да природне знаменитости, ма које врсте, упропаштају, а да

се то спречи мора власт да овај актуелни задатак држи чврсто у својим рукама.

Пођимо од Београда. Сем дражесног амфитеатралног положаја, престоница се једва овим и оним може да подичи. Ми немамо на пр. зоолошке баште — као што има на пр. чак и једна суседна балканска држава — у коју се празником скупља пуно радознала света да се у зеленилу надише чиста ваздуха и да задовољи своју радозналост на изгледу и покретима животиња. Ми то без сумње треба такође у малом да имамо, и то само главне ређе представнике из своје сопствене фауне, дакле само из својих земаља, на пр. јеленā, рисова, шакала (чагаља), дивокоза, срна, медведа, морских телади, брадана, крсташа, жура, крагуја, смукова, каменарки, жељки, неких морских и слатководних риба, и т. д. Најпогодније би место за то било уз Ботаничку Башту, у граду или у Топчидеру. Има историске потврде да је зверињака било и у старој српској држави. Тако је једном приликом маџарски краљ Андрија II поклонио нашем краљу Драгутину дивљу краву „турицу“, која му је предана у Равну, у данашњој Ђуприји.

Најлепши природни украс београдски јесу Топчидер и Авала, а бисер у Топчидеру је *платан* пред двором кнеза Милоша, са његовим чудноватим доњим хоризонталним гранама, које су на гвоздене подупираче тежином насели, покушавајући да те полуге и обрасту. Круна му се завршује пирамидално у великом размаку као огроман сноп сена. Кора му је потпуна, једра и здрава, тако и цело стабло с гранама. Али подупирачи су већ ослабели и почели да попуштају, а нико се не осећа позван да тај величанствени споменик спасе. Треба да се масивним гвозденим стубовима подупру садашње гвоздене греде, јер су у њих гране урасле. Покојни Лаза Комарчић је причао да је овај платан посађен пре 1833 године, и како је Комарчићу тада било 14 година, то би платан сад имао око 100 година. Свакојако ово неће бити тачно, јер по величини и дебљини судећи треба да му је око 300 година. Обишао сам већи део Европе, видео сам много крупнијих и старијих платана, али овако лепог нигде нема, то јест нигде више нема платана с хоризонталним гранама. Како се у томе топчидерски јако разликује од свих осталих, да се може убрајати у нарочиту одлику (варијетет), и како би оваква форма с њим ишчезла, кад се он једном осуши, њега би требало извесним путем размножавати и тако са стеченим особинама очувати. Већ онај други платан уз овог голијата обичног је гранања, па се у шетњи превиђа. Гледао сам у Бујук-дери код Цариграда високе оријенталске платане, високе као наша саборна црква, који у обиму мере 50 метара, а рачуна се да им је око 3000 година. У одређивању година код платана може човек страшно да се вара, јер они који су поред воде ванредно брзо расту. Али, и ови бујукдерски су с нечувања јако оронили, да би се и међу њима наш као Зевс издвајао. Међутим,

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

платани су нездраво дрвеће, јер маље с лишћа лако се удишу и позлеђују плућа. Зато их треба садити само на широким просторијама. И у селу Бушатима код Скадра има џиновских платана, али и њих топчидерски стасом надмашује.

Друго је значајно дрво у Топчидеру, опет страног порекла, *гинкго*, на 20 метара удаљено од платана, пореклом с крајњег азиског истока. Лишће му је леззасто, горе усечено, а зими опада, као што бива и код наше домаће гимносперме, аришевине. Занимљиво је да ово дрво није нигде нађено у дивљем стању, него само у људској култури. Ово дрво би већ и због тога требало с пажњом чувати што га је Панчић посадио.

Ређе је у нас дрво *кошћела*, којег иначе доста има у Црној Гори, а код нас су била два стасита егземплара на Калимегдану, па су због Карађорђева споменика посечена. У раније време то дрво је сађено и на Зереку, јер му се плод једе, а сад је и тамо утамањено.

Мало где сад има и *мечје леске*, јер је исечена за грађу.

Тако исто дужни смо узети у заштиту ону гомилицу *оморика* у Растишту ужичком. Иначе тога дрвета по Босни има знатно више, особито по кршевитим пределима на Смрчеву Точилу, у шумском пределу Медне Луке, на Семећу код Рогатице, и т. д.

Ретко је наше дрво и *злата бука* око Власинског Блата (тресе-тишта), како је мештани зову. Али, ове златолистне букве, које се на далеко жуте, необично привлачећи поглед путников, има и по осталим планинским странама; она прелази и у туђу државу на исток. Због сјајноеранцастог лишћа западњаци је размножавају и у велико продају као декоративно дрво за паркове.

Чак и за ретке ситне биљке треба имати призрења, као на пр. за многоопевано *смиље*. Кад се путник топлог јула упути из чувеног херцеговачког манастира Дужи преко благих повијараца ка Дубровнику, и чим му пред очима блесне море и укаже се сва лепота пучине, као у друшби за повећано уживање, с једне ледине задахне га заносни и опојни мирис смиља, које на далеко застире ледину, дајући јој златни изглед у контрасту са плавим Јадраном... Иначе је смиље карактеристична биљка нашег живог песка по Србији и Банату.

Кад се у мају заодене сва природа сваковрсним цвећем, у нашим крајевима нема ништа привлачније и с јачим утиском од процветаног *косовског божура*. Као скерлет црвени цветови, од Муратова тулбета па преко Гуштџерице до Ситнице, слију се у једну треперљиву румен. Исти тај цветак покрива и рудине на Рујевици, зато народ оба чувена разбојишта персонификује у божуру, који је ту никао из проливане крви српских витезова... Ова красота је нарочитог стила и нарочитог тона: сав перваз од зграда, шумица и свега што се ту још налази, путник превиђа, и само му бљешти пурпур пред очима. Ја сам кроз

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

тај богодани перивој путовао за турског бестијалног тлачења наше раје, па ме и сад због тога, а највише због предања, и после ускрствене слободе, нека језа прожима кад мислим на тај пут. Нарочито ме је туга обузимала кад сунце залази иза голих, као скелет планина, што ме је такође на смрт подсећало, а кудгод се погледа, види се како се бедни Србин жури у своју уцерицу да не омркне напољу. Али, срећом, све се на добро окренуло, и мој пут сад по Косову друкчије би ми осећање измамио...

Заштиту очекује и *Rančićia*, *Ramondia*, босански каћунак (*Orchis bosniaca*), босански шафран (*Crocus Vilmae*) и т. д.

Ваља поћи примером Швајцарске, па и других алпских земаља, где се оштро забрањује чување *планике* с кореном, као и чување других „симбола највиших гора“, јер само су се у непроходним гудурама и стрменима и могле одржати биљне реткости; али кад их људска сујета, некад и шпекулација, и тамо нађе, лако им се може сасвим да угаси врста.

Једна *гица* у Ботуњи, крушевачке жупе, по предању народном, по реклом је још од Кнеза Лазара, што је сасвим вероватно судећи по њеној дебљини. Друга је знаменита винова лоза у Голупцу. Посађена је у неку римску прегорелу ђубревиту клоаку, па је на прелазу у друго двориште положена и усправљена; тако исто и у трећем дворишту. На њој у сва три дворишта укупно покаткад роди до 900 и више килограма грождја, а толики род могу да донесу само поједине калифорниске лозе и никоје више. Ретко се виђа и онако стасита лоза као она што опасује српску цркву у Земуну.

Сасвим беле дрењине роде само у Николичеву, а беле са жилицама црвеним у Ласову, округу тимочком.

У Пећи и најближој околини расту чувене *бузлије*. Ове јабуке, које су окренуте југо-истоку, прозиру се као да су од смрзнуте воде, а код особито једрих чак се семенке назире. Оне пак које су окренуте на воћци ка северу и западу изгледају сасвим обично. Због ове ретке особине за турског времена ношене су редовно султану на пешкеш. Међутим сад се и на њима, као и на дивним тетовкама, с оне стране Шаре, улегла крвна ваш и прети да их сасвим затре.

Као шуму ваља чувати око Београда, због здравља и проводње, Топчидер и Авалу, али сву ову садашњу престарелу гору треба поступно исећи, па младу рационално засађивати, тако да се једва може спазити да се дрвеће проређује и да се новим, младим, замењује.

Достојне су пажње и шуме на Сикирици код Андрејевице с *моликом*, као и на неколико места с *муником*. То су два ређа четинара, од којих се теше подесна грађа за дуге, особито за ђбанове (буцаке).

Око дивног манастира Дечана сам је кестењак, права густа шума, која се незнано докле продужава по дивљем Арнаутлуку. По околним

селима, од кестенова дрвета су и врата и прагови и довратнице и сто других ствари. Плод тога кестена је поситан, и с још једним недо-
 статком, што му се мрка кожа увлачи у језгру. Али одмах уз Пећ
 на Поклену расте крупније кестење слично маронима, укусно као га-
 лијанско. Ако патријаршија не узме у заштиту те кестенове, и они ће
 се листом затрти, јер их обесни Арнаути у јесен са зрелим родом до
 корена посеку, ланцем завежу стабло и с два вочића одвуку кући. Оно
 плода што остане, оберу код куће, а дебло с гранама исеку за огрев.

У последње време труде се многе државе, као Швајцарска, Нем-
 чка и т. д., а по угледу на земљу свих могућности, на Америку, да
 очувају — разуме се у малом, према средствима, — читаве пределе
 под именом *народних паркова* у затеченом од искони девичанском стању,
 где је човек једва шта својим радом пореметио. Највеличанственији ре-
 зерват те врсте јесте у Северној Америци тако звани „Јеловстонски
 Народни Парк“, који је по простору готово као две Црне Горе. У њему
 има много великих језера, хучних река, гајзера, планина до 2400 ме-
 тара, валовитих висоравни, густих шума и ливада. Публика сме свуда
 да хода, а има на одређеним местима и хотела за јело и ноћивање. У
 том колосу не сме се ни једна биљка откинути, ни шипчица одсећи, ни
 животиња убити. Ту живе у потпуној слободи под ведрим небом би-
 зони и медведи, вуци, лисице, јелени, срне, и т. д.

Од 1909 године заштићена је у нашим крајевима *прашума* у пла-
 нини Клековачи, у северо-западном закутку Босне. Године 1905 одржан
 је Ботанички Конгрес у Сарајеву, и тада је Хандел-Манцети изнео идеју
 о заштити каквог дивљег краја, и избор је пао за Клековачу, која се
 од тада брижљиво чува, ма да до формалног закона још није дошло.
 Да ли ће се још где моћи какав девичански, од човека у главном не-
 такнути предео да резервише, да вечито остане у затеченом стању, по-
 једине области ће имати самостално да реше.

Моје мишљење је да би и у Србији неке пределе ваљало очувати,
 потпуно у свему онакве какви су сад, али и с оном граном привреде
 какву сад имају, само не би требало допустити да човек нешто зида
 ту, да оре и сеје, где се дотле то није чинило, да не сме да крчи, воду
 да одводи, и т. д. За пример узмимо *Злашибор*. Он је већином го и
 уливањен, на њему нема села ни усева, него су само испаше с многим
 изворима. И даље нека само такав буде, и ни у чем друкчији. Нека се
 говеда по његовим јединственим суватима гоје, нека и ситно благо пасе,
 нека се болесници крепе његовим балсамским ваздухом, али сва при-
 рода нека остане како ју је Бог створио.

Тако исто од људског квара треба штитити, нарочито у Србији,
 места благе климе, као што су Страгари, где се од све Шумадије прво
 снег отопи и љубичица процвета. Код Гребена на Дунаву такво је за-
 тишје и један простор заклоњен од хладних ветрова, да се може да мери

с бањама на Јадранском Мору. Али је Бајина Башта ипак најжупнија отуда јој и име, по народној етимологији, од „бајан“. Разуме се да Јадранско Приморје надмаша благом климом и другим околностима све наше одмакнуте сувоземне жупне крајеве.

Дужност нам је да потомству оставимо у наслеђе и што више крупних сисара, зато чувајмо на пр. јелене у пиротском округу, у Маћедонији и Старој Србији, па срне, дивокозе, и т. д. Сасвим би требало забранити да се за дуга времена лове и саме неке рибе, као на пр. укусна младица у Дрини, која се врло проредила. Брза пропаст чека у Србији и пастрмке.

Нипошто се, међутим, не смемо одавати некој великој сентименталности у чувању природних лепота или у опште реткости кад су у питању пречи економски обзири. На пр. Обедска Бара у Срему је европска знаменитост са свога пространства и склонитих закутака где се легу безбројне водене птице, а још више их се због згодног средње-европског положаја задржава ту при пролазу са севера на југ, као и при сељењу с југа на север. На том зборном месту срета се весели птичји свет чак из Африке с нашим сталним и оним из Скандинавије. Ту су бару зато посећивали и чувени корифеји зоолошки као Брем и Мојсиловић, па ловци као негдашњи аустриски престолонаследник Рудолф, краљ Милан, и т. д. И при свем том, нека пропадне тај птичји рај ради зиратне земље! Разуме се да се по које дубоко окно може без штете да очува. Таква ће иста судбина постићи и чувену меленачку пустару у Банату.

Треба се дивити најлепшем језеру на Балканском Полуострву — *Охридском Језеру*. Али, треба и водити велику бригу да се шпекулацијом његов богати риболов не умањи, и да не наступи стално сиромаштво у риби, као по швајцарским језерима. Кад се чак за бескрајну пучину морску прописују строге заштитне мере, још више то изискују ограничена језера. Дивоту овога језера вешто су туристички описали Групчевић и Нушић, и научно Цвијић. Сасвим своје врсте, интересантна су и привлачна и Плитвичка језера у Хрватској. Има их осам, поређаних једно више другог, од којих шест падају једно у друго, а из седмога се стропоштава река Корана. Из села Плитвица види се како се језера беласају и светле, чега ваљда нигде на свету нема.

И у томе ћемо се показати да смо своји када подједнако све своје волимо. Ићи ћемо и на дични Хвар, посећиваћемо и Вис, пењаћемо се на његове миришљаве цветне брегове, каквих нигде нема. Причаху ми добри и безазлени Вишани, са свом збиљом, да су на неким бреговима њиховим сви гуштери с рачвастим репом, што би било од великог научног интереса. С Дубровником смо се одавно сродили, волимо га и дивимо му се, знамо и за његов Локрум с раскошном тропском флором бујног пораста. И даље се наше туристе спуштају, иду у Бар, па пешке

преко Можуре планине у Уцин, Тај је пут величанствен, све с погледом на море, јер је Можура климатска деоница, као што је Готхард. У заклону сивих маслинака ври лети од инсеката каквих у Црној Гори иначе нема. Па каквим речима да истакнемо мили Благај крај славног Мостара! Ко ће да опише његове румене шипкове, слатке смокве и сваковрсно грожђе! Ко се није купао у мору сплитском, у Баквицама, тај и не зна какво је то задовољство гацати по ситном песку као по сомоту... Ко није чуо за которски залив, који је несразмерно лепши од Златног Рога код Цариграда! А шта да рекнемо о Хвару, где је средња годишња топлота 16,3°, као у Сицилији, где под ведрим небом расту рошчићи, урме, смокве, маслине, грожђе необичне сласти, читави шипрази од румарина, и т. д., и т. д.

Наше земље препуне су лепоте сваке врсте, плодности и необичности, погодаба за интензивну културу и сваки напредак, али мало ко зна вредност тога, особито јужни Словени не... Екскурсије под стручним руководством разнеће заслужан глас тих природних лепота, уселиће љубав за своје, облагородиће младеж и упутиће је на здраво и корисно уживање.

Од неизмерне научне вредности су и *пећине* (пештере), којих у нашим земљама распрострањеног крша има знатан број, и све ће их се више пронаћи, јер су неке још сасвим скривене, са затрпаним улазом, и тек ће се случајно појавити. Неке су пећине и с техничке стране од огромне важности, јер могу да послуже за наводњавање сувих поља по далекој околини. — Прво место по величини и импозантности заузима *Постојничка Јама* у Словеначкој, где с таваница висе безбројни сталактити, да кубета фантастично блеште, особито лети кад се осветле електричном светлошћу, и кад се сенке почну огледати у тихој води сјуреног потока Поика. Тада човек помишља да се налази збиља у неком чаробном вилинском замку из народних прича. Један сталагмит има чак 16 метара у обиму. Ту живи и интересантна слепа човечја рибица, које има и у другим пећинским понорницама Крањске, Штајерске, Далмације, па ће је свакојако бити и у сличним водама по осталим балканским земљама, и ако за сад није тамо пронађена. — Имамо на маленом острвцу Бишеву, источно од Виса, и *плаву пећину*, налик на чувену пећину на Капри у Италији. Хрватска *Краина* увршћена је у знаменитости првога реда са тамо нађених човечјих костура из мустеријена, периоде палеолитске, по добу на сто хиљада година од данас. Лубања овог преисториског човека (*Homo croaticus*) ипак је прилично пространа, али чело је врло ниско и затурено, кости над обрвама (обрвњаче) јако испупчене, тако да је тадашњи човек био врло сличан младом гориљу, а од садашњих раса највише се приближавао Аустралцима. Међутим, мозга је имао више од горила. —

У Србији су важне Преконошка пећина код Дервена, па Злотска, ит.д., у којима се налази много костију од огромних изумрлих сисара, као пећинског медведа, и т. д. У Двинској пећини, у Драгачеву, чак више из земље човечје лубање, које су свакојако преостале из скоре прошлости, као што прича и вели да је ту неки српски збег димом угушен. У босанским пећинама нађене су поред осталих костију и делови костура од мрмота, кога сад нигде нема у Босни, али га има по Алпима.

Стручни географи наћи ће начина да се знамените пећине сачувају од квара и пљачкања, па чак да се сваком и приступ забрани у њих док се научно не претраже и научно у свима правцима не проуче. Особито по Француској и Шпанији, по пећинским зидовима насликан је читав живот преисториског човека, у земљи су палеонтолошки остаци, па људски артефакти: профани, култни и т. д. Ни један ашов земље не сме се избацити на празно, него се мора убацили у сито и водом дотле исплакати док не остану само дробне ствари у сити, као: зрна ћилибарска, ђинђуве од печене земље, каменчићи некад пиктографски ишарани, удице коштане, бакарне, бронзане и т. д.

Сем пећина, које по правилу пролокају понорнице, има у нашем кршу и других величанствених предеоних форми које су реке издубиле, оставивши читаве камене сводове, као кад се дуга на небу извије. Такав приказ даје Мали и Велики Прераст¹⁾ у Вратњанској Реци код манастира Вратне у Неготинској Крајини. Велики Прераст тако је циновски као неке огромне камене вратнице кроз које би без додира прошла цела саборна црква у Београду.

Чим воз ступи у Грделичку Клисуру, сав свет радознало нагрне на прозоре да види *Момин Камен*, за који је уплетено дирљиво народно предање. Опет тако у облику женске прилике и под истим именом „Момин Камен“, налази се још једна природна творевина више Соко-Бање идући Књажевцу, и што је занимљиво, с истим предањем. Сасвим појмљиво, јер га је изазвао исти облик стене.

У Дунаву више Голупца стрчи стена *Бабакај*, поред које ће рибари увек кад запове бацити по који новчић, као прилог за добар лов. И Бабакај је већ на издисају, јер га таласи стално оброњавају. Гледајући слике степских споменика по Русији званих „баба“, и овај ме је Бабакај, већ и због имена, на њих упућивао.

У Топчидеру је већ пропала једна мала природна знаменитост нехатњом инжењера који је пут просекао баш преко *стопа Краљевића Марка*. То су била удубљења у стени, слична утиску обуће у блату, и народ их је радо гледао, особито Војвођани, кад би долазили о слави топчидерске и раковичке цркве, па би се ту много причало о Марку, његовој огромној снази и његовим огромним стопама.

¹⁾ Цвијић, *Пећине и подземна хидрографија*, Глас 46.

www.unilib.rs

Сличне *штопе Свешог Саве* стоје у камену на Стенику планине Јелице.

Сваком ће се путнику опет скренути пажња и на *штолицу Краљевића Марка* у самозданој стени Градачке Клисуре, у ваљевском округу.

Успомена на Краљевића Марка простире се од Беле Крањске, па иде свуда по свима југословенским земљама, залазећи и на крајњи југ у српске пределе под Грцима и далеко преко источне границе. Разуме се да је именик најгушћи у његовој постојбини, прилепском крају, па око Охрида, на пр. Маркове Куле, у Звечанима пештер Краљевића Марка, и т. д. Међутим Св. Сава нема те популарности у јужној Македонији, јер га тамо замењују ранији проповедници, Св. Наум и Св. Климент.

Кад се сва ова имена бојом обележе у карти, корисно ће послужити за многе закључке колико етнолозима, толико историчарима и антропогеографима.

Између Сиња и Имоског у Далмацији, према Мрњавчевој градини, имају гомиле камења за које се онуда говори да су *белези* одакле је и докле скакао Краљевић Марко. Тако у Јадру код Гњиле имају *Милошева скакалишта*.

С дражесне сценерије ваља чувати од упропашћавања и *клисуре*, неке *водападе*, и т. д.

Колико ли тек има *лековитих извора* које народ посећује о младом петку, тражећи својој бољци и недузима исцељења. Тек у последње време од како су тим изворима почели мерити радиоактивну снагу, ма да су иначе индиферентни, и лекари су им морали признати лековитост, а дотле су их све од реда омаловажавали.

Тако исто је силество *камених жршвеника* од природе сазданих, који су се примитивном човеку по изгледу чинили слични вишим творевинама, и његова машта га је упућивала да их се прибојава, да их обожава, и у сваком случају да их даровима на милост припрема. И ту ће наука наћи зрно мудрости, јер је традиција народна историја.

Код Шипана у Јадранском Мору вири једна огромна камена плоча, налегнута на три велика камена, као на ножице. Ова се плоча зове *Триезица*, а да ли ју је природа таку саздала или су је и људске руке мало дотерале, нисам досад могао пресудити, али по свему изгледа као незнабошки жртвеник или долмен.

Читав проблем водене снаге представљају *Савини Лонци* у Ибру код села Ушћа. То су велики камени облаци, које вртлог обрће по каменом кориту, дубећи га, као што су чинили и чине слични „лонци“ у сјуреној води с леденика.

Описивање природних знаменитости за штампање треба да је скрупулозно тачно и опширно до најмањих детаља, као да их читалац својим очима гледа. Прво треба на дугачко и на широко пропитати о њима старије мештане, а нипошто само једног. На првом месту треба верно

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

забележити народно име сваке знаменитости или чега било. У Преконогама народ зове тамошњу пећину просто *пештер*, до ње се налази Голема Дувка, преко пута Мала Дувка, па Игништица (ваљда од латинске речи *ignis-ватра*), Равна Пећ и т. д. Из овога се види да су неки наши истраживачи у науку унели погрешан назив „дупка“, јер се говори само дувка, што из њих увек дува хладан ветар. Павчић је унео у науку назив „живи песак“, а ја свуд од Голупца на даље чух само реч „вејач“, сем у градовима, где се чују оба имена, а по свему ми се чини да је реч „живи песак“ примљена и ту из књижевности.

Д-р СИМА ТРОЈАНОВИЋ

НАША ХЕМИСКА НОМЕНКЛАТУРА

У погледу чистоте језика, ми идемо у једну крајност, а наша браћа Хрвати у другу. Ми трпимо у нашем језику и такве стране речи које никаквог културног обележја немају; а Хрвати не трпе ни оне којима се сав културни свет служи. Сваки народ треба, истина, да одржава чистоту свог језика; али сваки народ треба и да снажи свој језик културним језичким творевинама. У томе је напредак језика. Наука је за своје научне појмове и за своје научне предмете створила нарочите речи, узимајући их из грчког, латинског или из другог неког разрађеног старијег језика. Тих речи има више но што их има један највећи језик. Сав културни свет служи се тим речима. И ми смо их усвојили; али Хрвати нису, већ их по где што преводe на свој језик, градећи често неспретне и некоректне речи; и затварајући својим ученицима страна научна дела, јер их, услед незнања интернационалних термина, не могу разумети.

То што је казано за научне речи у опште, вреди и за хемиску номенклатуру. Хемиских тела има недогледно много, зато је и хемиска номенклатура недогледно велика. То је узрок што је и хемиска номенклатура за цео свет једна.

Хемиски елементи добили су имена или по некој својој особини, као на пр. хлор, бром, јод; или су названи по месту где су пронађени, као на пр. скандиум, галиум, германиум; или су им имена узета из народа, као на пр. злато, сребро, бакар, гвожђе, жива. Та произвољна имена елемената лако је запамтити, пошто их нема много. Она прва и друга имена елемената интернационална су, а ова трећа нису, већ сваки народ има своја. Интернационална имена елемената и ми смо усвојили, а само је код неколико њих учињен изузетак. Тако, хидрогениум је назван водоник (од вода и ницати), оксигениум је назван кисеоник (од

киселина и ницати: киселина-кисеоник) и карбониум је назван угљеник (од угљен и ницати); а Хрвати су још и азот назвали погрешно гушик или душик, и ако он не гуши. У томе смо се угледали на Немце, који су имена тих елемената на свој језик превели. Боље би било да смо и код тих елемената задржали интернационална имена, јер су помоћу њих грађена имена њихових једињења. Али су та преведена имена постала толико популарна, да је сада тешко избацити их.

Интернационална имена елемената Хрвати су прилагођавали свом језику, избацујући наставак „ум“, где га има, и стављајући на његово место „ј“. Тако на пр. калиум је претворен у „калиј“. То је урађено стога што је српском језику необичан латински наставак „ум“. И осталим језицима необичан је тај наставак, па опет зато сви су га у именима елемената задржали. Тај наставак има право на своје место у тим речима, јер су то имена хемиских елемената — тих основних хемиских индивидуа. Из пијетета према проналазачима тих елемената, не треба им крсно име мењати. Из тих разлога ја сам задржао наставак „ум“ у свима именима елемената који га имају; и то, пишем те речи онако како су их проналазачи писали, и како се свуда пишу; наиме пишем на пр. „калиум“, а не „калијум“. Ово има и своје практичне вредности, јер се наставак „ум“ често мора задржати у именима једињења тих елемената.

У грађењу придева из имена елемената, нисмо сложни. Ту су чинени разни покушаји, који нису провођени свуда једнако. Ја сам по савету мог школског друга пок. Свет. Вуловића градио те придеве додавањем имену елемента наставак „ов“, на пр. калиумов, сребров итд. Јер као што се из личних имена и из имена биља граде придеви додатком наставка „ов“, тако се исто и из имена хемиских елемената, који су хемиске индивидуе, могу градити придеви додатком наставка „ов“. Такви придеви казују у хемији оно што има да кажу. Тако, не може се рећи сребрн оксид, већ сребров. Али и ту се не може по који изузетак избећи. Тако, жива мора добити придев живин; а придев оловов биће с почетка незгодан.

И хемиским једињењима давана су с почетка произвољна имена; али кад су се намножила, та је номенклатура задавала велике тешкоће, јер једињења има данас на стотине хиљада. Зато је још Лавоазје, одмах после извршене реформације хемије, поставио правила о давању имена хемиским једињењима. Ту се именом негативног елемента бележи врста једињења, а именом позитивног елемента бележи се чије је то једињење. То се изводи на два начина. Тако на пр. једињење KCl или се назива једним двочланим именом: „калиум-хлорид“; или добива описни назив: „калиумов хлорид“. И даље, PCl_3 назива се „фосфор-трихлорид“, а PCl_5 „фосфор-пентахлорид“, и т. д. Правим именом служе се Немци, чији језик допушта спајање две или више речи у једну; а описним називима

служе се Французи и Енглези, чији језици нерадо спајају две речи у једну. Права имена боља су од описних назива.

Али описни називи могу се применити само на двочлана једињења, чија су имена само из две речи састављена, као што је случај код КСГ. Али сложена, из више чланова састављена једињења, чија имена више речи имају, не могу се описно називати. Таква су сва сложена органска једињења, као што је на пр. метил-амониум-дитијо-карб-фенил-хидрацид. Јасно је да се таква једињења не могу описно називати. Зато не само Немци, већ и остали народи дају таквим једињењима из чланова састављена имена, и ако су такве спојене речи њиховим језицима необичне. И тако Немци имају једну, именску номенклатуру и за двочлана и за вишечлана једињења; Французи и Енглези, пак, имају описну номенклатуру за двочлана једињења, а именску за вишечлана.

Наш језик допушта спајање две речи у једну. Допушта не само спајање речи преко уметнога „о“, као: водоноша, коловођа, зубобоља, сунцокрет, и т. д.; већ допушта и непосредно спајање речи без спојнога „о“, као: чувар-кућа, клин-чорба, Смрдан-бара, Сокол-бања, кум-Павле, Поп-Лука, Шар-планина, Осман-паша, бугар-кабаница и т. д. И ми можемо имати, дакле, из више речи састављену именску номенклатуру, без спојнога „о“, а да се о језик не огрешимо. Зато сам ја ту бољу, именску номенклатуру усвојио, примењујући је и на двочлана, и на вишечлана једињења.

И, према томе, није било разлога кад је Југословенска Академија у једном мом чланку исправила двочлана имена неких једињења, умећући спојно „о“; кад је на пр. азот-моноксид претворила у азото-моноксид. Тиме је покварена једнакост двочлане номенклатуре са вишечланом.

С. М. ЛОЗАНИЋ

НАСТАВА СРПСКОГ ЈЕЗИКА У НАШИМ СРЕДЊИМ ШКОЛАМА

(ИГЛА)

III

Позитивни принципи не могу се поставити све док се јасно не оцрта циљ коме се тежи. Први пут, пак, учинили су то својим читанкама г. г. Војислав Јовановић и Милош Џвковић. Супротно старом непрецизном схватању граматичарско-педагошке школе, они су унели једно одређено схватање у наставу језика: према њиховим читанкама јасно је да они први пут схватају да у гимназији треба учити ученике живом књижевном језику, и у исто време да треба васпитавати књижевно осе-

www.unilib.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

ћање. Чак, по супротности према ранијим педагошким читанкама, ово друго схватање односи превагу над првим.

Ја, несумњиво и без резерве, делим мишљење да у гимназији треба развити и неговати естетска осећања, нарочито књижевно осећање, неопходно општем образовању. Више од тога, ја мислим да се та осећања могу формирати најлепше симултано, и да се у свести детињој не развијају другаче до као једно синтетичко осећање. Али треба истаћи да се језик развија постепено у један сређен систем психичких елемената, низова и категорија, и да је тако стечен књижевни језик потребан свакоме, без обзира до које ће мере бити развијено естетско осећање. Ја мислим да је средњешколској настави, нарочито у нижим разредима, главно развијање језика, а да се то може постићи најбоље ако је оно помешано с једним позитивним осећањем пријатности: осећањем естетским.

Проблем наставе матерњег језика у гимназији упрошћен је у толико што деца не морају учити изговор (као што је случај код наставе страних језика), нити писање (јер је то постигнуто у основној школи). Чак у нашем језику ни из далека не постоје ортографске тешкоће које асимилиују сву пажњу у француским и енглеским школама, и чије савлађивање постаје главни задатак наставе језика. Отуда треба тражити од те наставе да формира значења речи и развије осећање реченице и анализе мисли.

Језик је социјална појава по употреби и еволуцији историској, али је с друге стране језик појава чисто психичка, с обзиром на формирање елемената и категорија у свести. И никад предавање и учење језика не води право сигурним резултатима ако није основано на психичким законима формирања елемената и образовања везе међу њима. Сваки језик треба да се развија онако како се развија матерњи језик у детета: образују се представе гласова, иза којих долази репродукција слогова, кристалишу се значења речи, од синтетичких психичких опажања и реакција дете улази постепено у анализу мишљења, тако се стварају синтагматичке групе, које означују један синтетичан појам, и тако од двочланих израза који су рудименти наше анализаторске реченице, дете иде ка нашем начину изражавања. Овај природни начин уношења у свест нових елемената и стварања везе међу њима примењен је, више или мање доследно, мање или више извештачено, на учење страних језика, у такозваној директној методи. Она је у суштини основана на закону везе акције и реакције. Дете репродукује гласове тек пошто се образовала њихова представа у свести и пошто је појачаним интензитетом претворена у активну, на тај начин дете не мора правити вештачко наслањање туђег гласа, преко облика слова, на глас свог првог језика; значења речи прецизирају се из употребе у реченици, и реченица постаје постепено главна тачка у настави. Та реформа наставе живих језика тражи се на основу једне истине да је главни принцип при формирању

језика имитовање с реакцијом. Несумњиво је да принципски нема разлике при учењу разних језика, јер никад језик није психички наслеђена способност, и јер ма које дете може научити ма који језик. Али, када је тај принцип примењен на учење другог или трећег језика, зашто он не би могао, управо зашто није примењен, или боље, настављен у школи при учењу првог језика, језика матерњег?

Код детета се гласовни систем образује још у доба првог детињства: дете донесе у школу прилично развијен речник, али који обухвата у главном речи свакодневне, породичне употребе; дете унесе у школу речник и језик који представља први концентричан круг у образовању језика као социјалне творевине. У основној школи, а затим у нижим разредима гимназије, треба да се формира други концентричан круг: ту дете треба са проширивањем појмова и идеја да богати свој речник новим конкретним речима, уз наставу из природних наука, и апстрактним речима и изразима, уз наставу читања, рецитовања, моралних и грађанских поука, историје. Рад у основној школи није идеалан, уџбеници су произвољно рађени, али методски рад није рђав. У гимназијама пак, као што смо видели, обично се прекида тај нормални и природни развитак индивидуалног језика, и зато је у главном успех компромитован. Међутим, у гимназији се може тај природни развој наставити, и то је једини начин да се у свести једног детета формира осећање језика, нарочито кристалишу значења речи и развије смисао реченичне анализе. Тај једини добри начин рада нарочито је потребан у школама оних крајева где књижевни језик није идентичан са говорима локалним. У Србији, пре рата 1912 године, разлике дијалекатске биле су несравњено мање него на територији данашње наше државе. Данас, на територији наше државе, у нашем народном језику има неколико група дијалекатских које су врло далеко од књижевног типа језика: књижевни језик оснива се директно на млађим говорима штокавскога типа, који су најзнатнији и заузимају отприлике средишни положај према мањим и архаичним дијалектима македонским, призренско-тимочким, старијим штокавским, чакавским (приморско-историским) и кајкавским (загребачким). У основи, књижевни језик у Загребу и у Београду је у главном исти, јер од Људевита Гаја загребачки писци дефинитивно примају заједнички тип књижевног језика. На тај начин у многим крајевима књижевни језик се мора учити као сваки живи језик, и у основној школи и у нижим разредима гимназије.

Код нас, дакле, јавља се овај проблем у оном облику у коме је постављен на пример у Француској, и требало би га решити на сличан, али доследније изведен начин.

IV

Када се пође од принципа да у гимназији треба учити матерњи језик као живи језик, и то као живи књижевни (то јест културни) језик, онда решење свих других питања долази само од себе. Тим самим стављају се на солидну основу питања о плану и програмима, о начину извођења програма и о уџбеницима.

Према овоме јасно је да учење дефиниција граматичких мора бити избачено из нижих разреда. Принцип је овај: не може се уводити у свест систематика извесних елемената док у свести не буде довољно тих елемената, и док ти елементи не буду способни улазити у групе и комбинације, т. ј. док не буду оживљени осећањем језика. И ако се са новим читанкама могло лепо наићи на прави пут, нове граматике нису се могле ослободити граматичарских традиција, и оне обично представљају врло несмеле покушаје. Напредак у овоме смислу чини редакција програма од стране Г. Г. Павла Стефановића и С. Матића; они траже да се учење граматике сведе „на учење облика (основе морфологије) и основна знања о реченици“. Не морају ученици учити дефиниције и парадигме, бар за прве две године учења у гимназији. Али те прве две године требало би употребити као припрему за граматичко систематисање, и то једном не аналитичном већ конструктивном методом, не учењем парадигма, већ стварањем категорија граматичких у свести без дефиниција, што би имало бити једино последица унутрашњег рада асоцијација и свести у опште. За те две три године имало би се радити једино на пробраном и лакшем штиву и на читанкама које би имале за задатак не само развијати естетско осећање и припремати ученике за учење књижевности, него их припремати и за формирање унутрашњих граматичких категорија, развијати у њима осећање језика, нарочито осећање правилне употребе речи и њихових значења. Можда би се могло, по угледу на добре француске уџбенике за продужне школе — *écoles primaires supérieures* — (што на жалост није случај са уџбеницима за лицеје), увести у току треће године формулисање појединих најважнијих категорија, и то уза штиво, при чему би се на штиву имала оживети правила.

Једном речи, не треба заборавити замерку која се оправдано чини директној методи, ако се она употребљава искључиво. У овоме погледу оно што важи у опште за живе језике има да важи и за матерњи језик. У почетку деца уче лагано, мали број нових речи довољан је као материјал за један час. С употребом речи у најпростијим реченицама почињу се јављати основе психолошких категорија језичких. Али, док се прве, па можда и друге године, може наставити тај претходни рад учења језика, дотле треба јасно видети да са развијањем сазнања и појмова код детета унутрашња активност свести расте скоро несразмерно времену; дође једно време када деца много брже асимилију, имају способ-

ност да приме много већи број облика и речи но у почетку, јер их асоцирају уз већ образоване категорије свести, било по значењу, било по формансима. У том стадијуму деца осећају потребу за формулисанима граматичким. У осталом, и код деце која уче матерњи језик, већ око треће или четврте године, ако је у њима јаче развијено језичко осећање, могу се запазити директна мала размишљања о језику, каткад и запиткивања о по неком облику, нарочито ако дете осети колебање у употреби; ту долазе и свесна исправљања свог језика код мале деце, а нарочито формације по аналогiji, тако многобројне у дечјем језику. Дакле, граматика се не може избацити из почетних разреда; али се ту граматика мора свести на елементе чије су категорије већ образоване у свести, она не сме бити центар наставе већ ослонац језичком осећању. У вези са овим принципом је и схватање о распореду граматичког градива у нижим разредима: потребно је да у пракси деца пређу сваке године цео програм, али сваке доцније године у нешто опширнијем обиму него претходне. Такви концентрични кругови у настави доносе више користи него распоред по досадашњем програму, где се једне године даје општи преглед граматике, а доцније детаљно по годинама предаје: наука о именима, затим о глаголима, и најзад синтакса. Само, прве и друге године стављало би се тежиште на правилност и употребу облика у реченици, на ниансе значења речи, и то већином у простим реченицама; у трећој, а и у четвртој години имало би се нарочито радити се развијеним и сложеним реченицама. Али, увођење у граматику могло би се другојаче схватити када је реч о четвртој години учења.

Две су дакле тачке у којима се ја не слажем са новим програмом: прво, у питању када треба дати ученицима чисту систематику језика, и друго, како треба схватити учење језика у вишим разредима.

Програм се држи бирократске поделе на виши и нижи течај, као да та сама ствар није често једна формалност и формална аномалија. Ту се претходном учењу даје четири године, а од петог разреда уводи систематска граматика „са научним објашњењима“, — а то међутим претпоставља не само осећање него и систематско знање језика. Значи, треба у четвртој години бар дати дефинитивну, ма да не детаљну, граматику матерњег језика. Други, чисто практичан разлог је у овоме: после четвртог разреда многи ученици остављају средњу школу сасвим, или из ње иду у стручне школе; право је да они, после четири године учења језика у гимназији, изнесу једно систематисано знање. Стога, како се за претходне три године може стећи довољно елемената у свести, и како се за то време да лепо однеговати осећање језика и развити укус, ја мислим да у току четврте године треба дати тај општи курс граматике.

На тај начин ученици петог разреда биће припремљени не само за научна објашњења, него и за постепено увођење у разумевање науке о

језику, а то је могућно једино на историјској основи. Јер, ја сам мишљења да историску граматiku не треба издвајати као засебан предмет осмог разреда. Томе има разлога: предавање историје језика, као и предавање опште историје, треба да иде паралелно, у колико је то могуће, са учењем књижевности. У исто време, учење фонетике и лингвистичких принципа треба везати са учењем других живих језика. Тако, у петоме разреду могла би се учити фонетика, теориски и историски, с обзиром на практичан изговор других језика, са основом у развоју гласова нашег језика и старословенског језика. У шестом разреду би се учио старословенски упоредо са руским језиком, и са историјом облика нашег језика; то све пак помагало би историји књижевности, а према програму Г. Г. П. Стефановића и С. Матића. У седмом разреду имала би се учити синтакса, али не она рђава копија латинске синтаксе, она која „загорчава живот“ нашим ученицима IV разреда и која ништа не доприноси формирању језичког осећања, већ једна нова, синтакса нашег живог књижевног језика. У осмом разреду, пак, треба прећи принципе књижевног језика и смисла, а то би опет одговарало програму књижевности за VIII разред.

Између ова два течаја разлика би била у томе што би у првом био употребљен комбиновани метод, једино добар у опште за наставу језика, са разгворима, препричавањем, диктатима, краћим писменим вежбањима, и нарочито са развијањем осећања језика, са објашњавањем нијанси у речничком значењу и са навикавањем на анализу мисли и на изражавање у пуним реченицама, — док би у другом течају историја језика имала бити примењивана на читане текстове, при чему би се имао васпитавати стил, начин излагања мисли и развијања идеја, и стварати осећање и разумевање књижевног језика као најмоћнијег фактора при ширењу културе. Дијалектологија би била представљена у излагању историске перспективе нашег језика, у колико је то потребно за разумевање појединих епоха књижевног језика и за формирање данашњег књижевног језика.

С обзиром на ове погледе, лако је знати шта би се имало рећи о уџбеницима који се употребљују данас. Штива нису груписана; читанке треба за почетне разреде учинити практичнијим, ма да се много доброга мора рећи о читанкама Г. Г. Јовановића и Ивковића. За више разреде треба створити брижљиво склопљене антологије књижевности, а на којима би се илустровао и развитак језика. Што се тиче предавања граматике, треба бити начисто да ситне реформе не значе ништа; свака граматика писана од стручњака, као дескриптивна граматика, мора бити добра, ако полази од нашег живог осећања језика, — али је главно питање о времену када ће се она дати и, још важније, метод на који ће се њени закони урезати у ученикову свест. Историска граматика, пак, има да буде јасно и сумарно, синтетичко излагање (уџбеник неоп-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ходан), док би се фонетика предавала више практички, а принципи науке о језику давали би се уз само предавање науке о језику, или би се могли дати сумарно у једном општем курсу.

* * *

На тај начин, стављањем наставе матерњег језика на исти степен са другим живим језицима, проблем се упрошћава, јер за собом повлачи један одређен метод. Граматичка систематика има доћи поступно, а дефинитивно онда кад је већ развијено осећање језика и кад у свести има доста материјала. У вишим пак разредима треба предавати научно, као што се то тражи за књижевност или за природне науке. Али овака подела наставе српског језика на један виши и један нижи течај зависи од реформе наставног плана у опште, а од извођења бифуркације напосе.

Са у неколико измењеним програмом који је пред нама, са новим наставничким кадром, са увођењем инспекције српског језика и ангажовањем стручних наставника при организацији предавања српског језика у нижим разредима, са новим уџбеницима, а понајвише са новим и модерним методама у раду, могла би се реформисати настава књижевног језика у нашим гимназијама, и на тај начин вратити равнотежа у поколебано осећање чистоте књижевног језика у нашој јавности, осећање поколебано због дугогодишњих грехова наставних програма и рђавих школских метода.

М. ПАВЛОВИЋ

ДАЈТЕ НАМ МУЗИКУ У СРЕДЊУ ШКОЛУ!

— БЕЛЕШНИЦА УСПУТ —

Пао ми је на ум овога часа некадашњи мали мој познаник. Дечко један коме су и родитељи и баба неколико година узастопце куповали војнике за божићни поклон, и који је с тога непоколебљиво тврдо веровао да је Исус Христос официр, да паше сабљу, и да негде испод блузе има и револвер.

Сетила сам се те анегдоте поводом неколиких, као тешка артиљерија тешких расправа о настави естетике по средњим школама, и о упитомљавању карактера средњешколских ђака. Изненадило ме је до запрепашћења колико лукава и убојна може да буде ученост баш онда кад је реч о срцу и души. Исус Христос и душа човечја воле чуда и чари, а ми око рођења и васпитања њиховог дижемо армије и оружја.

Зашто су те књиге тако гломазне и препредене? Зашто се карактеру ученика прилази као утврђењу које треба рушити и разбијати?

Зашто се мисли да душа паше сабљу и носи револвер негде испод блузе, и да је комбинованим препадима треба савлађивати и освајати?

Знаменити *Психолошки Анали*, публикације знаменитог Алфреда Бинеа, оптужују местимично и свој рођени текст овом својом констатацијом: „Невероватно је колико ученик уме бити *ученик*, колико је у стању не запажати најобичнија факта живота, колико му књига заклања ствари и вежбанка запушава прозор... Има маса примера који се не могу приписати ни незнању, ни недостатку искуства, него иду просто на рачун једне чудне диспозиције духа, да се заборавља виђено и доживљено онога часа кад се пређе праг учионице или испитне сале.“

Третирајући питање о умекшавању, о насмејавању душе ученичке, расправе говоре у бескрај о једној експерименталној, па онда о једној рационалној, па онда чак и о компаративној естетици. Постављају теорије о ужасавајућим дивергенцијама укуса, и о неким скоро комичним методима који се, као у *Мачки и Мишу*, продевају кроз празнине између два и два опасна контакта.

И све то треба да буде оруђе у рукама и програм у глави једног средњешколског наставника, а према једној мање више спољашњој неваспитаности — која је прва на реду — једног средњешколског ђака. Боже мој! А колики је проценат малих професорчића који сами нису никада имали среће проћи кроз естетичку емоцију у којој би се сложио „акорд баш свих њихових највиших тенденција“! И колики је проценат паланчица са средњим школама где, сем најпростије хармоније шушња у врбаку, и највише хармоније звезданог неба, нема других објеката естетике, ни других могућности дивергирања укуса!

Говори се у тим расправама много: о сликарству, о вајарству, по себи се разуме о литератури, о симетрији, чак и о дражи дисиметрије, о пејзажу, о човечјем и животињском телу, о врлини. Говори се, ипак, хвала Богу, и о музици. Али како? Ево по овакој замисли и у оваком реду: естетика немужичких тонова; артикулација; еуфонија и хармонија речи; ритам стихова и скандирање увета; слободан верс; пребијени ритам; дисонанца; дур и мол; музикална фраза.

А међутим, када овде, у моме суседству, баш један мали професорчић засвира у чело, сав се комплекс дечјих барака сабије под његов прозор. Кад диригент коњичке „банде“ извуче први душ оркестра, или прву канцону главног флауташа, на пречац се зауставе сви улични спорови доње Четврте Гимназије. Откад музика Краљеве Гарде станује у Таковској улици, Старо Гробље и његова руља ушли су у одлучну фазу естетизирања. Већ око једанаест сати притихну све експансије снага и јунаштава, пред двор се маршира у најсавршенијем ритму, а враћају се деца са остатком оног сувереног осмејка душе која, за час, ништа на свету не зна сем властитог уживања и чари.

Питамо: зашто музика, један добар свирач, један добар певач, ор-

гуље, квартет — зашто то не постане прво, непосредно и најсигурније средство естетичног васпитавања и блажења карактера и ћуди?... Сва тима се свира, рекрутима се свира, министрима на банкету се свира, лађи која први пут клизи у море свира се, мртвацу који задњи пут пролази својом земном стазицом свира се, — само се замореним, на дресуру осуђеним ученицима не свира.

Неразумљиво је и неопростиво је што се музика као васпитно средство тако мало, и никако не узима у обзир. Неразумљиво је како сви ти научници, који толико иду у танчине и контроле, спомињући вид и слух као еминентно естетична чула, ниједаред не осете подстрек да на слуху нарочито стану. Да констатују никоји ефект светлости, полусветлости, сумрака, свитања и боја нема ту чар коју има један једити дубоки тон чела, један једити трептави тон из човечјих груди.

Чудо једно је ту скривено! Све уметности са својим објектима прилазе човеку, и оне што је *око човека*; узимају познате облике, боје, актове и позе. А музика је све, само није човек, само није живот. Затим све лепоте које се очима запажају, материјалне дакле, наваљују на нас одједаред, целе, до краја са својим бићем, значајем и загонетком. Музика, нематеријалнија од најтананије лирске песме, постаје, развија се и умире са сваком поједином вибрацијом у слуху онога који је прати. Затрепти, буја, упуњује се, склада се, кулминира; а затим опет декрешчендира, опада постепено, по садржини, по ритму и тону.

Па онда је музика уметност са тако приступачним, а тако вечним елементима. Ритам је толико стално и дубоко у души света, да ни болестан човек, ни с ума сишао несрећник није без тог квалитета естетичког осећања. А меморију за репродуковање арије имају стотине хиљада међу најпростијим људма.

Музика је, најзад, најслободније сневаче које уметност може да нам пружи. Нема тврдо фиксираних идеала према којима се опредељује вредност. Савршена симфонија, изведена у савршеној тишини, може да буде исти сан који и проста севдалинка, испрекидана корачањем путника из чијих груди се пева — хармонија свирке и песме, најмилостивији дар божји, не живи само у грудима генија.

Музику нам дајте у средњу школу!

ИСИДОРА СЕКУЛИЋ

О ДУХУ И САДРЖИНИ ГЕОГРАФИЈЕ*)

Почињући говор о Географији као науци и као предмету универзитетске наставе, прво ћемо искористити свој повољан положај и показати шта је Географија као наука на радовима који су нам најближи, на нашим домаћим радовима.

Рад на научној Географији у нас има већ преко три деценије живота. Он је био управљен у неколико праваца, а највише: на проучавање унутрашњег склопа и облика земљишног рељефа, на проучавање воде у кршу и на проучавање језера, и на проучавање насеља и свих питања која су с њима у вези.

Радови прве врсте — о склопу и облицима рељефа — по пажњи која им је у нас поклањана, долазе на прво место.

Питање о унутрашњем склопу грађе проучавано је за све наше планинске системе. У западном делу Балканског Полуострва праћен је правац пружања слојева и правац пружања планинских венаца и утврђено је да динарске и пиндске боре извијају из својих нормалних праваца и сучију се; истим начином показано је да се карпатске и балканске боре размимоилазе око црноморске котлине, која се отпорно понашала; за старо родопско копно утврђени су тектонски процеси који су створили главне оропластичне елементе те масе; откривени су нам, даље, односи који постоје између овог старог копна и планинских система на истоку и западу од њега; и из динарско-пиндског сутока и из тектонских процеса у родопској маси објашњен нам је особити облик Балканског Полуострва.

Наши радови о облицима рељефа далеко су обимнији и разноврснији.

Облици крша чине једну знамениту особитост наших крајева и њима је због тога била посвећена нарочита пажња. Ми данас познајемо све површинске и подземне облике крша; обавештени смо о њиховим битним особинама и о њиховом постанку; и осветљен нам је начин рада ерозије у кршу, која се управља по нарочитим законима и према томе се појављује као нарочита ерозивна сила.

За облике највиших делова многих динарских и родопских планина доказано је да су створени радом дилувијалних ледника. Наше знање о облицима глацијалне или ледничке ерозије прво је проширено утврђивањем глацијалних облика на многим планинама; оно је затим и удубено,

*) Уводно предавање, држано 11 децембра 1920 године у Филозофском Факултету Универзитета,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

утврђивањем броја глацијација и броја стадијума једне глацијације, студијом снежне линије у дилувијално доба и утврђивањем новог типа дилувијалних ледника, који је био развијен у кршу.

Али су облици крша обласна појава, а облици ледничке ерозије месне појаве. За рељеф наших северних земаља, које чине јужни оквир панонског басена, било је од значаја Панонско језеро, које је створило и упечатило црте језерске пластике и које је, повлачећи се, изазивало акцију река и на исушеном дну језерском и на копну, које није ни потпадало под језеро. За рељеф наших јужних земаља било је од сличног значаја Егејско Језеро. У питању о стварању долина, на северу је објашњен постанак Ђердапа (највеће пробојнице у Европи), а на југу је показан огроман пример речне пиратерије на уништавању суббалканске реке услед удубљивања Марице.

У хидрографском правцу обавештени смо о особитим кретањима воде у кршу, нарочито о њеној тежњи да се спушта у дубину; поред тога, до детаља су утврђивани типови језерских басена и проучаване особине језерске воде.

Рад на насељима привукао је не само највећи број овде одшколованих географа, већ је за овај посао искоришћено и велико интересовање других образованих људи. О нашим насељима имамо данас објављене грађе скоро из свих наших крајева. У том правцу познајемо различне типове насеља по положају и облику и различне типове кућа (елемената из којих се насеља састоје); даље знамо прилике друштвеног живота у њиховом значају за насеља: историске догађаје, народе и њихове особине, цивилизације и њихове одлике, и т. д. Највише података у том правцу имамо о миграцијама, које су у прошлости нашег народа биле могућне услед нарочитог економског режима, и које су од највећег значаја за све особине и живот насеља.

Овај приказ наших радова (управо приказ радова Г. Цвијића и његових ђака) упознао нас је са многим основним питањима научне Географије. Али нам је потребно да покушамо још на који начин створити себи појам о Географији. Због тога ћемо видети: прво, у каквом нам се облику приказује задатак Географије при посматрању њеног прошлог живота; и друго, која област знања мора бити област Географије по њеном положају међу другим наукама.

У своме дугом животу (који траје више од две хиљаде година), Географија има два доба у која је била прожета научним духом. То су класична старина и 19. век. У класичној старини најглавнији представници Географије били су Птоломеј и Страбон. Први је гледао да одреди географски положај места на земљиној површини, а други се старао да опише место или предео по његовим карактеристичким цртама; према ондашњем стању науке Страбон је то више могао учинити изношењем

културних ознака предеоних и описивањем живота становништва. Из 19. века имамо јасно изражена мњења о задацима Географије и дела којима су та мњења представљена. По речима Карла Ритера, Географија је наука о предметима којима су испуњени предели. Али, и поред оваквог схватања, и Ритер, као Страбон, истицао је више културне, а мање природне ознаке предела. Описи природе земаља Александра Хумболта и његових последника остајали су изван круга тадашње Географије. Тек су Оскар Пешел и Елизе Рекли успели да у Географију унесу и описе природе земаља; међутим је Пешел прешао даље, означивши Географију као општу науку о земљи, као науку која има да прими у се сва знања о земљи. Фердинанд Рихтхофен, пре скоро 40 година, повратио се старијем схватању и ставио за задатак Географији проучавање земљине површине. Од тада се скоро сви географи држе овога мњења. У своја два највећа доба Географија се представља, дакле, према радовима и према исказаним схватањима, као наука о различном изгледу и о различним особинама места и предела.

Да видимо како изгледа задатак Географије при прегледу задатка науке у опште.

Кад имамо на уму две групе наука, апстрактне, које испитују појаве заједничке целој природи, и конкретне, које се баве извесним реалним чињеницама, онда одмах можемо рећи да Географија спада у конкретне науке. Међу овима, даље, Географија се не може уврстити у групу оних наука које су јединствене по томе што су предмети којима се баве материјално сродни или истоветни. Такве су врсте: Ботаника (која се бави само о биљкама), Минералогичка (која се бави само о минералима), Лингвистика (која се бави само о говорима), и т. д. Код Географије — то је познато — стоји да предмети којима се она бави припадају разним областима природе и друштва.

Друге конкретне науке излажу сукцесивна временска стања ствари. То су историске науке, где спадају: Историја човечанства, Преисторија и Историја земљина (Геологија). Оне представљају временска стања по битним особинама предмета. Тако Геологија износи земљину историју по прошлом распореду копна и воде, по прошлом стању климе и биљног и животињског света. Историја, опет, представља прошлост човечанства по прошлим стањима људских материјалних и духовних прилика.

Овим историјским наукама Географија је, по начину свога рада, веома слична: као што имамо конкретне науке које испитују време по његовим битним цртама, тако имамо конкретне науке које испитују простор по његовим битним цртама; а таква наука о простору земљине површине јесте Географија. Црте које чине битност једног простора земљине површине, као што је познато, јесу: облици земљишта, клима, воде, биљне и животињске заједнице и појаве људског живота. И — да даље поредимо науке о времену и науку о простору — што су за Геоло-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

гију и Историју већи или мањи одсеци времена, то су за Географију већи или мањи делови простора; онамо треба представити стање ствари у времену, овде стање ствари у простору. И — да истакнемо још једну сличност између наука о времену и науке о простору — Геологија представља прошлост по предметима који припадају разним областима природе, а Историја по предметима који припадају разним областима људског материјалног и духовног живота. Географија износи, истина, садашње стање свих оних предмета којима се бави Геологија, али не и стање свих оних предмета којима се бави Историја. Пошто је Географији стало до тога да представи садашњи изглед предела, то она од историских предмета узима само оне који одређују тај изглед; тек даље, у другој линији, Географија се обзире и на она друштвена и привредна стања која су од значаја за географске предмете историског порекла. Тако у круг географског посматрања улазе све ознаке предела, без обзира да ли припадају овој или оној области природе и друштва.

Ми можемо узети једну, ма коју од поменутих црта предела које чине његов изглед и његову особитост, и, да бисмо је боље представили, усредсредити само на њу своју пажњу. Овим тек делимично извршујемо географски задатак, јер делимично представљамо предео; истина је да тај задатак извршујемо све потпуније у колико је црта предела коју обрађујемо важнија предеона ознака; а у потпуности извршујемо географски задатак тек онда када представљамо предео по свима његовим карактеристичним особинама.

Ако узмемо једну од ових карактеристичних ознака предеоних — рељеф, климу, воде, органски свет или културу — и пратимо је у њеном распрострањењу преко целе земљине површине — онда добијамо поједине гране Опште Географије: Геоморфологију, Климатологију, Хидрографију, Биогеографију и Антропогеографију. На универзитетима се данас Општа Географија нарочито негује и сматра као основа, потребна за разумевање Посебне Географије. А Посебна Географија настаје кад узмемо један предео, већи или мањи, и представимо га у његовом изгледу и у његовој особитости по свима његовим битним цртама: по рељефу, по клими, по водама, по органском свету (у колико је зависан од географских фактора) и по култури.

Да прегледамо поједине гране Опште Географије.

Геоморфологија се данас сматра као основна или средишња област Опште Географије. Томе има два разлога: прво, облици и особине земљишног рељефа чине најглавнију одлику једног предела; друго, ови облици рељефа, непосредно или посредно, утичу на даље кругове географских појава: копно хоризонталном и вертикалном разграном утиче на климу; клима, модификована рељефом, и неке особине земљишта, утичу на воде; клима, воде и неке особине земљишта утичу на распростра-

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

њење биљног и животињског света; и органски свет, па чак непосредно и облици земљишта, и клима, и воде, утичу на појаве људске културе. А испитивање ових зависности је један од најважнијих задатака Географије.

У Геоморфологији посматрају се облици земљишта по њиховим особинама и по начину њихова постанка; даље се за различне пределе утврђују различни типови земљишних облика. Код сваког облика посматра се грађа из које је он састављен, распоред те грађе и спољашња сила која делује на грађу, распоређену на изванредан начин, и тако ствара сав облик. Отуда се у Геоморфологији на првом месту прегледају особине грађе и њен распоред; на другом месту проучавају се главне спољашње силе и издвајају се групе облика створене тим силама. Познато је да су силе, важне геоморфолошке: мора и језера, реке, ледници и ветрови. Оне дају облике: морске или језерске, речне, ледничке и ветровне ерозије. Атмосферска вода принуђена је у пропустљивом кречњаку да еродира на особити начин, и тако постаје карсна ерозија са својом групом облика. У ова два правца израђује се данас Геоморфологија: мање у правцу проучавања особина и распореда грађе — у правцу петрографском и тектонском — (што се оставља Геологији,) а више у правцу проучавања акције појединих ерозивних сила и њихових резултата.

У Климатологији, полазећи од извесних астрономских чињеница, од облика и кретања земљиних, посматрају се везе и утицаји између појединих климских елемената и земљине површине и утврђују се климски типови и климске зоне.

У Хидрографији, за проучавање извора од највећег су значаја извесне особине стена — грађе из које је састављена земљина површина; у проучавању река највише падају у очи колебања у стању њихове воде, колебања која су одјек колебања воденог талоба; и при проучавању језера и мора, поред проучавања басена, што је претходни морфолошки посао, испитују се топлотне особине воде, које су резултат климских прилика, и кретања воде, која су такође резултат климских прилика или неких астрономских утицаја.

У Биогеографији није стало до проучавања појединих биљака и животиња, већ до утврђивања зависности биљних и животињских група од географских фактора. У биљном свету издвајају се групе настале услед прилагођавања биљака околном свету, нарочито клими; оне представљају облике вегетације или облике живота код вегетације. И у животињском свету издвајају се у новије време групе према начинима живота.

Задатак Антропогеографије одредиће се најприближније кад се има на уму задатак саме Географије. Видели смо да је Географији стало до тога да представи изглед и битност једног предела. Отуда Антропогеографија има да проучава на првом месту оне појаве људског живота које представљају црте значајне у изгледу предела. Антропогеографског посма-

трања може бити само онда кад је реч о пределу коме су људи својом акцијом утиснули извесне црте. Али су ове културне црте или ознаке предела, у главном, резултати привредних и друштвених утицаја. Те су ознаке као сталожене у извесну природну средину од које зависе у многим својим особинама. А како су оне последица привредних и друштвених прилика, то је за њихово разумевање потребно и познавање ових прилика. Али се, даље, са променом привредних и друштвених прилика мењају и културне ознаке предела, и то или остају, прилагођавајући се новим погодбама живота, или пропадају. Због тога се у земљама старих култура на физиономији културних ознака, нарочито градова, распознају утицаји ранијих стања, или се често виде културне ознаке у руинама.

Кад узмемо сваки од географских предмета и пратимо га у његовом распрострањењу преко целе земљине површине, и то: унутрашњу грађу и спољашње облике рељефа, као и силе које их стварају: топлоту, влагу и кретања ваздуха; воду у разним облицима у којима се појављује; распрострањење биљног и животињског света; и насеља са појавама и облицима привреде и саобраћа — онда бацамо један преко другог све кругове појава, материјално различних, који чине садржину Географије. Ако сада, са даљег становишта, гледамо кроз све ове наслагане кругове појава, од врха до дна, од насеља и појава привреде кроз органски свет и кроз климу до облика земљишта, онда уочавамо, на једном мањем или већем простору, све појаве, материјално разноврсне, које у укупности својој одређују изглед једног предела и чине га особитом јединком.

Али сви кругови појава, које смо издвојене један за другим пратили, не распростиру се преко целе земљине површине: често, у већим или мањим областима, нема једне, двеју или више географских појава; изглед и особитост предела тада су одређени мањим бројем географских предмета. На пространој области мора и океана, која захвата преко 70% земљине површине, предеони изглед и особитост одређују вода и ваздух, и далеко мање поморски саобраћај. Чврста кора која чини басен, узима се у обзир у колико утиче на особине воде, као што се води рачуна и о органском свету у мору, у колико изазива саобраћај. И на копну има пространих предела чији је изглед одређен мањим бројем предмета различних материјално. За то су примери пустиње, у којима скоро нема ни воде ни органског света ни културе, и код којих се географско посматрање ограничава поглавито на облике чврсте коре и на особине ваздуха. Области око полова и неки највиши планински предели под ледницима имају као најистакнутије црте у својој физиономији ледени покривач и ваздух. У низијама највећма се истичу као предеоне ознаке предмети људске привредне културе, насеља и путеви; после њих долазе реке, док су облици рељефа од мањег значаја. Највише предмета, различних материјално, сједињено је у планинским и брдским пределима: ту

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

се на првом месту истичу облици рељефа, затим облици вегетације, даље вода и предмети људске културе.

Да наговестимо понеким примером дух и смисао посматрања у Посебној Географији.

У уводу, приказујући радове Г. Цвијића, поменули смо како динарски гребени, пружајући се нормално од северо-запада ка југо-истоку, повијају иза Скадра и прелазе у правац југозапад-североисток; исто тако пиндски венци, пружајући се нормално од севера ка југу, повијају иза Скадра у правац скоро исток-запад. Између ових двеју група од бора спуштена је удолина око Дрима. Са запада, од обала Јадранског Мора, продиру уз ову удолину утицаји средоземне климе и простиру се представници средоземне вегетације; вода Дрима, у доњем току, колеба се према колебањима воденог талога ове области, која је по клими средоземна; и удолином око Дрима водио је, нарочито у Средњем Веку, Зетски Пут, којим се кретала средоземна цивилизација и трговина. Из овог се примера види како једна тектонска и орографска појава, суток бора и венаца, распростире свој утицај преко неколико области природе и културе, преко скоро свих географских особина и прилика поменутог предела.

Да узмемо други пример из западне Босне. Дно Вуковског Поља представљено је кречњачком површи апсолутне висине око 1100 м; јужно од тог поља спуштена је у ову површ рамска котлина до апсолутне висине око 600 м; ободом котлине заостали су уски делови оне површи која чини дно поља и у коју је котлина спуштена. Сама котлина је испуњена језерским, неогеним седиментима. Овим спуштањем, које се вероватно извршило дуж раседа, створене су висинске разлике између дна поља и дна рамске котлине у износу од неколико стотина метара. Услед овог различног висинског положаја клима је у рамској котлини блага, на високом пољу оштрија. Ове разлике у клими повлаче разлике у фитогеографској физиономији: у рамској котлини су листопадно дрвеће, воће, поврће и сва жита, а у пољу четинари и траве; простори стрмних жита овде су врло мали. Отуда разлике у врстама људског живота: у ниској котлини земљораднички, на високом пољу сточарски; тамо зграде за потребе земљорадње, овде за потребе сточарства. Као претходни, и овај пример показује како је једна тектонска појава — овде спуштање котлине — узрок разликама скоро свих црта предела.

Већ смо на завршном одељку.

За нас су од подједнаког значаја и Општа и Посебна Географија. Ако и можемо радити скоро оделито једну од друге сваку од поменутих грана Опште Географије, прелазећи на задатак да склопимо или представимо зграду географског знања о једном пределу, морамо не само разумевати већ и радити, оперисати са свима оним предметима Опште

Географије који нам се у новом послу укажу као потребни. Узајамни додире између Опште и Посебне Географије треба да се што чешће спроводе. Општа Географија је јака тиме што посматра особине појединих географских предмета, а мање истиче њихов значај у логичном низу свих географских објеката. Обрнуто, посебна Географија јака је по истицању веза између географских предмета, а слабија по уочавању одлика једног извесног географског објекта.

Видели смо да је главни задатак Географије да представи изглед и особитост појединих предела и целе земљине површине. Али овом задатку прилазимо пошто смо најпре извршили ближе и непосредније задатке, т. ј. пошто смо проучили поједине црте или ознаке предела. Тиме смо припремили делове из којих затим склапамо зграду. Склапање зграде предузимамо увек после извесне периоде у којој се интензивно радило на израђивању појединих делова. Ова ће зграда бити савршенија у колико су њени саставни делови боље израђени. Свако њихово усавршавање захтева и преправке на самој згради.

Наше се земље састоје од врло разноврсних предела. Ми имамо извесне делове Алпа, најтипскији крш на земљиној површини, области живог песка и леса, велика и врло изразита приморја и простране области са језерским површима и долинама. У сваком од ових предела приказују нам се као различне свеколике географске особине: и рељеф, и клима, и воде, и органски свет и култура.

Видели смо да су у нас положене основе скоро за сва географска питања о рељефу, водама и култури. Од наших географа припремају се радови у којима ће бити проучене климске прилике наших земаља. О распрострањењу биљака имамо до сада радове само од ботаничара. На свима овим групама од питања можемо радити, на првом месту, прибирајући грађу и помажући да се погледи, већ утврђени, у својој тачности допуне и још јаче утврде новом грађом. Али једино овим прибирањем грађе можемо успети да откријемо и осветлимо и нове стране оних погледа који већ постоје, или да тим погледима додамо друге, значајније или споредније. Израдили рад једне или друге врсте, ми унапређујемо знање о својој земљи; али ће значити већи успех ако ово знање будемо унапредили квалитативно. У општој географској науци до сада се нарочито у двама групама питања очекивала реч од наше географије: у питањима морфологије и хидрографије крша, и у питањима насеља и миграција, које осветљују процесе давно престале у западној Европи.

Поред рада на овим питањима Опште Географије, и рад на Посебној Географији наших предела отвара нам изгледе на врло богату жетву и има да се предузме према новим подацима и према горе наго-вештеним погледима.

БОРИВОЈЕ Ж. МИЛОЈЕВИЋ

О Р А Д У*)

.....Наравно, за сад се не може знати којим ћете се ви студијама појединце посветити, коме позиву у животу одати. Али се може већ у напред рећи да сте ви све добиле довољну основу за све оне различне факултетске студије које се за поједине позиве претпостављају. И још нешто. Пуно је позива, пуно послова које ви можете вршити и са својом досадашњом спремом, без икаквих даљих, факултетских, студија. Нема сумње, за многе од вас било би од неоцењиве штете ако би се њихов таленат, који смо ми случајно запажали, или њихова подобност за озбиљне научне студије, којима се даје маха на факултету, зауставили само на овом горњем, излазном прагу средње школе. Јер док се у средњој школи дух младог човека богати само општим знањима и поставља основ за формирање што савршеније моралне личности, дотле се на универзитетима и сличним центрима негује наука, теоријска и практична, и даје могућност да млад човек и сâм припомогне општем човечанском напретку, учествујући у проналажењу оних великих истина и непознатих нам чињеница од којих се израђује наука. А унапређивање науке, рад на науци, морају имати привлачности и дражи особито за млад свет. Француски историчар Огистен Тјери слика тај утицај науке овим одушевљеним речима: „Зашто с толико горчине говорити да у свету, како је он већ склопљен, нема ваздуха за сва плућа, нема посла за све интелигенције? Зар не постоји хладна и озбиљна наука? И зар она није уточиште нада, каријера за сваког од нас? С њом човек пролази кроз рђаве дане и не осећајући њихову тежину; с њом ствара сам своју судбину и племенито проживљује живот... У свету има нешто што вреди више него материјална задовољства, више него богатство, више него и само здравље, а то је — оданост науци.“ Да вам додам још да се овде под науком не разумеју само неке, н. пр. егзактне или природне науке, већ све оно што може бити предмет дубљег и систематичнијег човековог проучавања, или што може систематски ангажовати човекову пажњу, симпатију и енергију.

Али, ма коју струку млад човек бирао, ма ком се позиву одавао, и ма којим путем својој срећи ишао, њега стално чека на путу нешто без чега би му сав претходни напор могао врло лако остати без жељених резултата, можда чак и бескористан, безначајан и ништаван. И ја мислим овде на продужење напора, на ново и непрекидно истицање

*) Из говора ученицама Друге Женске Гимназије у Београду по свршеном испиту зрелости. 1 јула 1920.

енергије, на продужену експансију духа и тела, на кратко: на потребу непрекидног *рада*. Да, рад је данас неизоставни атрибут сваког културног човека. Доиста, сваки је човек по себи, ако допустите да се изразим језиком који ви већ из математике познајете, неко x , нека непозната количина из једначине живота. Шта ће човек бити у свету, какве ће успехе постићи, колико ће се човечанству одужити, — ко то може знати у напред? „Живот сваког човека, говори нам на једном месту енглески филозоф Т. Карлај, може се упоредити с током какве реке, чији су мали почети у ствари свима јасни, али чији даљи ток и судбина, кад се она стане веругати кроз широка поља и бескрајне доље, може само свезнајући разликовати. Да ли ће се она помешати са суседним рекама и њих увећати, или ће она и њих у се примити? Да ли ће она остати безначајни и безимени поток који ће својим таласићима само умножити таласе ма какве светске реке уз милионе других потока и речица? Или ће она постати Дунав или Рајна, чији су токови стална гранична линија на земљиној површини, граница и војени пут разних краљевина и континената? Ми не знамо.“ Очевидно, слика коју овај мислилац даје, заслужује и вашу пажњу. Да ли ћете и ви све, да ли ће појединце свака од вас бити Дунав или Рајна, или ће имати судбину безименог поточића, зависи колико од случаја, толико и од духовне и телесне енергије коју будете у животу развијале. Судбина човекова зависи у првом реду од њега самог; то значи: *она зависи од његовог рада*. Ви познајете живот и рад многих великих људи; ви знате прилике у којима су деловали и Цезар и Наполеон; није вам непознато да су се слава ових људи и њихов значај у историји оснивали, исто као и слава Њутна, Галилеја, Лапласа, Дарвина и т. д., на њиховој енергији и на њиховом раду. Рад је други важан фактор — први је воља, енергија — који ствара човекову индивидуалност и игра велику улогу у његовој срећи. Карнери, један писац новијег доба, у једном делцу о „Модерном човеку“, говори на једном месту о истој теми овако: „Само је радни човек потпун човек... Висока вредност рада за човека долази отуда што је он постао оно што је — *радом*. Рад је поље на које је прва цивилизација сузбила сурову „борбу за опстанак“ и тиме положила основ за односе, достојне човека.“ И допуњујући ту мисао, наставља: „Према овом факту јасно је колико је драгоцено за талентованог човека имати неко занимање, које одговара његовом укусу и његовим способностима, и које он не може ни вршити а да живо не осећа како се он при том служи и својим знањем и својим способностима“. Да, рад је од сад и за вас, за ваш даљи живот, стална потреба, пратилац без кога не можете бити, фактор од кога ви почињете зависити свим својим животом и свим својим бићем. „Рад, господо!“ опомиње и познати француски романијер Е. Зола студенте у својој беседи о једној школској свечаности која је била много налик на ову нашу данашњу. „И сетите се, говорио им је

он, да је рад једини закон света, регулатор који води организовану материју к њеном непознатом циљу... Живот нема другог смисла, нема другог разлога за своје постојање. Сваки се од нас појављује на свету само да да своју количину рада, па да ишчезне. Живот се не може ни дефинисати друкчије осем као кретање, које он прима и завештава, а које је у ствари само рад на великом крајњем делу што иде у векове.“ И борећи се противу очајања и непоуздања у себе, закључује: „Према томе, зашто не бисмо били скромни, зашто не бисмо усвојили индивидуални задатак који сваки од нас има да изврши, не бунећи се, не подајући се охолости онога ја које хоће да веже све за себе и брани да се уђе у устањени ред?“

Нема сумње, ви сте већ и до сад радиле. Ви сте већ и до сад упознале ову велику силу — рад је у физичком смислу само један, трансформовани облик силе — која служи као прво и најглавније средство за увећање људске културе. Али пуна примена, пуна употреба овога средства постаје за сваку од вас неизоставна потреба тек од сад. Наука, стручне студије, стручни позиви траже рад, и то интензиван рад. И ви се овоме морате одавати без штедње. Човек који ради, увек је добар. У осталом, како би и могао бити човек без неког рада, без неког занимања? Нарочито, како би то могао бити интелигентан човек? Није ли сарађивање на увећању културе, на увећању прогреса, чак и дуг сваког од нас према онима који су делали пре нас и створили погодбе за наш данашњи културни живот? И шта би био човек без рада? Како би пуст морао бити живот без рада! Скрећући пажњу омладине на велики васпитни утицај рада, Е. Зола обраћа јој се у поменутој беседи речима које сматрам за врло прилично навести у целини и баш у овом тренутку: „Ради, омладино! Ја сам свестан тога колико такав савет може имати баналности; нема завршне школске свечаности у којој се он не даје, и ако се губи у равнодушност ученичку. Али ја тражим да о њему мислите, и ја себи допуштам — ја који сам био целог живота само радник, — да вас подсетим колико сам добра ја извукао из дугих трудова којима сам испунио сав мој живот. Мој је почетак био тежак; ја сам зазнао за беду и очајање. Доцније, живео сам борећи се, и с борбом живим још и данас, као човек који се не признаје, спори и засипа увредама. Па ипак, ја сам имао само једну веру, једну снагу: рад! Оно што ме је подржавало, то је био огромни рад којем сам се одавао. Пред собом сам имао увек циљ, удаљени циљ ка коме сам ишао, и то је било довољно да ме усправи, да ме охрабри да ипак корачам, кад би ме животне невоље скрушиле. Рад о ком вам говорим, то је срећан рад, свакодневни труд, дужност која има да нам сваког дана примакне циљ за по један корак. Колико сам пута седао изјутра за сто расејан, жучних уста, мучен каквим великим физичким или моралним болом! И опет увек, поред моје љутње

на невољу, већ после првих тренутака агоније, мој рад је постајао за ме нешто што олакшава и освежава. Излазио сам утешен мојим свакодневним послом, — срца можда скрушена, али чео, усправан и способан да живим за сутрашњицу... Омладино, о омладино! Одај се раду! Нек сваки од вас добије свој задатак, дужност која треба да му испуни живот. Тај задатак може бити врло скроман. Али он зато неће бити некористан. Ма какав он био, нека га само буде и нек вас он држи усправљене!“

До душе, кад је реч о раду, онда нам треба већ одмах поменути да се у поштовању или симпатијама према раду не могу правити разлике. Човек, истина, све више тежи да физички, нарочито груби рад, замени радом машина или природних сила; прогрес се великим делом и састоји у том. Али није ни оправдано ни човека достојно ако би он ценио само неки извешан рад, неку врсту рада, на пр. умни рад, а потцењивао друге врсте, на пр. физички рад. И на ово треба нарочито ударити гласом. Велики је грех данашњег модерног друштва што се вредност физичког рада често превиђа и што се он каткад и потцењује. И физички је рад не само користан, већ и отмен, симпатичан и леп. У осталом не треба заборављати да тако звано социјално питање, проблем постављен од како постоји културни човек, великим делом и постаје отуда што сви људи не раде довољно, нити гледају на физички рад подједнако симпатично. А то је свакако велико зло, јер друштву треба рада, и то продуктивног, корисног рада, како умног тако и физичког.

Велика потреба рада можда нема нигде и ни за кога тако велики значај као за наше девојке, за наше интелегентно женскиње. То се може рећи већ и с тога што је њихова улога у будућности српске, односно целе јужно-словенске културе врло велика, нарочито данас. Ви се можда чудите овој оволикој генерализацији. Међутим она ипак није никакво претеривање. Ви познајете велике и важне особине нашега племена, његов углед у свету и његове заслуге за светску историју. И онда не можете не сложити се са мном и о тежини задатка који данас пада на интелегентно женскиње у стварању не само његове субјективне већ и народне среће. Али да се разумемо. Може бити да ће наша мисао о суделовању жене у овим задацима, који се овде имају у виду, изазвати у по кога мисао да је овде у питању, или да се овде и пред вама чак пропагира, идеја позната под именом женског покрета или женског питања у опште, — идеја која већ залази на поље политичких или дневних размирица и агитација. Међутим, то није овде ни наша намера ни наша мисао. Тако звано женско питање, — а како смо видели из понеког нашег задатка из српског језика, оно занима и по коју од вас — само је један део, боље рећи уско и можда једнострано формуловани облик великих општих проблема чији је предмет жена. Оно није ни онако просто како би га често хтела представити по која одушев-

љена апостолка жениних политичких права, нити онако беспредметно како би га опет хтели третирати они који нису упознати с досадањом еволуцијом жениног социјалног положаја. Нема сумње, ми смо данас — нарочито кад је реч о интелигентној жени — и сувише далеко од доба кад је велики француски моралист, Фенелон, сматрао за женину дужност само да „васпитава децу, и то дечаке до извесног доба, а девојчице до удаје или док се не закалуђере; да управља послугом, њиховим владањем и њиховом службом; да води кућне рачуне и да се стара да се часно и са штедњом излази у кући на крај; да буде газдарица и прибира приходе“. Исто тако, за данашњи век је анахронично оно што нам тај аутор васпитања девојака у 17. веку истиче, подсећајући нас да за женскиње нису извесна знања која се тичу политике, војне вештине, судства, филозофије и теологије, као што за њих није ни већина механичких вештина. Живот, стварност, донели су нешто друго. Не само да су тежње жене данас сасвим различне од онога што им је овај учени владика и васпитач прописивао, него је жена данас већ и заузела многе од оних послова који су само пре два века сматрани као неприлични за њу. Жена данас ради и тежи да све више ради на пословима који излазе из круга обичних домаћичких послова и залазе у поље јавних. То је и сасвим природно. Али баш зато што је ово последње стварна чињеница, не сме се губити из вида да је жена ипак само други део човечанства, природна допуна човекова. Отуда она мора на првом месту остати оно чему је од природе намењена и као таква, само у хармонији с човеком, сарађивати на прогресу и култури. До душе, већ и најповршнији поглед на еволуцију или историју жене у друштву показује сваком да женски свет није никад ни престајао бити у тој улози, и ако при том женин положај није био, нити је и данас, онако апсолутан, онако самосталан, како би му то желеле непомирљиве феминисте или заступници теорија о потпуној социјалној независности или чак и подвојености жениној.

Без сумње, ово није тренутак за дубљу дискусију тога питања, нити би по моме мњењу од такве дискусије за вас и било неких позитивних користи кад би се она овде и водила. Ја с тога и остављам ствар на страну, уверен да за расправу тих и сличних питања треба много више искуства него би га можда било у вас. Могу вас само подсетити — и то ми се чини за оправдано — да никаква социјална појава и никаква реформа не могу ни наступити док не буде фактичких погодаба и потреба за њих, односно док се не створи стварна могућност за њих. И кад већ и нехотице додирујемо једно такво питање као што је женско питање, онда морамо рећи још само то да људско друштво има стварне користи само од оних својих чланова, па ма кога пола они били, који умеју довести у склад свој рад, своје способности, своје енергије, с општим друштвеним интересима и циљевима. Све тежиште

питања и јест у томе, да ли ће се сваки члан друштва прихватити посла на коме он може дати максимум користи и себи и друштву. И сва недоследност многих протагониста ове ствари, многих покретача и заступника тога разглашеног женског питања, и долази отуда што се задатак женин види само у оквиру оних чињеница које се њима чине као битне за питање о великим задацима жене: у политичким правима жене, у женином приступу у све каријере, у индивидуалној самосталности, итд. А за ствар је међутим најважније само то: да се жена данас ваљано *припреми за рад* и да се *њен рад управи* у оном правцу који њој по *природи* припада.

Проблеми, дакле, који чекају српско женскиње много су важнији и много општији од обичних, политичких схватања и агитација. Они имају везе с проблемом рада у опште, а с проблемом о организацији рада после овог рата посебице. Данас у опште нема рада у потребној мери, нарочито нема довољно физичког рада. Тај факат је већ свуда запажен. И једна је од првих данашњих потреба европскога друштва развијати *култ рада*. А може се судити колика је то тек потреба за нас, за наш женски свет! И колики удео у том пада на наш женски свет, баш у погледу на оне опште задатке који ту сарадњу траже с обзиром на наше потребе и наше недостатке! Те опште задатке није тешко ни вама предочити. Доиста, да ли се ваша мисао кад год заустављала на пр. на питању о општем културном нивоу на коме стоји народ чији сте ви чланови? Да ли сте ви размишљали, па ма и у часовима одмора, о економској снази српског грађанина и српске грађанке? Да ли сте ценили значај који може имати просвећеност наше жене за нивелисање племенских разлика у нашем народу, за издизање наше јужнословенске културе, која ипак мора бити не само оригинална већ и довољно јака за одржање своје индивидуалности и за борбу с туђом? Па онда, да ли сте помишљали на значај жене као жене, као мајке и домаћице, као стуба куће и породице? Ето, ова и још многа друга питања, везана за њих, нису још нашла у нас довољно заступника ни довољно радника. Наша жена ту још није дала све што може дати. Та празнина пак, смемо се надати, има се попуњавати вашом сарадњом. И рад на том пољу много је општији, много значајнији него ма који облик јавне делатности у коју се женина енергија може улагати. Несумњиво је да ћете се овим задацима ви и саме посвећивати, па ма ком се позиву одавале и ма којом се граном науке, књижевности, уметности или практичног живота бавиле. И у том смислу ваша сарадња мора бити поздрављена од свих правих пријатеља народног напретка и пријатеља ваше лепе будућности.

А. СТАНОЈЕВИЋ

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Забавник Српске Књижевне Задруге, књига једанаеста: *Приповешке*, књига IV. Београд, 1920. Стр. 151, цена 10 д. *)

У овој свесци *Забавника Српске Књижевне Задруге* приказан нам је један интересантан пар приповедака. Прва, Тургењевљева (*Завештина*), представља реализам оштар, опор, заједљив и тужан. Друга, Жорж Сандове (*Ђавоља бара*), дала нам је романтизам, благ, сладуњав, симпатичан и срећан. Али ни један ни други нису чисти. По *Завештини* Тургењева заиграва се једна бледа и искидана сенка романтизма, која се већ згушњава пред крај приповетке, при трагичној смрти Марије Павловне. У *Ђаволој бари* кроз романтичку заснову провлачи се реалистичка потка, помешана много са наивним идеализмом. Ја не знам да ли је С. К. Задруга, при решавању о ове две приче, имала на уму духовну везу великог руског реалисте са идеалистичко-романтичном Францускињом. Али је утврђен факт да се Тургењев дивио Жорж Сандовој, и ако би с великом резервом требало примити тврђење извесних француских литератора да је он био њен имитатор. Његов социјалан роман и хумане тенденције којима је прожет нису дело имитације Ж. Сандовој. То је плод руске земље и руских аутора. То је наслеђе од Гогоља, који је у свом *Ревизору* и првој књизи *Мртвих душа* кроз плачан смех и грки хумор огласио рат егоизму, експлоатацији, моралној беди и социјалној неједнакости. Што је Тургењев волео Ж. Сандову, то је само доказ сродних наклоности и заједничких уметничких тежња. Иначе, они су, у самом раду, две сасвим супротне књижевне индивидуалности. Ж. Сандова је идеалист, Тургењев реалист. У романима Ж. Сандове уображење је главни творачки чинилац, у Тургењевљевим посматрање. Жорж Сандова воли или мрзи своје јунакиње и јунаке, али у ње нема ни хумора ни проије, док Тургењев готово на све своје личности гледа са више или мање подсмешљивости, која је често доброћудна и благонаклона, али покашто немилосрдна и заједљива. Жорж Сандова је расплнута, развучена, без јаких конструктивних способности и без хармоничног распореда појединости; Тургењев је сажет, концизан, један од најгенијалних уметничких неимара, с ретким даром мере и сразмере — нека врста приповедачког Вилме Карме. Личности Ж. Сандове су књижевне творевине; Тургењев-

*) И ако приказивање забавних књига не улази, строго узев, у програм „Просветнога Гласника“, Уредништво врло радо доноси овај реферат свога одличнога сарадника Г. Јаше М. Продавовића, као наставак оних оцена које је он, пре рата, штампао у овом истом листу о свима издањима *Забавника Српске Књижевне Задруге*.

љева лица су извађена из живота. Првима се шапће како ће говорити и како ће радити, и оне су непрекидно под оштром присмотром и непопустљивим туторством ауторовим; друге раде онако како им налаже њихов карактер и темпераменат и животне прилике у којима се крећу.

*

Завештина (у оригиналу: Затишје), као и многи други романи шесетих и седамдесетих година, износи живот руских спахија. За обично око, тамо, у далекој провинцији, у том затишју у које не допиру мутни таласи престовничког живота, влада мир и спокојство, идиличан живот и непомућена срећа. То је прост свет, без икаквих виших социјалних тежња, уравнотежен, неспособан да жуди за незнаним и тајанственим идеалима и да сања о срећи човечанства и друштвеној једнакости. Њега не море мисли о несталности човекове среће, о несавршености људске природе, и о трагичној борби међу племенитим замишљајима и суровом стварношћу. Али кад у ту, за непосвећено око мирну средину улази приповедач-реалист, како све ствари и сва лица добију сасвим друкчији изглед! Све оне спахије које су нам, душевно, изгледале једнаке међу собом; сва ова привидна хомогеност која обмањује површне посматраче, сав тај мир, то мртвило, сва та заветрина, оживи, стави се у покрет; личности добију своје индивидуално обележје, постану разнородне, неједнаке, често супротне једна другој. Погледајте само четири личности у *Завештини*: Астахова, Верећјева, Марију Павловну и Надежду Алексијевну, колико само различности и по темпераменту и по карактеру, и по опхођењу и по тежњама! Астахов, прави тип благополучног спахије, буржоа од главе до пете, уредан, методичан, ни глуп ни бистар, везан стриктно за садашњицу, радљив без енергије, уског видика и сиромашне уобразиље Верећјев, смеса добрих осећања и рђавих навика; интелигенција јача од воље; љубав слабија од порока; темпераменат који се наизменце пали и гаси, једна од многобројних пометених личности којима је био препун и руски живот и руски роман у то велико доба руске књижевности. Надежда Алексијевна, ведро и весела природа, кокетна, торокљива, жива, европеизирана, са мешавином манира велике даме и несташлука сеоске шипарице. Најпоследње, трагична провинцијална лепотица Марија Павловна, опора, крута, проста и права, непомућена никаквом вишом културом, са дубоком љубављу, али без романтичних трзаја и јевтине сентименталности. То је један сјајан проналазак великог романисијера, једна ретка јединка, готово јединствена. У њеном мозгу не бију бој сумње и веровања, нити њена интелигенција радознано хвата нове идеје, па се час силно загрева за њих, а час их одбацује као јерес. Њена чиста љубав не прелази у занос и екстазу, али и не прави никакве уступке животу. Као Наполеонова гарда, и Марија Павловна гине а не предаје се. Њена смрт даје приповетки један специјалан песими-

стички тон каквим су преливени готово сви романи Тургенјевљеви, и који тако јако подсећа на књигу Проповедникову из Старог Завета...

Како се човек брзо разведри кад пређе на *Ђавољу бару!* И тамо опет једна Марија, проста и права, али не крута и опора, него мека и нежна. И каква разлика у судби: Тургенјевљева Марија са несрећне љубави скаче у језеро; Марија Жорж Сандове из срећне љубави ступа у брак. Једну узима смрт, другу прихвата живот. *Ђавоља бара*, то је једна идила, еклога, пасторала — назовите је како хоћете. Она је у склопу и главним потезима романтична, у појединим детаљима реалистична. Сељаци из *Ђавоље баре* нису производ чистог уображења; али је оно што је опажање дало пречишћено, дотеривано, глачано и накићено, те се природно готово губи под вештачким.

Као у свима романтичним приповеткама, и у *Ђавољој бари* личности су или добре или рђаве — средине нема. Из једних је избачено све што одбија, из других све што привлачи. Стара, вечна метода свих романтичара! Герман, Марија, то су готово анђели без крила — ничега у њима што би из далека подсећало на какву страст, порок, ману или слабост. Катарина и закупца из Ормоа немају опет никакву добру особину, која би ублажила њихове мане. У сукобу између та два различна света, побеђују добри, али готово без икакве борбе, лако, тренутно, без напора, без крви и суза. Све се дешава врло брзо, као у каквој народној гатки. За један цигли дан Марија и мали Пера постају интимни пријатељи; Марија се спасава закупца, Герман бежи испред Катарине, Марија баца закупцу златнике у лице а Герман га простре о ледину, јер је, наравно, као у готово свим романтичним творевинама, представник добра јачи од поклоника зла...

Жорж Сандова нема ни мало лукавства. У овој приповетци још одмах, у њеном почетку, јасно се осећа да ће Марија поћи за Германа. Шта ће они између себе говорити, кад и како ће се споразумети, то је без велике важности. Али од првог тренутка већ је замиришао рузмарин, и читалац већ назире „киту и сватове“ који ће пратити срећне младенце пред црквени олтар.

Приповетка *Ђавоља бара*, поред све простоте у композицији, има велике привлачности. Она нам наизменце час пружа какав леп реалистички запажај, час показује неки романтични приказ. У извесном тренутку рекли бисте: гле, ово су заиста сељаци! Али мало после обузима вас сумња да ли то нису салонске личности обучене у сеоско рухо, и да ли мала Марија није једна француска Лиза преобучена у Акулину, са нешто научених манира простог света и са једном конверсацијом која прелази из сеоског тона у варошки акценат. Кад упоредите сељаке Жорж Сандове и сељаке Мопасанове, ви ћете се запрепастити какав их огроман јаз дели. Жорж Сандова је своје љубимце поправљала, прерађивала и идеалисала, брижљиво уклањајући из њих све оно што би произвело

непријатан утисак. Мопасан је опет своје сељаке карикирао, или деформисао, занемарујући оно што је у њима добро и озбиљно да би се задржао само на ономе што је смешно и бестијално. Истина је, међутим, по средини, и само руски реалистички роман, кад се и у колико бавио животом сељака, погодио је добар пут, дао тачну оцену, умотрио реалне чињенице и прозрео у праву душу људи из народа.

ЈАША М. ПРОДАНОВИЋ

Д-р М. Мандић: *Прегледна карта Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца (Југославије)*, 1:1000000. Наклада сарајевских књижара: Бухвалд, Финци, Кајон и Пијнковић.

У читавом низу брзих и лаких — осим малог броја добрих изузетака — публикација, налази се и ова карта проф. Мандића, рађена без дубоке студије и без веће картографске вештине, ма да се цела она одликује својим пластичним рељефом. У свој оквир, поред наших области, она је унела ван наших граница најсевернији, али врло мали, део Грчке са Солуном, западну Бугарску до иза Софије, па скоро цео Ердељ и већи западни део М. Влашке, добру јужну трећину Угарске, па најмањи јужни део Аустрије на југу од Граца и најновије талијанске захвате на нашем полуострву (Истру са Трстом, Горицу и Удине). Све су те прекограничне области пуне рељефом као и остала карта. И орографија и хидрографија, цео рељеф, даје на први поглед добар утисак, али није за препоруку да се човек и ослони на тај материјал у карти. Терен је врло лепо представљен мрком бојом у шест видно различних тонова, само избор орографских целина није пажљиво извршен. Ни котлине се довољно не истичу, особито оне на већим висинама. За хидрографију је употребљена свуда плава боја, отворенија за веће водене површине. Нарочито се може запазити да су изостављене знатне реке, — прегледна карта ипак не сме имати овакве празнине. Црвена боја је употребљена за државну (последњу и дефинитивну) границу, за обласне границе, за жељезничке пруге без разликовања и за исписе имена појединим областима. Отворено зеленом бојом представљене су речне равнице и низије, а црном обичном бојом сва имена насеља, њихове и све остале сигнатуре, имена морфолошких и орографских целина, па онда сва хидрографска имена, осим свега тога још и сви друмови и путеви, границе окружне и жупанијске. Најнесрећније је у целој овој карти изведена номенклатура: нити су имена планина, река, области, насеља правилно написана (по многим грешкама може се закључити да је имена исписивао човек који није знао српски, или му је био невешт), нити по важности узимана, нити пробирана са доста критичности; грешака је толико много да треба само мало загледати у карту па их одмах видети. Пада јако у очи да је у опште много мање имена за све картографске објекте у источној половини карте (Моравска и Вардарска Србија, Црна

Гора, Срем, Бачка и Банат), те та половина, нарочито Србија, изгледа врло мало насељена.

Истога је типа и садржине и минијатура ове карте 1:2000.000.

Ако би се у овоме смислу извршиле поправке, ова карта би могла заиста бити прегледна и могла би се са успехом употребљавати за јавне потребе; за школску употребу би и тада још могла бити спорна. Оваква каква је данас, она не сме ући у школу.

Е. Ј. ЦВЕТИЋ

Приказ Г. Д-р Н. Вулића „Латинске Чишанке“ од М. Живковића.

Г. Д-р Н. Вулић, професор историје на Универзитету, који је пре пет година написао *Латинску Граматичку* за гимназије (I део облици), и *Латинске чишанке* (I део, за III р.; II део, за IV р.), покушао је да прикаже ново издање *Латинских Чишанки* М. Живковића, које се у нашим гимназијама употребљавају већ 20 година.

У оскудици стварних мана, он је покушао да нађе ове три мане:

1. Штиво је — по приказу — бирано да илуструје дотично граматично правило; примери по правилу нису лепо, ни занимљиви, ни поучни; примерима се не уводе ученици у класичну културу и хуманост; реченице нас уводе у времена Олендорфове методе; као докази за ова тврђења наводе се из I д. ове три реченице у преводу, које су по приказу без икакве поезије: „Шума густом сенком забавља (весели) животиње“ (II, 10); „Баснама болесна душа опорави се (VI, 4); „Милујемо (љубимо) пријатне путове великих шума“ (II, 8). Да је приказивач хтео, могао је код ових реченица наћи ово: Прва и трећа реченица узета је из 2. вежб. I д., у којем има 12 краћих реченица; у свима се говори само о шуми; друга је узета из 6. вежб., у којем има 8 краћих реченица; у свима се говори само о баснама; реченице оба вежбања служе за утврђивање облика 2. дефлекције; реченице нису поетичне (као у *Латинској Чишанци* д-р Н. Вулића: „Магарац магарца трља“; „Бисер пред свиње“ (16, 17, II в. I д.); „змија је скривена у трави“ (23, VI, I, д.), али су методски обрађене; у кратким реченицама говори се само о једном предмету, блиском ученичком схватању; то је нарочито у почетку наставе потребно, да ученици науче што више облика на што мањем броју реченица; такве реченице могу лако на самом часу да се међу у друге облике; на непрекидном штиву учи се мање облика, а реченице се теже међу у друге облике.

Приказивач вели да је стидно кад се од ученика тражи да преводи овако: „Милујемо (љубимо) пријатне путове великих шума“ (II, 8). Овде не може ништа да буде стидно, јер нико неће тражити да се овако преводи, нити ће ученик овако превести реченицу; он ће од два значења глагола у речнику узети згодније значење: љубимо, а и сам ће додати: волимо. Зашто приказивач од два значења у речнику узима у преводу

оно друго, незгодније (милујемо), а прво, zgodније (љубимо), меће у заграду. Зар се у преводу узимају сва значења једнога глагола?

Приказивач замера *Читанци* што својим реченицама не уводи ученике у класичну културу и хуманост; међутим, о томе се у књизи доста водило рачуна: у I *Читанци* има 55 вежбања; у првој половини њеној, где су потребније реченице са разним именским облицима, састављена су вежбања већином од појединих реченица које чине целину о једном предмету; у другој половини I *Читанке*, где се утврђују глаголски облици, од 24 вежбања само су 6 вежбања састављена од појединих реченица које међусобно ипак чине целину, а 18 вежбања су краће приче, басне, којима се ученици уводе у класичну културу и хуманост; у II *Читанци* има 30 вежбања, од којих је 9 непрекидног штива; уз то има и 12 непрекидног штива: приче, басне, краћи историјски чланци, којима се ученици збиља уводе у класичну културу и хуманост.

А какво је штиво у *Читанкама* г. Д-р Н. Вулића? У I *Читанци* има 36 вежбања за утврђивање граматичких облика; у II *Читанци* 32 вежбања; сва вежбања обе читанке састављена су од појединих реченица (узетих из римске историје), које по садржини не стоје ни у каквој вези; поред вежбања има и краћих прича, басана, за понављање пређених облика. Реченице појединих вежбања чине већином непотпуну мисао, истргнуту из целине мисли; често пута те су реченице тако неразумљиве да их је писац *Читанке* морао објаснити и по садржини, по облику и синтакси; већ код заменица (18 в, I д.) мора да говори о асс. сит. inf., да би могао објаснити реченицу; глаголи почињу тек код 27. в.; и поред објашњења остају реченице често нејасне (на пр. ове мудре сентенције: „Луђе не би било, кад би носио дрва у шуму“, „Ништа ја, док сам паметан, не могу упоредити са љубазним пријатељем“ — 12 и 16 реченица, 20 в. II д.). Да би могао објаснити многе реченице, писац је морао уносити у I *Читанку*, за III р. г., многа синтактичка правила и конструкције: асс. сит inf. у 18, 19, 20, 24 в.; у 24. в. има 9 синтактичких објашњења; консекутивно ut, quin у 25. в.; финално ut, cons. temp. у 26. в.; у 27. в. има 6 синтактичких објашњења; у 28. в. cons. temp., quin; у 36. в. има 10 синтактичких објашњења, abl. abs., и др. У предговору I д. вели се: „Из синтаксе унесено је овде онолико, колико је потребно да се, уз наставникову помоћ, могу читати школски латински писци“. Зар у I *Читанку* за III р. уносити онолико синтаксе, кад ученици тек у IV р. уче српску синтаксу? Зар се после I *Читанке* читају школски латински писци? Али морало се тако радити, да могу да се објасне реченице којима г. Д-р Вулић хоће да уводи ученике у класичну културу и хуманост.

Професори латинског језика у гимназији одавно су назвали класичном *глупошћу* мишљење да се ученици могу увести у класичну културу и хуманост појединим реченицама, истргнутим из целине мисли,

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

које су, по садржини својој без икакве везе, груписане за утврђивање појединих граматичких облика. Те класичне *глуности* све више ослобађају се писци латинских читанака, само г. Д-р Вулић у својим *Батинским читанкама* није ни почео да се тога ослобађа.

2. Поред неklasичног штива, као другу крупну ману овој *Читанци* наводи приказивач што у ново издање није унесен у речник из ранијег издања квантитет; по њему, неће ученик бити у стању да прочита правилно ни једну реч. И ако и сам вели да је то учињено без сумње с тога што штампар није имао слова с квантитетом, ипак назива овакво приређивање несавесним; а да би своје *Читанке* боље препоручио, тврди да та несавесност долази од приређивача, јамачно од неког недоученог ђака; међутим, приказивач добро зна приређивача, јер је овога молба (са молбом пишчеве поролице) за приређивање и штампање *Читанке* била пред Просветним Саветом. Збиља, боља је реклама за г. Вулићеве *Латинске читанке* кад се каже да је Живковићеве *Латинске читанке* приредио јамачно неки недоучен ђак, него да се каже истина, да их је приредио 30-годишњи професор латинског језика у гимназији.

Да је штампар имао слова с квантитетом или да је ново издање штампано у Бечу, приређивач би у ново издање унео онолико обележеног квантитета, колико је у своје *Читанке* унео приказивач; и он би обележио цртицом дуге самогласнике. Међутим, и кад је обележен дуг и кратак самогласник у речнику, то је без вредности ако се у настави на то не обраћа пажња. Марљив наставник обраћа пажњу у настави на дуге и кратке самогласнике, нарочито ће то учинити тамо где то утиче на значење речи (*rosa, rosā, tempōris, temporis, anus, ānus, lepōris, leporis, amāre, delēre, legere*, итд.) Више за квантитет слогова не може се учинити за латински језик за 3—4 часа недељно. И у пруском наставном програму за латински језик скреће се пажња наставницима да се дуго не задржавају на квантитету слогова.

3. Приказивач замера што је приређивач из ранијег издања изоставио неколико чланака на које се позивају узети чланци у новом издању; приређивач је по њему био толико алкав да то није ни приметио, те су остале неке граматичке појаве без објашњења; за пример наводе се у 1 д. 4 и 5 реченица. 8. вежбања; 5 и 7 р. 26 в.; 1. и последња реченица 38. в. Овде је приказивач самог себе превазишао. Код 4 и 5 р. 8. в. и код 5 и 7 р. 26, в. позивало се у ранијем издању на сада изостављен чланак, где се објашњавао 6. пад. за време; како је то правило очигледно (лети, зими, у најстарије време, месеца...), то су примедбе у новом издању просто изостављене. Код 1. реч. 38 в. у ранијем издању позивало се на претходно вежбање, које је и сада узето; нема смисла да се понавља примедба у вежбању, кад је то објашњено у претходном вежбању; зато је овде и изостављена примедба. Код последње реченице 38. в. није изостављено ништа. Приређивач је, дакле, свесно изоставио

два објашњења: једно, што је лако, друго што је то објашњено у претходном вежбању; аљкав би био да се позивао на изостављена вежбања.

Да је приказивач одан латинском језику, био би захвалан приредивачу што је у I д. од 82 вежбања, у ранијем издању, приредио ново издање од 55 в.; то се може прећи за 55—60 часова; што је у II д. од 62 в., у ранијем издању, приредио ново издање од 30 в.; то се може прећи за 30—40 часова; тако остаје довољно времена за понављање и утврђивање пређеног градива. Да се пређу *Лашинске читанке* I и II део Д-р Вулића, треба по 70—80 часова за сваки део.

Да би приказивач за своју *Лашинску читанку* начинио већу рекламу, почиње приказ овако: „Ова књига има тако великих мана, да је добар наставник латинског језика не може употребљавати у школи као уџбеник“ — а завршава: „Латински се језик код нас учи у опште са slabим успехом. Деца га мрзе. Ново издање Живковићеве Читанке допринеће да та мржња силно порасте и да се настава латинска сасвим сроза“. Овако мишљење имају професори латинског језика о *Лашинским читанкама* Д-р Н. Вулића; да није приказивач и сам о томе уверен, не би ни написао онакав приказ о Живковићевим *Читанкама*.

САВА МАКСИЋ

Одговор на одговор г. С. Максића

Risum teneatis

У својој критици *Лашинске Читанке* од М. Живковића у новом издању, ја сам рекао: 1) да српски језик у њој није добар; 2) да примери нису леви, интересантни, поучни и да штиво не уводи у класичну хуманост; 3) да квантитет латинских речи није забележен; 4) да је приредивач новог издања био немаран.

Г. Максић мисли да је српски добро кад се каже: Баснама душа *опорави се*. Шума сенком *забавља (весели)* животиње. *Љубимо* путове. Он држи да су ови примери и по садржини добри, хоћу да кажем леви, занимљиви, корисни, и т. д.

Г. Максић признаје да је квантитет потребно назначити. Али, каже, његов штампар није имао потребна слова.

Што се тиче прекора да је био немаран, он се брани овако. Aestate, hieme не треба објашњавати, јер и ми кажемо: „зими“, „лети“. То, јамачно, треба да значи да је и наше „лети“, „зими“ аблатив. Он, даље, не види да је у I књизи, чланак 38, реченица последња, задржао број 4 за примедбу, а примедбе 4 нема.

Толико о одбрани. Али г. Максић и напада.

Њему се не допадају извесни примери у мојим *Лашинским Читанкама*. Један га скандализира (*Margaritas ante porcos*), а он је узет из Јеванђеља по Матеју. Други му изгледа, вероватно, вулгаран (*Latet anguis* и т. д.). То је стих из Вергилијевих *Еклога*. Њему се не допада ни Хорацијев стих: *In silvam* и т. д. Реченица: „Ништа боље од пријатног

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

пријатеља“ њему је бесмислица. Изрека *Asinus asinum etc.* њега вређа. Ја сам слободан мислити да г. Максић први пут чује за ове тако обичне и тако познате цитате.

Додаћу још само неколико речи.

Ја нисам знао да је г. Максић приредио ново издање *Латинске Чистанке* Живковићеве. Због немарности с којом је приређено и због тога што је квантитет изостављен, мислио сам доиста да је приређивач неки недоучени ђак.

Г. Максић мисли да реченице које садрже мисли старих филозофа, песника и т. д., и податке о античкој култури, нису у стању да нас уведу у класичну цивилизацију. Не смем покушати да му докажујем да је у заблуди.

По мишљењу г. Максића у V разреду треба да буде штива за 55—60 часова, а у VI само за 30—40. Изгледа бар да то није логично.

Да ли је потребно да кажем да ми ни на ум није пало да препоручим читање латинских писаца по свршетку моје прве *Латинке Чистанке*? Дабогме да треба прећи најпре оба дела моје књиге, па тек онда приступити ауторима.

Најинтересантније је што каже г. Максић о синтактичким правилима у мојој *Чистанци*. Он не види да их у Живковићевој има исто толико. Он, даље, мисли да треба најпре научити српску синтаксу, па се тек онда може узети по неко правило из латинске синтаксе!

Не бих желео да ми неко пребаци за цепидлачење, па ћу оставити на страну вазда којешта у Одговору г. Максића. Само ипак морам приметити да ми није позната латинска реч *tempōris*.

Г. Максић зна да професори латинског језика имају извесно мишљење о мојој *Чистанци*. Јамачно, он хоће да каже: сви, или већина. Очеvidно, он не преза да говори што не може доказати.

Si tacuisses, philosophus mansisses.

Н. ВУЛИЋ

КРОЗ СТРАНЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВЕ

Ауторитет и дисциплина у васпитању

Ауторитет и поштовање преживљују данас у целом свету праву кризу, на домаћем огњишту као и у школи. Какви су узроци те кризе, и како се они могу отклонити?

На то питање одговара нам једна књига Алберта Отена, професора гимназије у Марсељу, која је изашла, ту скоро, с предговором Жила Пајоа, у Алкановој „Библиотеци савремене филозофије“, под насловом

„Ауторитет и дисциплина у васпитању“ (Autin, *Autorité et discipline en matière d'éducation*; Paris, Alcan).

Жил Пајо, у једном живом предговору, доводи у везу ово слабљење домаћег и школског ауторитета са великом социалном кризом која потреса економске функције. „Радне масе, пише он, имају данас још нејасно осећање да сутрашње право може бити основано само на раду. Оне примају врло нерадо појам о ауторитету схваћеном као неко божанско право које се изродило у класно право. Оне теже да допусте ауторитет само под видом потпуне стручности у организацији и вођењу рада. Како наши млади људи, чији је критични дух пробуђен и који немају искуства о нечувеној сложености социјалних проблема, не би били дубоко узнемирени?“

Са своје стране, писац дела пита „од којих елемената треба да буде створен и, тако рећи, изаткан ауторитет наставника и родитеља, ако се хоће да се он наметне савести детета, да задобије његово поштовање и његов пристанак“.

Ауторитет је, мисли писац, право, али у исти мах и дужност и служба. Први услов ауторитета почива у савесном вршењу од стране наставника свих његових дужности; он не намеће више ауторитет, он се намеће својим професионалним добрим особинама, и „он ће имати утицаја на дух и вољу другог само ако, својим интелектуалним и моралним особинама, одговара више или мање свесним захтевима детињим“. Дете се, дакле, клања само пред његовим врлинама.

Које су врлине васпитачеве? Према једној анализи „Општег приручника основе наставне“ (*Manuel général de l'instruction publique*), писац их разазнаје четири: две основне, *оданост* и *правду*, и две необавезне, *пријатно понашање* и *живост у раду*.

Прва од ових врлина, оданост, у ствари је давање себе једном предмету коме се човек посветио. Васпитање, то не значи само раздавати знања према програмима, то значи, најпре и нарочито, образовати срце и вољу, створити од детета човека. Али, да би га васпитали, треба да га познајемо, и, кад није реч само о једном детету, но о двадесет, тридесет, четрдесет ђака, и кад треба истраживати шта се слаже с њиховим различитим природама, ово стрпљиво дело продирања у другог и акције тражи доиста непрекидно давање себе од стране васпитача.

Друга капитална врлина је правда. Зна се колико су деца осетљива кад се тиче правде. Она не допуштају ни нарочите наклоности ни предубеђења. Наставник који је повредио тај оштри смисао правде, „осуђен је без апелате“. „Он је повредио, у њихову идеалу, младе душе. Он је себи забранио сваку акцију над њима. На против, кад је задовољна, савест детиња се отвара одговорности и, према томе, напору. Она се уздиже, тражи да се учини достојном санкција које проистичу од професорова ауторитета, — да изазове хвалу, јер она, долазећи с тог из-

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

вора, има већу вредност; да избегне покуду, јер она, долазећи од наставника, садржи више горчине и више срамоте.“

Али како ове врлине правде и оданости имају више зрачног дејства ако се споје са симпатијом! Отуда се човек може питати да ли је врлина пријатног понашања необавезна, или је и она фундаментална. Писац даје о њој ову лепу анализу: „Открити се детету које вас не познаје, или, тачније, вара се о вама, јер вас суди према једном једноличном и мало застарелом типу; показати се своје малом аудиторијуму, не више у окрућеном ставу магистра који вреба грешку или, неосетљив, додељује хвалу; показати, у њиховој разноврсности и њиховој покретљивости, душевна стања која изазива у вама приказ разреда; истаћи, у прекору тако исто као и у хвали, и још више но у хвали, дубоку симпатију која је основна врлина васпитачева; престати, једном речју, бити апстракција и показати се човеком, са свом добротом коју човекољубље претпоставља, — ето у главном шта се може означити именом пријатног понашања“.

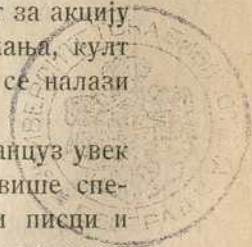
Што се тиче живости, она се може укратко дефинисати даром да се одржи интерес и активност у разреду. Не може се довољно истаћи морална вредност интелектуалних метода „веселе“ радљивости: разгонећи досаду и усиљеност, оне доприносе лако одржавању наставничке дисциплине, која је потребна делу васпитања.

Духовни геније Француске

Г. Шевалије, професор филозофије на Университету у Греноблу, држао је недавно један јавни курс о главним представницима француске мисли. У својој уводној лекцији, штампаној у часопису *Тело и Дух* (Le Corps et l'Esprit), он је обележио врло јасно главне црте духовнога генија Француске. Поредиши француску филозофију с филозофијом суседних народа, он је истакао нарочито код француских мислилаца ону способност равнотеже која их је спречила да се изгубе у неодређеном идеализму, не допуштајући им тако исто ни да упадну у суви реализам: „дух анализе и дух синтезе, реализам и идеализам, способност за акцију и наклоност за размишљањем, хладна смелост мисли и осећања, култ позитивнога и страсно веровање у више реалности... Све то се налази хармонично комбиновано у француском духу.“

Та способност равнотеже објашњава такође зашто је Француз увек мислио на практичне примене које могу да добију његове највише спекулације. Велики француски филозофи били су сви ванредни писци и умели су да мету своју мисао на домашај сваког образованог човека.

Најзад, том мешавином код Француза *смисла позитивнога и смисла идеалнога* може се објаснити и важност коју француски филозофи придају метафизици и нарочито, пуном страве за свакога, проблему наше судбине.

Колективне казне

У белгијском часопису „Народно васпитање“ (L'Education nationale), педагог Девожел упућује једну плаховиту, али праведну оптужбу противу колективних казни.

Колективна казна је *упрошћена правда*: „Наставник, због неспособности у послу, плаховитости карактера, равнодушности у употреби средстава, неразмишљености, журбе, нестрпљења да што пре сврши с неком ствари, не знајући кривце, или хотећи да их не зна, или због тога што их има сувише, кажњава масу: главно је да казна буде изречена. Дело не сме остати некажњено: принцип ауторитета захтева да се донесе пресуда. Шта би било с учитељем и његовом влашћу кад би злочин остао некажњен? Зашто губити време у испитивањима, истраживањима која неће донети резултата? Човек губи ту у исти мах од свога угледа. У осталом, све ове ствари се не резонују: постоји преступ; кривац није био ухваћен на делу; нико се није сам јавио; у толико горе: нека сви плате. Тако ће бити сви обазривији у будуће: знаће да правда бди и да казна постиже све ако не може да постигне некога.“

Будући упропашћена правда, колективна казна је самим тим *негација правде*. „Она постиже масу, дакле кажњава насумце. Она изазива, подстиче и награђује потказивање. Она подстиче и лицемерство: кукавица се крије и почиње паново. Невини се трже, зачуђен. Други пут, протестује. Према темпераментима, јавља се гнев, мржња, презирање или равнодушност спрам наставника. Слаби се повлачи, преплашен. И за све то наставник не зна; он не види у унутрашњости срдаца, јер он и не зна да има срдаца.“

Колективна казна значи *ишчезавање сваког система моралне културе*: „Наставник ће бити све што хоћете: он није више васпитач. Једна провалија се ископала између ученика и њега. Нема више поверења, нема више љубави. То је професор силе; он нема другог ауторитета до тога. Он говори: нека се слуша! И нека ученици буду немични и неми!“

Колективна казна је *остатак најстаријег варварства*: „Она долази из давних давнина: она води порекло од примитивних друштава, затим од дивљих теократија, од ауторитета стављених на ступањ божанстава, од охолих аристократија... То је убиство побеђеног становништва, пљачка заузетих градова, ропство за њихове становнике, паљевине, отмица, силовање.“ То су поступци немачке администрације у окупираним земљама: депортације девојака из Лила, премештања по персијском начину раденика-робова, глобе наметнуте градовима, „казне“ досуђење целокупном становништву истог кварта...

Кад се све сведе, колективна казна је „плод и потврда у исти мах личне силе, непросвећеног деспотизма, аутократије, царизма: нема дискусије, покорност; кривац по сваку цену, или су сви криви“.

Експериментална психологија

Друштво Бине — које се бави психологијом детета и експерименталном педагогијом — настављајући у свом „Месечном билтену“ (Société Binet: Bulletin mensuel) анкету о памћењу код одраслих, резимује одговоре својих чланова на питања која се тичу њихових успомена на читања, позориште, конференције и кинематограф. Занимљиве разлике су запажене према предмету успомена и према половима.

Наше успомене на читања и на позориште су најобилније. Оно што се најбоље памти, то је општа идеја књиге или комада. Сећање на наслов, везано за ту општу идеју, остаје такође у памети. Човек се сећа тако исто доста добро и места радње. Име пишчево, ако није врло познато, лако се заборавља. Само 40 од 100 од консултованих личности изјављују да су запамтили карактеристична места; али би врло мало њих били у стању да их цитирају текстуелно. Најзад, највећи број признаје да није у стању да резимује једну књигу главу по главу или да исприча један комад сцену по сцену. — Напомене врло инструктивне: колико ствари ми губимо од огромне масе прочитаних књига!

Међутим, од позоришта се памти више но од књига. Откуда та разлика? Питани чланови одговарају да не одлазе често у позориште. Реткост призора објашњава живост сећања. Додајте томе емотивне факторе, сенсориелне елементе који долазе да увећају слику: декорације, костиме, гестове. Најзад, памћење књиге је апстрактније но памћење позорнице. Читалац треба да оживи једну непокретну материју. Позориште, на против, пружа гледаоцу конкретне елементе који еволуишу без његова напора.

Ми памтимо мало од конференција које смо чули. То долази од одсуства спољних елемената и од немогућности да се застане да се утврди једна идеја, да се размисли о њој, да се она прецизира.

Изгледа да и кинематограф оставља тако исто мало трага. Али ту су потребне извесне напомене. Трећина од припитаних личности не иду никад у кинематограф, који осуђују. Већина виде у њему само једно без мало физичко задовољство и не допуштају да једна одрасла интелегентна и образована особа може наћи ту какве радости. Под таквим околностима, било би за чудо да су ретке представе којима су они присутвовали, оставиле на њих врло дубоке успомене. Резултати анкете не побијају дакле педагошку вредност коју би могао да има кинематограф, кад би га, на пример, применили на наставу географије.

Памћење према полу. — Резултати врло интересантни. Жене памте детаље много чешће и боље но људи. Оне се интересују више за ситна факта психолошког реда. Човек тражи најрадије при читању одјек својих идеја, жена одјек својих осећања. Мушко памћење било би дакле апстрактније и практичније, женско памћење конкретније и сентименталније.

С друге стране, жене читају с више методе но људи. Многе праве анализе прочитаних књига, читају више пута, бележе напомене.

Разлике су, као што се види, врло важне. Ипак, кад се саберу белешке поводом књига, позоришта, итд., добија се иста средња цифра за обе групе.

Смањивање програма и концентрација наставе

Белгијски педагог Г. Колар (Collard), професор на универзитету у Лувену, објашњава овако, у једној малој брошури под насловом *Шта треба да буде школа* (Ce que doit être l'école), како треба да буде схваћено смањивање програма.

Смањивање програма, каже он, не може се тицати броја предмета. Оно ће се тицати дакле искључиво садржине сваког од њих и састојаће се у рационалном и методичном упрошћавању према општим правилима. Читање, писање и рачун треба да поврате свој ранг и да буду опет стављени на почасно место.

Историја, географија, физичке и природне науке треба да буду ослобођене све оне гомиле сувишних појмова који их закрчују и сведене на један сасвим мали број потребних и довољних појмова. Каква смисла имају, у географији, набрајања предгорја и залива; у историји, набрајања племена на белгијском земљишту у време Цезара или ратова под Карлом Великим? — Ако, са споредних грана, пређем на главна, колико не треба и ту да крешемо!

У аритметици, зашто се толико задржавати на разломцима? Дете ће имати посла с разломцима једино кад буде делило јабуку међу своје другове. У граматички, треба оставити на страну танчине, и увећати примену. Састави ће се радити о практичним предметима, који су на домаћају ученика.

У осталом, није потребно давати више примера. Свако ће лако разазнати главно од спореднога. Оно што је најважније, то је рећи себи да треба кресати.

Далеко од тога да шкоде настави, наставници ће је на тај начин ојачати, јер, заводећи у њу новине, они ће учинити да продру у њу живот и светлост.

Смањивање програма треба да буде праћено, према Г. Колару, концентрацијом наставе.

Није довољно, каже Г. Колар, кресати јако у сваком предмету: треба још удружити разне гране наставе; треба вршити, као што се каже у модерној педагогији, концентрацију.

Добра метода координира и удружује у сноп исте делове програма: она је, може се рећи, сочиво које, од растурених зракова, прави један моћан сноп. Ви објашњавате, на пример, једну басну Ла Фонтенову затражите о животињама које се у њој спомињу појединости које об-

јашњавају избор баснопишчев; пошто је парче анализано, ви ћете научити ученике да варирају причу, претпоставићете да се она збива у Африци, и обратићете пажњу на локалну боју; покушаћете теже вежбање, ставићете на позорницу друге животиње, чији ће избор мотивисати ваши ученици; тако ћете довести у везу лекцију било с географијом, било с природним наукама.

Учитељ ће се користити лекцијом из географије да обрати пажњу ученицима на облик тела и игру мишића.

При читању, бираће понекад парчад која се односе на анатомију или на физиологију. Дименције и тежина тела моћи ће му инспирисати серију вежбања за време часова аритметике.

Цртање неће више бити издвојено од других грана. Дете ће најпре заволети животиње; доцније ће се заинтересовати за цвеће. Дајте му да црта животиње и биљке. — Хоћете ли да ставите цртање у службу историје? Дајте детету да црта средњовековне замке, мухамеданске мошеје, карактеристичне предмете једне епохе.

За хигиену

Ове године, по свима француским кантонима, школски надзорници и учитељи имали су, по наредби Министарства, да се разговарају на својим већима о садањем стању наставе хигијене и о мерама које би требало предузети да се она учини успешнијом. „Нарочито ваља тражити, каже се у Министровој наредби, каква вежбања треба наметнути деци да лекције из хигијене не остану мртво слово, да створе неразрушљиве навике чистоте, умерености и здравља.“ То је, као што се види, читав један крсташки поход који је предузет у корист јавне и приватне хигијене.

Тим поводом, један надзорник основних школа пише у „Општем приручнику основне наставе“ (Manuel général de l'instruction primaire) ове одушевљене редове:

„Пре свега, ја бих желео да сваки курс из хигијене, да свака књига о хигијени почиње једном усхићеном химном здрављу, том добру драгоценом нада сва добра, чију вредност човек осећа тек онда кад га изгуби, извору и битном услову уживања свих других добара. Богатство, части, слава, лепота, интелигенција, шта је, доиста, све то у телу слабом или мученом болешћу? Како је дубоко тужна судбина болесника, који је лишен финих и чистих задовољстава која природа и уметност расипају човеку! Како је, на против, диван приказ видети људско биће у пуној моћи свога физичкога живота! Стари су имали култ за снагу и лепоту тела; у том погледу, признајмо, ми смо мање наследници античког доба но средњег века, и требало је да дође један велики потрес да нам покаже сву важност мишића, па да се наше васпитање упути

одлучно ка физичкој култури, или боље ка нормалној равнотежи наших способности.

„Пошто будемо, што најбоље умемо, величали здравље, које даје детету радљивост која се прелива, одраслом могућност веселог напора, старцу, са ведрином дана, мир и сан ноћи, ми ћемо рећи да здравље није, као што сувише често изгледа да се мисли, случајан дар, срећан догађај. То је готово увек једно освојење воље. Треба да се добро зна да, међу многобројним болестима које пустоше човечанство, већина се даду избећи. И оне се избегавају узимајући за помоћна средства *воду, ваздух, свешлост, вежбање*, који су на домашају свију. Да би излечили наше болести, треба нам помоћ учених лекара; да би их предупредили, биће нам доста да искористимо, са сталношћу и методом, елементе које нам природа ставља на расположење. Како бисмо се могли устезати?“

Преобразимо школу!

Познати швајцарски психо-педагог Фериер (Ferrière) објавио је, ту скоро, једну књигу под насловом *Преобразимо школу. Апел родитељима и властима*. (Transformons l'école. Appel aux parents et aux autorités. — Edition du Bureau international des écoles nouvelles; Bâle, 1920), у којој је изнео своје идеје, како психолошке тако и социалне, како педагошке тако и моралне и социолошке. То је једна књига написана с одушевљењем, прожета демократским и хуманитарним духом, дело једног правог „васпитача будућности“, који је умео тако добро да се „уздигне ка моралном идеалу равнотеже, доброте и љубави“. Ево какав је схематичан план ове књиге, коју ће волети сви васпитачи који још нису постали робови рутине.

Будући да је детињство цвет човечанства; да треба да је сваки био, као дете, добар дивљак, да би доцније постао добар цивилизован човек; будући да постоји један васпитни закон: биогенетични закон, о коме наставничко особље води што је могуће мање рачуна; будући да школа својим програмима, својим методама и својом дисциплином циља, пре свега, да створи „осредњи“ тип и замара један велики број својих ђака, треба преобразити школу тако да дете може искрено да развије своју индивидуалну душу да би задовољило своју личну природу, захваљујући правој, спонтаној, драговољно примљеној дисциплини, „с јаким независним моралним кореном“.

И, пре свега, школа неће занемарити захтеве психологије, која тражи да свако живо биће напредује, стварајући диференциацију и концентрацију његових способности и његових енергија (закон прогреса); да се интересује наизменично за активности које су биле претежне у првим добима човечанства (биогенетични закон); да иду напоредо интерес и напор; да се, постепено, обавезно туторство у почетку замени интелектуалном и моралном аутономијом; да интереси (непосредни,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

специализовани, конкретни, апстрактни прости, апстрактни сложени) буду сукцесивни мотори реакција детета и одраслог.

До данас, школа се мало бринула за ове тако природне захтеве: знање се самовласно наметало споља унутра; претежне наклоности и ван-школски интереси код детета били су немилосрдно потискивани; напор је често синоним досаде; морални судови износе се готови пред личности које се тек стварају; не даје се потпуно задовољење потребама акције, знања, итд., итд.

Да ли је то ствар немогућа? Зар ми немамо за вођу Декроли-а (Decroly), Девеј-а (Dewey), г-ђу Монтесори (Montessori), Гехеб-а (Geheeb) и већину правих директора нових школа? Писац је посетио многобројне заводе у којима се примењују методе које он проповеда, и он нам с одушевљењем и узбуђењем говори о начинима рада Гђе Монтесори у Муцану (Тесин), Д-ра Декроли-а у Брислу, као и о начинима рада у Новој школи на селу (Land-Erziehungsheim) у Хоф-Оберкирх-у (Швајцарска). О васпитању одраслих Ферриер говори претресајући пројекте „Школе за заједничку културу“ Пола Дежарден-а (Paul Desjardins), Рубакиновог „Популарног универзитета кореспонденцијом“ и Д-р Лиц-овог (Lietz) „Volkshochschulheim-a“ (Немачко народно универзитетско огњиште).

Кад је човек, с писцем, обишао све ове школе, приметиће без муке да је могуће радити више и боље но што се ради данас у већини јавних и приватних школа. Шта се, дакле, може, покушати? Ферриер нам то јасно показује у свом „Претходном предлогу за реформу јавног васпитања у Швајцарској“ где, пошто је изложио садашњи режим, проучава какав ће бити прелазни режим и какав треба да буде режим будућности.

Наставници ће радо примити неке од пищевих предлога: озбиљна поправка наставничког положаја, плаћен семестар одмора после шест семестара рада, курсеви за усавршавање, путовања ради студија, итд. Родитељи ће, од своје стране, поздравити стварање „Родитељских удружења“.

Од рефорама које се могу покушати у основној настави, прва је завођење јединствене школе, која даје право свима способним индивидуалитетима да се уздигну према својим способностима и својим заслугама и да се упуте ка занимању које одговара овим способностима, и која ствара школи дужност да пружи сваком од ових индивидуалитета интелектуалну, моралну и социалну формацију која му најбоље одговара. Та јединствена школа биће, пре свега, активна школа где ће се иницијативи свакога пустити слободно маха, где ће се акција, смишљена и спонтана, вршити на материји (ручни радови) и где ће се учити моралној одговорности захваљујући само-влади (self-government).

Да ли су ове реформе неостварљиве? У сваком случају, оне ће

бити потпуно остварљиве кад будемо доиста живели у искреном демократизму и у ери мира...

Цртежи бечке деце

Недавно је била приређена у Лондону изложба на којој су били изложени радови деце од осам до петнаест година, ученика бечке Занатлијско-уметничке школе. „Васпитни додатак“ енглескога „Времена“ (The Times Educational Supplement) доноси о тој изложби ове занимљиве податке.

Од пре неколико година, професор Чижек руководи, на доколици, у бечкој Kunstgewerbeschule, један „дечји разред“, суботом после подне и недељом ујутру. У тај разред примају се деца сваког узраста и из свих друштвених редова; она нису везана никаквом обавезом: коју то интересује, она продуже долазити, друга престану. На тај начин је било груписано 40 до 70 деце. Њима се не даје никаква систематска настава, и нема ни копија, ни модела, ни гипса у радионицама где она раде: ничег сем једне велике количине привлачног материјала којим она могу располагати по својој вољи. Ако цртају рђаво, нико их не исправља; ако запитају како треба радити да се нацрта какав предмет, наставник одговара: „Не могу вам рећи; ви сами треба то да нађете“. Критика рада врши се колективно, и деца се све више интересују за радове својих другова.

У почетку, професор Чижек подстиче децу да се служе хартијама у боји, коју она исецају, удешавају и комбинују на листовима картона док не добију дејство које их задовољава, затим их лепе. На изложби је била читава једна серија радова начињених на тај начин, и који представљају божићна дрва пуна свећа и сјајних предмета, ките цвећа, пределе, итд. Ови радови су груби по форми, али чудно сјајни по боји. Кад дете познаје добро технику исечене хартије, даје му се други материјал. За неколико година, деца успевају да постигну изванредну технику. Радови деце од четрнаест до петнаест година, нарочито декоративне композиције у белом и црном, могу да издрже поређење са илустрацијама уметника у уметничким листовима. Професор Чижек је приметио да сирота деца раде боље ствари но богата, пошто су њихове способности мање искварене памћењем и подражавањем. Лица, у већини дела, цртана су доста грубо, али са великом ширином колорита и цртежа. Деца раде аквареле, слике, гравирање на дрвету и линолеуму, везове, итд., и све скупа је ванредног квалитета. Међутим, тај професор није пронашао никакву методу: он је пустио само природне способности деце да се развијају у миру и у поуздању у себе, све већим упознавањем са свима уметничким средствима.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Васпитање даровите деце у Немачкој

Француски педагог Роже Кузине публикује у „Школи и Животу“ (L'Ecole et la vie) један врло инструктиван чланак о васпитању даровите деце у Немачкој.

Зна се данас, каже он, (чак и кад се ради као да се то не зна) да се врши рђав посао кад се мету 20 или 30 или 40 деце у исти разред, и кад се даје толиким разним духовима истоветно васпитање. Деца, без сумње, налице једно на друго, можда мало више но што то кажу неки, али много мање но што се мисли, и једино се средња група користи тим васпитањем. Док не дође време да се даје сваком детету, или боље рећи да свако дете даје себи васпитање које је за њ, потребно је издвојити од тог средњег васпитања оне који очигледно не могу њиме да се користе, било што су испод, било што су изнад. За прве, за *анормалну* децу, учињено је већ много. Измишљени су *test*-ови (огледи за мерење духовних способности) да се она открију, вежбања духовне ортопедије да се излече или бар поправе, установљени су за њих нарочити разреди, итд. Другима, *наднормално* деци, која се не користе заједничким васпитањем јер оно не иде довољно брзо за њих и јер га они непрекидно претичу, изгледа да је обраћена пажња нарочито у Немачкој.

Први пут је постављен проблем има петнаестак година, око 1905. У Француској је то урадио Бине, од прилике у исто време, у *Билшену Друшва за психолошку студију дечета*, и, те исте године, 1905, Д-р Гросман основао је у Здруженим Државама *Друштво за проучавање и васпитање изузетне деце*. У Немачкој, као и у Француској и у Здруженим Државама, проблем је потекао из обзира у исти мах педагошких и социјалних. Жели се да се да *наднормалној* деци васпитање које ће им учинити исте услуге које чини нормалној деци нормално васпитање. Жели се да се образује *елишта*, и та идеја се нарочито раширила у Француској и Немачкој за време и после рата. Најзад, захваљујући ширењу демократске идеје, жели се да се та елита регрутује што је могуће шире и на начин најкориснији за народ, и да се дозволи приступ к њој само најдостојнијима, и свима најдостојнијима. Васпитање за даровиту (*begabt*) децу даваће се онима који покажу више способности и који тако неће више губити време у заводима обичног васпитања; и оно ће се давати само тима, макар какав био њихов друштвени положај, док ће се други, макар какав био такође њихов друштвени положај, задовољавати средњим или нормалним васпитањем. Види се веза која спаја идеју школе обдарених (*Begabtschule*) са идејом јединствене школе (*Einheitschule*), о којој се толико говорило у току ових последњих година у Француској и у Немачкој. Старање за општи интерес народа који тражи да највише положаје заузимају искључиво људи који су способни да их заузимају. Старање о правди: не треба да једно сирото дете буде спречено својом сиротињом да продужи, ако је тога достојно, студије које ће му допу-

стити приступ на те положаје. „За велико жаљење је, говорио је пре две године Министар Просвете у Баварској, што се по неки одличан мозак, из социјалних или новчаних обзира, нађе у немогућности да да све оно за шта је способан. Али је још веће зло за колективност што су више студије слободно доступне толиким глупацима.“

1908, пред пруски Landtag био је изнет предлог закона који позива владу „да укаже, у широј мери но у прошлости, своју заштиту даровитој деци, да им олакша њихово интелектуално развиће и доврши њихово образовање“. Идућих година, Д-р Нојферт у Шарлотенбургу, Сикингер у Манхајму, били су смислили и привели у дело системе школске организације који помажу даровиту децу допуштајући им да пређу брже из једног разреда у виши разред. Али тек за време рата општине неколико великих градова, Берлина, Хамбурга, Бремена, Франкфурта, Келна, организовале су праве Begabenschulen. Школе у Берлину биле су створене 1917, у Хамбургу 1918. У Берлину, те школе су „намењене децама и девојчицама који су се, походећи седам година основну школу, нарочито у њој одликовали. Нове школе садрже шест година учења. Не само да је настава у њима бесплатна, већ, од друге школске године, најсиротније породице добијају годишњу помоћ од 300 марака као накнаду за губитак евентуалне добити деце.“

Покрет у корист даровите деце интересује историју експерименталне педагогије начином којим се регрутују ученици. Пробе које су чињене са анормалном децом нису допуштале да се поверује у избор учитеља. Кад им је први пут било затражено да означе оне своје ученике које сматрају за анормалне, они су означили као такве, да би их се отарасили, све оне који су им сметали. Било се бојати да, из сујете, они не пронађу, сваки у својој школи, многобројне наднормалне. Није се могло тако исто задовољити ни школским резултатима, који не допуштају никако да се цене природни дарови, и за које се често дугује памћењу, марљивости, вредноћи. Требало је дакле прибећи специјалном испиту који ће допустити да се открију у сваком детету, на што је могуће сигурнији начин, његове способности (опште или специјалне) да добије више васпитање.

Немци су, сасвим природно, помислили на психолошке test-ове, и немачки психолози Меде и Пјорковски у Берлину и В. Стерн у Хамбургу предложили су, за испитивање даровите деце, test-ове који, несумњиво, нису без мане, али којима се покушавају да мере, у колико је то могуће, способности ученика за вишу наставу. То су, за Медеа и Пјорковскога, *шестови каузалишета* (диктују се деци три изабране речи, и они треба да нађу између те три речи везе узрока и последице); *шестови асоциације* (диктују се једно за другим речи које се зову *индуктори* или *ексцишатори*, и деца треба да напишу одмах све друге речи које им диктирана реч изазива у духу) и *дефиниције*. За Стерна, слични

тестови, и уз то *шестови реда* (васпоставити логичан ред у једној реченици, чије су речи метнуте насумце), *приче* (наћи морал једне приче), итд. Има, уз то, других проба које су одређене да се мери пажња, памћење и дух опсервације.

Ови тестови нису савршени, и засад се не може сматрати као апсолутна сигурност испит наднормалне деце извршен овим поступцима. Што ваља задржати од ове немачке организације, то је напуштање чисто школских оцена да би се судило о вредности ученика, и покушај да се открију, научном методом, само они чије способности може бити корисно развити дугим васпитањем.

с. п.

ДРУШТВА И УСТАНОВЕ

Српска Књижевна Задруга. — Српска Књижевна Задруга одржала је 15 маја о. г. своју двадесет трећу редовну годишњу скупштину. Поред других послова, на тој скупштини је прочитан и извештај друштвеног секретара Г. Д-р Владимира Ђоровића о књижевном раду Задругину за прошлу годину; из тог извештаја, ми видимо следеће редове, који нам говоре о будућим плановима Задругиним:

„За наредно коло Управа није могла утврдити да ли ће моћи дати свих седам књига, као и раније. Штампарске цене још увек су врло високе, чак више него прошле године; исто тако и хартија и повез. Немајући мобилног новчаног капитала, Управа не може да уђе у послове који би премашили њена средства. И ако је продаја ранијих кола била врло повољна и одзив на овогодишње, исто тако, досад потпуно задовољавајући, ипак се није могла донети никаква одлука, док се током године не види да се ситуација поправила или да су изгледи сигурнији. С тога се, засад, од стране Управе предлаже да наредно коло обухвати само пет до шест књига.

„За њ су узета у обзир ова дела:

- 1) *Песме* г. Милете Јакшића;
- 2) *Драме* Лазе Костића, у редакцији и с предговором г. Јеремије Живановића;
- 3) *Осене*, нов роман г. Вељка Милићевића;
- 4) *Приповешке* г-ђе Исидоре Секулић-Стремнице;
- 5) *Старе српске биографије*, у преводу г. Миливоја Башића;
- 6) *О Словенцима*, књига о њиховој култури, прошлости, језику, књижевности и друштвеном животу, у редакцији г. д-ра Владимира Кнафлића;
- 7) *Јосип Јурај Штросмајер и југословенски покреш* од г. д-ра Ферде Шишића;
- 8) *Историја српске уставности* од г. Слободана Јовановића;
- 9) *Књига о рату*, са прегледом свих његових мена од 1912—1918 године;

- 10) *Сиоменица Јована Скерлића*;
 11) *Приповешке* Проспера Мерimea у преводу г. Светислава Петровића;
 12) *Плаушове комедије* у преводу г. д-ра Веселина Чајкановића;
 13) *Мртве душе* Н. В. Гогоља у преводу г-це Станке Глишићеве;
 14) *Хенри Езмонд* од В. М. Текереја у преводу г-ђе Јелисавете Марковић.

„Преводна књижевност развила се у задње време као никад досле у нашој прошлости. Преводи се разнолико и по избору, и по начину, и по побудама; преводе и способни и неспособни; и добро и рђаво. Преводна књижевност била је, међутим, од почетка нарочита брига Задругина. Наш пређашњи тајник лепо је објаснио и ради чега се том послу давала посебна важност: „При малој књижевности као што је наша, једно од главних средстава којима се она има подићи, јесте преводна књижевност. Утицаји туђих књижевности, кад њихова дела читају наши писци у оригиналу, могу бити врло корисни; ни издалека није тај утицај користан као кад су та иста дела преведена на наш језик. Добром лектиром на туђем језику користи се један писац, привилегисан и виши од осталих; истом лектиром на нашем језику користе се сви писци, и цела публика уз њих, и књижевни ниво диже се одједном у свима слојевима у којима се књижевност воли и негује.“ С тога је сада Задруга, водећи рачуна о данашњим приликама, дошла на мисао да унесе нужни систем и организацију у тај посао. Преводна књижевност, кад треба да врши свој корисни утицај, мора бити књижевност од вредности. Прво, по избору дела, несумњиво неопходних за књижевно васпитање по својим прворазредним квалитетима; и друго, по способности оних који врше тај посао. Место да се прими оно што се нуди, треба тражити оно што вреди. Да би тај свој план могла извести како ваља, Управа Задруге обратила се нашим стручњацима, да јој сваки, у свом кругу, да списак најбољих ствари које треба да се преведу и умолила је за енглеску књижевност г. Богдана Поповића; за француску г. Павла Поповића и г. Светислава Петровића; за талијанску г. Марка Цара; за руску г. Е. Аничкова и г. Јашу М. Продановића; за немачку г. Богдана Поповића и Милоша Тривунца.

„С. К. Задруга примита је ове године један предлог који су још пре рата били поднели Јован Скерлић и г. Тих. Ђорђевић, и који се стално јављао од чланова. То је, да се поред редовних кола и поред Забавника покрене и посебна серија књига научно-популарног карактера. Оне би служиле општем обавештавању и образовању и приказивале би бар, у прво време, по читаву једну науку. Ту би се доносила, кад не би било нарочито стручних оригиналних писаца, и ваљана дела из страних књижевности. Корист оваквих књига код нас, где таква једна систематска серија никако не постоји, била би од велике вредности не само за већину Задругиних читалаца, која припада грађанском сталежу, него исто толико и ђацима и сваком другом ко би желео да се упуту у извесне ствари. Јасно је да би та дела била писана према најновијем стању науке у дотичној дисциплини и да би по свом начину израде била подешена за што лакше разумевање.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

„С. К. Задруга кренула је ове године једну нарочито добру ствар. Година 1814 била је, као што се зна, од нарочита значаја за српску књижевност и културу. Те се године појавила прва Вукова збирка наших народних песама и прва писменица српског језика. Пре рат се било почело са спремањем да се тај датум достојно прослави, исто као што се прославила 1911 стогодишњица Доситеја Обрадовића. Творац савременог српског књижевног језика; главни радник на српској књизи у XIX веку; први човек чији је глас прешао границе српске земље и човек који је први, и увек најбољи, прикупио народне умотворине, понос нашег племена и књижевности, заслужио је сад, више него икад, да га се уједињена отаџбина сети и да му се одужи. Међу радницима за ово велико дело, његово судеоништво је било од највећих и најблагодотворнијих. 1850 г. он је био онај који је израдио правила за заједнички књижевни језик Срба и Хрвата. С тога је С. К. Задруга одлучила да, у споразуму с другим нашим културним установама, крене акцију да би се достојно обележила Вукова прослава. Захваљујући г. министру просвете, који нам је обећао помоћ од 50.000 динара, Задруга ће издати опсежно дело о животу и раду Вукову, које је израдио познати испитивач његов, г. Љубомир Стојановић. Осим тога, Задруга је усвојила предлог да се од Вукових дела издаду српске народне песме, приповетке, и пословице, у врло широком избору, с богатим индексом и научним коментаром, који би обухватио све резултате досадашњих испитивања, и да се тај посао повери г. Веселину Чајкановићу. Најзад, примљен је и предлог да се подигне достојан споменик Вуку од бронзе, који би био на видну месту и представљао уметничко дело високе вредности. Да би заинтересовала што шире кругове, Задруга је, преко г. министра просвете и Њ. С. Патријарха, дала мисао за одржање Вукова помена у свима школама и црквама наше краљевине на дан његове смрти; упутила је позиве свима новчаним заводима, од којих су се неки већ одазвали прилозима; и нарочито се обратила свима школама, да би сваки ђак дао свој динар за тај споменик и тако, својим учешћем, добио јачи интерес за саму ствар.“

*

Сви пријатељи Српске Књижевне Задруге, и сви пријатељи народног напретка, поздравите с радошћу лепу књижевну и културну активност ове наше старе и добре просветне установе.

БЕЛЕШКЕ

Универзитет у Загребу. — Загребачки Универзитет има пет факултета: теолошки, јуридикски, медицински, филозофски и господарско-шумарски. Филозофском факултету додељен је фармацејтски течај. Према једној статистици објављеној у загребачкој *Jugoslavenskoj Njivi*, концем првог семестра ове године било је на Универзитету уписано 2790 слушалаца, који су по факултетима били овако распоређени: на теолошком факултету 51, на јуридикном 1089, на медицинском 882, на

филозофском 364, на господарско-шумарском 272; на фармацајтском течају било је 133 слушаоца. По покрајинама, било је 1257 слушалаца из Хрватске и Славоније, 158 из Словеначке, 119 из Истре, 422 из Далмације, 419 из Босне, 118 из Србије, 23 из Црне Горе, 133 из Бачке, Баната и Барање, и 142 иностранца. На Университету предају 66 професора и 58 суплената, доцената и учитеља.

Париски Университет. — Према једној статистици објављеној у смотри *Париски Университет* (l'Université de Paris), број париских студената смањо се за 40 од 100 од 1914 до 1920.

Целокупан број студената Француза на париском Университету износио је 1913-14 године 12.946. Захваљујући приливу демобилисаних војника, тај број се попео на 13.071 1919-1920; међутим, ове године, у пркос сталнога присуства извесног броја демобилисаних, он износи само 7.634. Факултет који је претрпео најмањи губитак јесте Факултет Наука, јер он спрема за већину индустријских кариера; али на Факултетима Књижевности, Права и Медицине, смањење износи или прелази 50 од 100.

Што се тиче студената странаца, њих је било 3200 1914; 1920 има их 1971.

Коментаришући ове цифре, *Школски Преглед* (Revue universitaire) налази да је главни узрок овог дефицита новчано питање. „Живот, каже он, постаје немогућ у Латинском Кварту. Он је поскупио ту као и на другом месту, и школски трошкови, нарочито књиге — најпотребније књиге, — чине да треба данас студенту 6000 франака за десет месеци живљења у Паризу. Међутим, сви будући лекари и адвокати регрутују се из једне социјалне класе чија се средства нису увећала у сразмери са њеним издацима. Та средња класа је, доиста, била најсвирепије погођена ратом. Смањење прихода, криза станова, пад вредности новца и страшно увећање пореза приморавају је све више да смањи своје жртве и ограничи своје амбиције.“

Омладина и култура. — Француски књижевник Агатон, — који је, 1912, у једној књизи која је била привукла на себе општу пажњу, („Ослушкујући Француску која долази“), и о којој је и код нас било речи (види Скерлићев чланак у „Српском Књижевном Гласнику“), говорио о реалистичком карактеру тадашње омладине и о њеној све већој љубави за акцију, — изражава се данас овако, у *Новој Ери* (l'Ere nouvelle), о омладини из године 1921:

„Данас, тај активни и реалистични карактер младих још се више увећао. Овде, као и другде, рат је деловао као један моћан откривалац, који не ствара ништа, али који појачава неразговетне слике. Данас више није време да се подсииче акција; данас треба бранити културу.“

„Традиционална хиерархија занимања изокренула се. Интелектуалне и либералне кариере напуштају се, у корист индустрије и трговине, где се зарађује брзо и више; регрутовање професора и судија бива све теже. Несумњиво, то напуштање објашњава се делом скромношћу плата; али, кад се дубље загледа у ствари, видеће се у томе једна врста охладњења према култури.“

„Међутим, наша дужност је да убедимо младе да је култура од огромне користи и за сам практичан живот; да ће им неколико година рада, непродуктивног на први поглед, које они посвећују размишљању

о не-актуелним стварима, бити од неоцењиве користи за цео њихов остали живот; најзад, да је мозак, који је формиран на дисциплинама мисли, неупоредив да реши сваки проблем, ма какве природе он био. Требало би их подсетити да култура, схваћена на класичан начин, — начин старих и Декартов, — није једна беспредметна духовна спекулација, већ „енергија да би се боље живело и боље радило“.

Лекција о шкодљивости дувана. — Француски лист *Радионица* (l'Atelier) публикује ову лекцију о убитачном дејству дувана, коју ми живо препоручујемо пажњи наших васпитача:

Направите од хартије танак и врло шиљат фишек; залепите му ивицу да се не може раширити, и одсеците врх шиљка маказама, тако да добијете рупицу што је могуће мању.

Наместите преда се, на столу, лист беле хартије, и повлачите по томе листу врх вашег фишека, дувајући полако, кроз отвор, дим ваше цигарете. Свуда где дим, пролазећи кроз рупицу на врху, буде додирнуо хартију, ви ћете приметити да се направила мрка мрља, више или мање тамна. Ви ћете моћи, држећи свој фишек као писаљку, и водећи га како треба по листу хартије, писати писмена или цртати фигуре. Ти цртежи урезују се у само ткиво хартије и не даду се избрисати, чак не ни водом.

Ако тај оглед може да забави пушача, он би требао у исти мах да га нагна да размишља о незгодама од злоупотребе дувана, јер он доказује на видљив начин присуство у дувану једног од најжешћих отрова који постоје: никотина, који продире у грло и у бронхије да се дубоко уреже у њих, као што је малочас урадио на листу хартије.

Најбоља педагошка дела. — Према једној листи коју је саставило белгијско Министарство Просвете и коју публикује бриселско *Национално Васпитање* (L'Education nationale), најважнија дела за историју педагогије јесу следећа: Монтењ, *О васпитању деце*; Коменски, *Живот и дела*; Локе, *Неколико мисли о васпитању*; Фенелон, *Расправа о васпитању девојака*; Ролен, *Расправа о учењу*; Кант, *Педагогија*; Ж.-Ж. Русо, *Емил или о васпитању*; Песталоци, *Како је Герштруда поучавала своју децу*; Дипанлу (Dipaulou), *О васпитању*; Фребел (Froebel), *Васпитање човека*; Дистерверг (Diesterweg), *Изабрана дела*; Спенсер, *О васпитању физичком, интелектуалном и моралном*; Бен (Bain), *Наука о васпитању*; Г-ђа Монтекори (Montessori), *Научна педагогија*; Бине (Binet) *Модерне идеје о деци*; Бине и Симон (Binet et Simon), *Анормална деца*; Шуијен (Schuyen), *Васпитање жене*; В. Џејмс (W. James), *Педагошки разговори*; Декедр (Descœurdes), *Васпитање анормалне деце*; Ван Бјервлие (Van Biervliet), *Скица о васпитању памћења*.

Енглеске школе. — Лондонски *Учител* (The Schoolmaster) публикује говор који је енглески Министар Просвете Фишер требао да држи прошлог пролећа пред учитељима енглеске престонице, али је био спречен да то учини: учитељи, незадовољни својим материјалним положајем, нису, својом урнебесном виком, допустили Министру да дође до речи. Тај мучни догађај био је осуђен од штампе и од управа учитељских удружења, нарочито од моћне Националне Уније Учитеља, у којој је груписано од прилике 112.250 енглеских учитеља.

Енглески министар поставља наново у Енглеској религиозно питање у основној настави,

„Основна школа у Енглеској, каже он, васпитава од прилике 6 милиона деце и употребљује 170.000 учитеља; она је камен темељац нашег васпитног система. Једна од најважнијих промена које су се десиле у нашем схватању васпитања за време последњих година, била је мисао да основна школа не треба више да се сматра као једна независна целина која има свој разлог постојања у самој себи, већ као део једног пространог система који је одређен да врши свој утицај на једну дугу периоду живота и да развија мноштво интереса и способности. То је дакле један фактор у великом делу васпитања.

„Али због религиозних противности које владају у Енглеској, има две врсте основних школа, које имају врло различне односе са школским властима, које су организоване према различитим плановима, и које су у супарништву једна с другом.

„Наше васпитање плаћа трошкове нашег религиозног неслагања.“
Г. Фишер не жели да поставља политички и религиозни проблем, да буди један стари и опасан спор; али он мисли да су пет ратних година ублажиле некадање страсти, дале националној идеји више снаге да неутралише политичке и религиозне страсти. Он само износи пред религиозне заједнице, месне власти и учитеље неколико основица за дискусију и споразум.

Први принцип био би да ниједан учитељ обичне јавне основне школе не може бити приморан да даје јавну наставу, и да положај једног учитеља не треба да буде ни бољи ни гори према томе да ли он даје или не ту наставу. Што би имало такође као допуну обавезу да се да свима будућим учитељима, који то желе згодна прилика да стекну стручности у религиозној настави.

Други принцип био би да месне власти треба да имају право да се служе зградама конфесионалних школа за васпитне циљеве; ове зграде, које би биле у будуће одржаване општим новцем, служиле би у школско време за јавну наставу; садашњи сопственици сачували би своја права сопствености; религиозна настава, особена овој или оној секти, могла би да се даје у њима ван школског времена.

Трећи принцип био би озбиљна организација религиозне наставе у јавним школама.

Министар предлаже ове принципе и тражи да они буду испитани без предубеђења, без пренагљености и подозривости.

Нудећи тако гаранције учитељима (слобода да дају или не религиозну наставу), гаранције породицама (религиозна настава организована у свима јавним школама), Министар би добио за јавну школу, не дрешећи кесу, многобројне зграде приватних школа, и прекинуо би истим махом мучни дуализам који дели енглеску школу на *provided schools*, службене субвенционисане школе, и *non provided* или *denominational schools*, приватне школе религиозних општина.

Конгрес Мира. — За време ускршњих празника одржан је у Паризу Конгрес Мира, који је изнео следеће жеље:

1) да се методичном пропагандом настане у свима земљама да се позна нови устав човечанства, који укида рат као средство за решавање међународних спорова и ставља на његово место обавезан изборни суд са свима потребним санкцијама;

2) да, у свима земљама, школа, на свима ступњима, упозна дете и младића с идејом двоструке дужности према отаџбини: с једне стране,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
жртвовати се, ако треба, за њу; с друге стране, подстаћи га свима средствима да сарађује на делу Друштва Народа, које ће гарантовати свакоме од њих сигурност и независност, не силом оружја, већ вишом силом интернационалне правде дефинитивно организоване.

Еспераншо. — „Париски Глас“ (Le Cri de Paris) доноси ово духовито мишљење Анатола Франса о есперанту:

Есперанто може, несумњиво, учинити врло великих услуга трговцима; али како ће он моћи тумачити најтананије преливе сна?

Он није рођен из патње или из радости. Њиме нису јецале или певале људске душе. То је механизам саграђен од једног научењака: то није живот.

Претпоставимо да вам неко поклони једну дивну лутку. Њене врло велике и врло благе очи биће осенчене дугим, божанским трепавицама. Уста ће јој бити дивно ружичаста. Коса ће јој бити испредени сунчеви зраци. Она ће се смејати на вас. Она ће вам говорити. Она ће вас звати: Драги мој!

Да ли ћете је ви волети?

Претпоставимо да се на једном пустом острву ви налазите дуго сами с њоме и да се наједанпут појави једна права жена, чак доста ружна, али најзад једна права жена, да ли ћете ви лутки упућивати ваше мадригале?

Есперанто, то је лутка.

Француски језик, то је права жена.

Гимнастика за време часа. — У „Општем приручнику основне наставе“ (Manuel général de l'instruction primaire), један француски учитељ описује, у једној живој слици, начин како да се одагна умор од ученика за време часова:

Радило се већ два сата. Ученици су писали, читали, говорили лекције. Сада, све једнако не мичући се с места, они слушаху лекцију из грађанске обуке коју се учитељ труди да учини што занимљивијом.

Али, у пркос његове умешности, осећа се да пажња ученика попушта... Разред почиње да бива немиран, нервозан. Учитељ се одупире, продужује стрпљиво, савлађује се, затим, на крају, раздражењ, забележи неколико рђавих оцена, пропративши их слатко - киселим напоменама, и претњама.

Мало мира се враћа; таман толико да учитељ има кад да се прибере и да ухвати конач својих идеја... Један лењир пада. Наново ноге почињу да се мичу, руке да машу...

Шта ћете, и ако су то велики дечаци, они су уморни после читавога сата готово потпуне непомичности. Њихово рђаво држање, њихова непажња, њихов немир, нехотични су. Знате ли ви публику, чак и образовану, која би могла остати седећи читав сат а да не покаже знаке умора и нестрпљења?

Децо моја, ви постајете несносни. Ја видим шта вам је: вама треба мало одмора, пре но што вас пустимо на велики одмор.

„Устаните! Седите! Устаните!“

„Руке на рамена! На потиљак! На бок!“

„Руке напред! Руке у вис!“

„Дишите: један, два, три. Добро! Седите!“

Продужите свој час. Мир се повратио, пажња такође. Ово вежбање, врло просто и врло брзо — трајало је два минута — поновљено два три пута у току каквог дугог часа, своди на минимум жртву времена коју тражи дисциплина, и, у место да стеже природу, задовољава један од њених најпречих захтева.

Покрет је физиолошка потреба. Ускратите га вашем младом аудиторнуму, он ће га узети у пркос вама, и чак у пркос себи. Ви ћете изгубити при том од свог ауторитета. Међутим, никакво вештачко средство не повраћа боље расејану пажњу но ова вежбања, која то чине готово за трен ока.

Покрети одговарају психолошкој потреби колико и телесној. Они су добро познати, и одавно се практикују, у забавиштима и у почетним разредима. Греша се што се они ускраћују великој деци.

Ако неколико дубоких удисања, с времена на време, надму прса, затуре рамена и исправе трупове; ако се протегле удови по такту у место да се то чини кришом, верујте да ће при томе добити и здравље ваших ученика, и настава, и добра дисциплина.

Сарадња родитеља и школе. — У енглеском листу „Родитељска Смотра“ (The Parent's Review), један управитељ основне школе, говорећи о сарадњи родитеља и школе, износи мишљење да би родитељи требали:

1) да пазе да њихова деца имају у кући независну собу где би могла без узнемиравања да се баве својим дужностима;

2) да дају сами пример активне дисциплине, и која не би била само непрекидан низ забрана;

3) да помажу наставу своје деце стављајући им у руке добре књиге;

4) нарочито да не замишљају да имају право да више ништа не уче своју децу, због тога што плаћају за њихово васпитање.

Од своје стране, редакција листа износи следеће жеље :

1) Управитељи и управитељице, да би се прилагодили духу времена, учиниће добро да буду увек тако исто одлучни, али мање свечани.

2) Учитељи треба да воде рачуна о напоменама родитеља о здрављу, омиљеној забави, жалбама ученика, као и о њиховој моралности.

3) Како су садањи програми праве непроходне шуме у којима се дете губи, врло је потребно — и то је један од циљева „Народног Родитељског Васпитног Савеза“ (Parent's National Educational Union) — да се замени садања настава претрпана мноштвом материјала, наставом која ће бити организована тако да дете има времена да учи само собом.

БИБЛИОГРАФИЈА

Књиге и часописи послати Уредништву:

Д. Ј. Филиповић, *Косовски божури*. Друго, допуњено издање. — Београд, издање С. Б. Цвијановића, 1921. С. 39, цена 3 д.

Јован Скерлић као књижевни критичар, од Богдана Поповића. — Београд, издање књижаре С. Б. Цвијановића, 1921. С. 52, цена 3 д.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Д-р Вилкова, *Хигијена брака*. Превела с руског Цветана. — Београд, издање књижаре С. Б. Цвијановића, 1921. С. 77, цена 4 д.

Иван Мажуранић, *Смрт Смаил-аге Ченгића*. Спремио и протумачио Д-р Драгутин Прохаска, лектор српско-хрватског језика на универзитету у Прагу. Треће издање. — Београд, издање књижаре С. Б. Цвијановића, 1921. С. 105, цена 5 д.

Ђовани Верга, *Грешница*, роман. Превео с талијанског Михаило Добрић (Модерна библиотека, 18). — Београд, издање С. Б. Цвијановића, 1921. С. 151, цена 7.50 д.

Антологија најновије лирике. С предговором С. Пандуровића и поговором В. Живојиновића. — Београд, издање уредништва „Мисли“, 1921. С. 76 + XIX, цена 8 д.

Наставне методе, од Милоша Р. Милошевића, професора. — Београд, издавачка књижарница Геце Кона, 1921. С. 328, цена ?

Д-г Fra Karlo Eterović *Sloboda nastave i državni monopol škola* (Savremena pitanja. Vjersko-znanstvene rasprave za naobražene krugove. Svezak IX i X). — Mostar, 1921. С. 128, цена 20 круна.

Алманах ђачке литерарне дружине „Скерлић“ IV Београдске Гимназије. — Београд, 1921. С. 56, цена 5 д.

Свечани годишњи скуп Српске Краљевске Академије 7 марта 1920. Уз 28. књ. „Годишњака“ Српске Краљевске Академије. — Београд, 1921. С. 56.

Д-р Добр. Гер. Поповић, *Хигијена за ђаке средњих школа*. I књига, са 52 слике. — Београд, издање књижарнице Рајковића и Ђуковића, 1921. С. 109, цена 8 д.

Ђачко здравље. Ђацима свију школа и родитељима наменио Крста Јонић, учитељ у Београду. (Препоручило Министарство Просвете ПБР. 5634 од 28 марта 1912 године.) Друго, увећано издање. — Београд, издање књижарнице Рајковића и Ђуковића, 1921. С. 46, цена ?

Milivoje Pavlovitch, docteur de l'Université, *Le Langage enfantin, Acquisition du serbe et du français par un enfant serbe*. — Paris, librairie Edouard Champion, 1920. С. 203, цена ?

Робинсон. Приповетка за омладину. Превео Љуб. М. Протић. — Београд, 1921. С. 96, цена 7 д.

Д-р Добр. Гер. Поповић, *Хигијенски живиш*. — Београд, издање књижарнице Рајковића и Ђуковића, 1921. С. 187, цена 10 д.

Рад у приправном разреду. Из школске праксе. Написао Чедомил М. Тодоровић, учитељ. — Београд, издање Учитељске Потрошачке Задруге, 1921. С. 72, цена 3 д.

Трезвеност, орган велике југославенске ложе неутралног гуттемплерског реда. *Novi Život*, glasilo Društva apstinenata u Hrvatskoj i Slavoniji. Izdaje se potporom Ministarstva Narodnog Zdravlja. — Излази једанпут месечно, у Загребу (Markov trg, 6). Годишња претплата 24 круне, за ђаке, раднике и војнике 12 кр.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Весник Српске Цркве, орган Свештеничког Удружења. Година XXVII. Уредник: прот. Ст. М. Димитријевић, професор. Излази двомесечно, у Београду (Уредништво: Богојављенска улица, 2). Годишња цена 30 д.

Чувар здравља, недељни лист за хигијенско-социјално васпитање. Година I. Уредници: Д-р Добр. Гер. Поповић и Д-р Хран. М. Јоксимо-вић. Излази у Београду (Уредништво: улица Краљице Наталије, 17.) Годишња претплата 40 д., полугодишња 20 д., на број 1 д.

Гласник Српског Друштва Црвеног Крста. Година I. Излази два-пут месечно, у Београду (Уредништво: Симина, 21). Годишња претплата 15 д., тромесечна 5 д., на бр. 1 д.

Наш лист — Naš list. Година I. Издање Министарства Просвете. Уредник Стеван П. Бешевић. Излази једанпут месечно у Београду (Уред-ништво: Дринчићева улица, 24). Годишња претплата 12 д., до краја ове године 9 д.

Летопис Матице Српске. Уређује Васа Стајић. Година XCVI, књига 300. За године 1914-1921. — У Новоме Саду, издање Матице Српске, 1921. С. VIII + 152, цена 15 д.

Уредник
СВЕТИСЛАВ ПЕТРОВИЋ
Душанова улица бр. 5, Београд.

Државна Штампарија
Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца,
Београд.